

**ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΜΣ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ-ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«Η συμβολή της μετανάστευσης στην Ελληνική Οικονομία»**

**Φοιτήτρια: Γεωργία Καραβασίλη
Επιβλέπων Καθηγητής: Ναζάκης Χαρίλαος**

Πρέβεζα, Μάιος 2017

**THE CONTRIBUTION OF IMMIGRATION TO THE GREEK
ECONOMY**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, 30/5/2017

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων Καθηγητής

Χαρίλαος Ναζάκης

Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής

Καραμάνης Κωνσταντίνος

Αν. Καθηγητής

Ο Διευθυντής του ΠΜΣ

Διακομιχάλης Μιχαήλ

Υπογραφή

Καραβασίλη Γεωργία, 2017

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Καραβασίλη Γεωργία

Υπογραφή

«Αγάπα τον άνθρωπο, γιατί είσαι εσύ»

Νίκος Καζαντζάκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μετανάστευση είναι η φυσική μετάβαση ενός ατόμου ή μιας ομάδας από μια κοινωνία σε μια άλλη. Η μετάβαση αυτή συνεπάγεται την εγκατάλειψη ενός κοινωνικού περιβάλλοντος και την εγκατάσταση σε ένα άλλο (Eisenstadt, 1953).

Ακόμη μετανάστευση είναι η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή η μετανάστευση είναι επίσης μία από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες (Τσαούσης, 1991).

Μια από τις παλαιότερες εκδηλώσεις στην ιστορία της συμβίωσης των λαών είναι η μετανάστευση και πολλά πολιτιστικά στοιχεία και ολόκληροι πολιτισμοί οφείλονται στην εκδήλωση του φαινομένου της μετανάστευσης (Κοντέου-Νάστου, 1985).

«Η μετανάστευση ως σύγχρονο φαινόμενο αποτελεί μια περίπλοκη και σύνθετη διαδικασία σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ελλάδα γνώρισε την τελευταία δεκαετία αυτή την εμπειρία της χώρας υποδοχής, ενώ, ιδιαίτερα το 19ο και τον 20ο, αποτελούσε ένα από τα κατεξοχήν παραδείγματα χωρών αποστολής μεταναστών» (Παπαδοπούλου, 2006: 291).

Από την εργασία συμπεραίνουμε ότι, κατά βάση η απασχόληση των Ελλήνων εργαζομένων δεν επηρεάζεται αρνητικά από την παρουσία των μεταναστών, γιατί οι μετανάστες στην Ελλάδα απασχολούνται σε μεγάλο ποσοστό σε εργασίες που δεν επιθυμούν να απασχοληθούν πλέον Έλληνες εργαζόμενοι. Ακόμη σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας είναι το χαμηλό επίπεδο των αμοιβών των αλλοδαπών που οφείλεται στο ότι είναι κυρίως παράνομοι. Ειδικότερα, οι χαμηλές αμοιβές των ανωτέρω συγκράτησαν το κόστος εργασίας σε χαμηλά επίπεδα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν μεγάλες αυξήσεις στις τελικές τιμές των προϊόντων, και να διατηρηθεί με αυτόν τον τρόπο ο ρυθμός του πληθωρισμού χαμηλά. Συνέπεια των ανωτέρω ήταν η αύξηση της κερδοφορίας πολλών εργοδοτών ενώ η μικρή αύξηση στις τιμές των προϊόντων ευνόησε το σύνολο των καταναλωτών, στηρίζοντας την κατανάλωση. Συμπληρωματικά, το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών επιθυμεί την μόνιμη διαμονή στη χώρα, καταναλώνει φέρνοντας θετικά αποτελέσματα στην οικονομία, αποταμιεύει δίνοντας μια ενίσχυση στις ιδιωτικές αποταμιεύσεις που μειώνονται διαχρονικά και τέλος

συμβάλλει κατά ένα μέρος στην δημογραφική ανανέωση της χώρας, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών βρίσκεται σε νεαρές παραγωγικές ηλικίες.

Τελικά, η παρουσία των μεταναστών συμβάλλει στην αύξηση του Α.Ε.Π. και της παραγωγής, μεγαλώνει την προσφορά εργασίας, αυξάνει το ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Ακόμη ενισχύει την καλύτερη αξιοποίηση της παραγωγικής δυναμικότητας, παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες που δεν υπάρχουν ή τα υπάρχοντα με χαμηλότερες τιμές. Διατηρεί ακόμη έναν μεγάλο αριθμό παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια, συγκρατεί τις αυξήσεις των τιμών και των μισθών/ημερομισθίων και τέλος βοηθάει την περιφερειακή οικονομία να παραμείνει ανταγωνιστική σε ένα κλάδο. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συμβάλλουν στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης, διότι το χαμηλό εργατικό κόστος, και η διεκπεραίωση εργασιών ορισμένων ποιοτικών χαρακτηριστικών συμβάλλουν στην αύξηση της εγχώριας παραγωγής.

Λέξεις-κλειδιά: Ελληνική Οικονομία, Μετανάστευση, Περιφέρεια Ιονίων Νήσων.

ABSTRACT

Immigration is the natural transition of an individual or a group of people from one society to another. This transition entails forsaking a social environment and settling into another. (Eisenstand, 1953).

Furthermore, immigration is a permanent or temporary alteration of the settlement place of an individual, a group or a community. Being a continual flow of people to and from a region, immigration is also one of the three major demographic procedures (Tsaousis, 1991).

One of the oldest manifestations in the history of the co-existence of peoples is immigration and numerous cultural elements and even entire civilizations result from the manifestation of the immigration phenomenon (Konteou-Nastou, 1985).

“Immigration as a modern phenomenon is a complex and compound process on a global scale. Over the last decade Greece has experienced immigration as a host country, whereas, particularly during the 19th and 20th century, it constituted one of the prime examples of countries sending immigrants” (Papadopoulou 2006: 291).

We conclude that, basically, employment of Greek workers is not negatively affected by the presence of immigrants, because in Greece they are employed, to a great extent, in occupations that Greek employees no longer wish to be employed in. Furthermore, a significant factor that has contributed to the economic growth of the country is the low level of immigrant fees, which is due to the fact that they are mostly illegal. Specifically, the low fees of the aforementioned have kept labour cost at a low level with the result that there is not great increase in final product prices and that, in this manner, the rate of inflation has been retained at a low level. As a consequence of the above phenomena, many employers have increased their profit, whereas the slight increase in product prices have benefited consumers, supporting consumption. Additionally, the greatest percentage of immigrants desires permanent residence in the host country, consumes, thus bringing positive results to the economy, saves income, boosting thereby private saving which gradually diminish and, finally, contributes, to an extent, to the demographic renewal of the country, due to the fact that most immigrants are of a young working age.

Summing up, the presence of immigrants contributes to the increase of GDP (Gross Domestic Product), production, labour supply and work force. Moreover, it enhances a better utilisation of the production potential, by producing goods and services that either do not exist or are distributed at lower prices. It also maintains a large number of productive activities in regions, restrains price and salary increase and, finally, helps regional economy remain competitive in a field. All these factors contribute to the attainment of higher growth rates because low labour cost and the completion of tasks characterised by certain quality features conduce to the growth of domestic production.

Keywords: Greek Economy, Immigration, Region of the Ionian Islands.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	6
Abstract.....	8
Πίνακας Περιεχομένων.....	10
Εισαγωγή.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1.1. Οι δυσκολίες της μελέτης του μεταναστευτικού φαινομένου.....	17
1.2. Διαφοροποιήσεις σε ζητήματα ορολογίας του φαινομένου της μετανάστευσης.....	18
1.3. Ορισμός και είδη μετανάστευσης.....	18
1.4. Ιστορική αναδρομή.....	20
1.5. Το παράδειγμα της Ελλάδας.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Ποσοτική διάσταση της μετανάστευσης.....	26
2.2. Πληθυσμός και μετανάστευση στην Ε.Ε.....	27
2.2.1. Καθαρή Μετανάστευση στην Ε.Ε.....	27
2.2.2. Οι δημογραφικές εξελίξεις λόγω μετανάστευσης στις χώρες της Ε.Ε ...	27
2.2.3. Μετανάστες και αγορά εργασίας στην Ε.Ε.....	31
2.3. Μετανάστευση στην Ελλάδα.....	34
2.3.1. Γενικά.....	34
2.3.2. Οι μεταναστευτικές ροές στη δεκαετία του 1990.....	34
2.3.3. Μετανάστευση και αγορά εργασίας.....	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. Πολιτική και ισχύς.....	42
3.2. Μεταπολεμική μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη	43
3.3. Το θεσμικό πλαίσιο για την μετανάστευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	45
3.4. Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα.....	48
3.5. Μεταναστευτικές πολιτικές και μετανάστευση.....	51
3.6. Κανάλια «νομιμοποίησης» της μεταναστευτικής πολιτικής.....	54
3.7. Το πρόγραμμα νομιμοποίησης ως ευκαιρία ουσιαστικής διαπραγμάτευση	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΠΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ-ΦΥΛΟΥ-ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

4.1. Τόπος προέλευσης των μεταναστών	61
4.2. Εξέλιξη του εργατικού δυναμικού ανά ομάδες ηλικιών.....	63
4.3. Ελληνική επικράτεια και μετανάστες.....	66
4.4. Μετανάστες και οικονομικές δραστηριότητες.....	67
4.5. Ο συσχετισμός τόπου καταγωγής-φύλου-απασχόλησης.....	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

5.1. Η συμβολή των μεταναστών στο Α.Ε.Π.....	74
5.2. Οι Σαρρής-Ζωγραφάκης και η έρευνά τους.....	75
5.3. Οι Κόντης-Ζωγραφάκης-Μητράκος και η έρευνά τους.....	76
5.4. Η επίδραση των μεταναστών στην απασχόληση και στα εισοδήματα σύμφωνα με τον Η. Ιωακείμογλου.....	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ:ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

6.1. Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων.....	84
-------------------------------------	----

6.1.1. Γεωγραφική θέση.....	84
6.1.2. Πληθυσμός-Δημογραφική εξέλιξη.....	84
6.2. Η οικονομική κατάσταση της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων.....	85
6.2.1. Γενικά.....	86
6.2.2. Ανεργία-Απασχόληση.....	86
6.2.3. Συμμετοχή των μεταναστών στο εργατικό δυναμικό.....	86
6.2.4. Τομείς απασχόλησης των μεταναστών.....	87
6.3. Η συμβολή της οικονομικής δραστηριότητας των μεταναστών στο ΑΕΠ της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων.....	87
6.3.1. Κατανάλωση-Αγορά Κατοικιών.....	87
6.3.2. Αποταμίευση.....	88
6.3.3. Απασχόληση.....	90
6.3.4. Κάλυψη των αναγκών σε εργατικό δυναμικό.....	91
 Συμπεράσματα.....	 93
Επίλογος.....	96
Βιβλιογραφία.....	98

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση είναι ένα σύνθετο κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό φαινόμενο. Σύμφωνα με την Encyclopedia of Social Sciences «Μετανάστευση είναι η είσοδος σε ένα ξένο κράτος ανθρώπων που έχουν σκοπό να συμμετέχουν στη ζωή αυτού του κράτους και να διαμείνουν είτε μόνιμα είτε προσωρινά σε αυτό. Η ευρωπαϊκή μετανάστευση σε διάφορες περιοχές αποτελεί μέρος της οικονομικής και κοινωνικής δομής του Δυτικού κόσμου από τη σύγχρονη αποικιοκρατία τον 16^ο αιώνα» (σελ. 587). Επομένως, το φαινόμενο της μετανάστευσης προϋπάρχει ανά τους αιώνες αφού οι άνθρωποι μεταναστεύουν σε όλο τον κόσμο και θα συνεχίσουν να μεταναστεύουν.

Η μετανάστευση, από οικονομική άποψη, κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ενθαρρύνει την κινητικότητα όλων των παραγωγικών συντελεστών και την καλύτερη κατανόηση της φύσης της κυκλοφορίας των αγαθών και των ανθρώπων στο πλαίσιο των νέων συνθηκών που ανέκυψαν από την παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Για αυτό ο Christian Mercier προσδιόρισε την μετανάστευση ως «μια από τις στιγμές της διεθνοποίησης του κεφαλαίου».

Η οικονομική επιστήμη στις αναπτυγμένες χώρες είναι σύμμαχος στον λόγο ενάντια των μεταναστών. Οι περισσότεροι επιστήμονες (G. Borjas, 1994, J. Coppel, et. al. 2001, Δ. Κοτσορίδας, 1999, Σ. Ρομπόλης, 2005) θεωρούν ότι η εισροή μεταναστών έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην οικονομία, διότι συμβάλλει στην τόνωση της ανάπτυξης χωρίς πληθωριστικές πιέσεις και σημαντικές θυσίες για τις περισσότερες ομάδες πληθυσμού της χώρας υποδοχής, η οποία δέχεται νέους ανθρώπους έτοιμους να εργαστούν σκληρά χωρίς να δαπανήσει για την ανατροφή, τη γενική και επαγγελματική τους εκπαίδευση.

Πρέπει να τονιστεί ότι συμπερασματικά, μετά από μελέτες στις ΗΠΑ, τα οφέλη των χωρών υποδοχής και των γηγενών ξεπερνούν το κόστος, ενώ αυξάνεται η ευημερία για όλους ιδιαίτερα αν εφαρμοστεί πολιτική αντιστάθμισης των δυσμενών επιπτώσεων εκείνων που θίγονται (G. Borjas, 1994, Η. Ιωακείμογλου, 2001). Από την Παγκόσμια Τράπεζα καταγράφηκε ότι τα εμβάσματα που έλαβαν οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες το 2005 ανέρχονται σε 167 δισεκατομμύρια δολάρια και ότι σημειώθηκε αύξηση 73% σε σύγκριση με το έτος 2001. Αν υπήρχε περιορισμός της μη κανονικής μετανάστευσης και δεν υπήρχε νέα «νόμιμη» μετανάστευση τότε η παραγωγή θα ήταν κατά 14% μικρότερη.

Αρκετοί είναι οι επιστήμονες οι οποίοι αναφέρονται στο μακροοικονομικό επίπεδο και αναλύουν τα οικονομικά των νοικοκυριών, γηγενών και μεταναστών, τα οποία επηρεάζει η εισροή των μεταναστών. Ο Βοϊτζας (1995), εξετάζοντας την κατάσταση στις ΗΠΑ, βρήκε ότι υπάρχει ένα μικρό καθαρό κέρδος που ισούται στο 0,1% του Α.Ε.Π. ή 10 δις δολάρια το χρόνο, δηλαδή λιγότερο από 30 δολάρια το άτομο το χρόνο. Μεταγενέστερα υπολογίστηκε (H. Brucker, 2005), ότι με μετανάστευση 1% το Α.Ε.Π. αυξάνει από 0,2-0,5%. Άρα το οικονομικό όφελος από τους μετανάστες για την χώρα υποδοχής μπορεί να είναι πολύ μικρό έως και πολύ μεγάλο.

Για την Ελλάδα υπάρχει περιορισμός των διαθέσιμων στοιχείων ιδιαίτερα μέχρι την απογραφή του πληθυσμού της ΕΣΥΕ του 2001. Έτσι, οι πρώτες μελέτες ήταν είτε εντοπισμένες γεωγραφικά είτε περιέγραφαν περισσότερο κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των μεταναστών (Ξ. Πετρινώτη, 1993, Τριανταφυλλίδου-Μικράκη, 1995). Το 1995 στην έρευνα-μελέτη τους οι Lianos, T.P., Sarris, A.H. & Katseli, L.T πραγματοποιήσαν την πρώτη συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων σε τέσσερις νομούς της Β. Ελλάδας και ανέφεραν τις αποδοχές των μεταναστών σε σχέση με των Ελλήνων εργαζομένων (μεταξύ 40%- 60% χαμηλότερες). Μέσα από την ανωτέρω έρευνα φάνηκε ότι οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες δεν επιθυμούσαν Έλληνες. Η εργασία των Σαρρή και Ζωγραφάκη (1999), αν και αναφέρεται κυρίως στην περίπτωση των παράνομων μεταναστών, στηρίζει τους υπολογισμούς της σε ένα μοντέλο γενικής ισορροπίας. Σύμφωνα με αυτήν την έρευνα φαίνεται ότι η μετανάστευση επιδρά αρνητικά στις αποδοχές της ανειδίκευτης εργασίας και θετικά στις αποδοχές της ειδικευμένης. Εντοπισμένες πρωτογενείς έρευνες υπήρξαν των Λαμπριανίδη & Λυμπεράκη (2000). Πιο πρόσφατα οι Cholezas & Tsakloglou (2006) παρατηρούν την Ελληνική ιδιαιτερότητα οι Αλβανοί να αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών στην Ελλάδα. Η συγκυρία συνέπεσε με την ανάγκη της ελληνικής οικονομίας για φθηνά εργατικά χέρια ούτως ώστε να μειωθεί το παραγωγικό κόστος και να ελεγχθεί ο πληθωρισμός με σκοπό την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Ιδιαίτερα δε, η παράνομη μετανάστευση διευκόλυνε προς αυτή την κατεύθυνση αφού οι μετανάστες δεν είχαν τη δυνατότητα να απαιτήσουν αύξηση των αμοιβών τους.

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι η καταγραφή της μετανάστευσης ως παράγοντα που επηρεάζει την οικονομία των χωρών υποδοχής μέσα από την απασχόληση, τις αμοιβές, την οικονομική ανάπτυξη και γενικά την κατανομή του εισοδήματος. Οι κοινωνικές

προεκτάσεις του φαινομένου δε θα αποτελέσουν αντικείμενο εξέτασης της παρούσας μελέτης.

Τέλος δεν θα γίνει αναφορά στην περίοδο από το 2010 και μετά που είχαμε την συριακή κρίση και την κατάρρευση πρώην Ανατολικών χωρών (Συρία, Ιράν, Αφγανιστάν, Αφρική) με 1 εκατομμύριο πρόσφυγες. Ο λόγος που δεν θα εξεταστεί αυτή η περίοδος είναι γιατί τα διαθέσιμα στοιχεία επί του φαινομένου είναι σε εξέλιξη και δεν υπάρχουν.

Πιο συγκεκριμένα, στόχος της μελέτης είναι η εξέταση του αντίκτυπου της μετανάστευσης πάνω:

- Στην αγορά εργασίας
- Στους μισθούς και στις ευκαιρίες απασχόλησης του εγχώριου εργατικού δυναμικού, καθώς και
- Η συμβολή της μετανάστευσης στην αύξηση του εισοδήματος και στην αναπτυξιακή διαδικασία, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Τα κεφάλαια της εργασίας είναι διαρθρωμένα ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε γενικά στο φαινόμενο της μετανάστευσης, θα παραθέσουμε ορισμούς και θα καθορίσουμε τα είδη της. Γίνεται ιστορική αναδρομή και το κεφάλαιο ολοκληρώνεται κάνοντας αναφορά στη Ελλάδα η οποία από χώρα εξαγωγής μεταναστών γίνεται χώρα εισαγωγής μεταναστών και τέλος χώρα εξαγωγής και πάλι μεταναστών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφεται η μετανάστευση και ο μεταναστευτικός πληθυσμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η μεταναστευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο περιγράφεται ο συσχετισμός μεταξύ τόπου προέλευσης-φύλου-απασχόλησης των μεταναστών και οι οικονομικές δραστηριότητες αυτών στην Ελληνική αγορά εργασίας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην συμβολή της εισροής των μεταναστών στην αύξηση του εθνικού Α.Ε.Π. και γίνεται παρουσίαση των σημαντικότερων Ελληνικών

ερευνών σχετικά με την επίδραση των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, της οικονομικής κατάστασης της Περιφέρειας και της συμβολής των μεταναστών στο ΑΕΠ της ανωτέρω Περιφέρειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1.1.Οι δυσκολίες της μελέτης του μεταναστευτικού φαινομένου

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η μετανάστευση μπορεί να προσφέρει στις χώρες υποδοχής μεγάλες ευκαιρίες. Πιο συγκεκριμένα, οι μετανάστες είναι άνθρωποι με νέα προσόντα, δυνατότητες και εργατικότητα που μπορούν να συμβάλουν στην εθνική οικονομία. Για να είμαστε αντικειμενικοί σχετικά με τη συμβολή ή μη της μετανάστευσης στην τοπική οικονομία χρειάζονται ακριβή, λεπτομερή και επίκαιρα στατιστικά στοιχεία, αρχικά για την μελέτη του φαινομένου, και ύστερα για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της Μεταναστευτικής Πολιτικής. Όμως πολλά οργανωτικά/διοικητικά προβλήματα περιορίζουν ή και ελαχιστοποιούν την κατάρτιση στατιστικών στοιχείων για τις μεταναστευτικές ροές, τα αποθέματα και τις μεταβολές τους και δεν βοηθούν στην αντικειμενικότητα των στοιχείων.

Η εξέταση του φαινομένου της μετανάστευσης εξαρτάται σημαντικά από τη δυνατότητα συγκέντρωσης και επεξεργασίας των αντίστοιχων ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων των μεταναστευτικών ροών και αποθέματος. Διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα ολοκληρωμένο και συγκρίσιμο σύνολο δεδομένων για το απόθεμα των μεταναστών και τις διεθνείς μεταναστευτικές ροές, αλλά χωρίς σημαντική επιτυχία λόγω μη συμμόρφωσης ορισμένων κρατών. Το έτος 1976, ο Ο.Η.Ε. προσπαθώντας να εναρμονίσει τις στατιστικές μεθόδους σε παγκόσμιο επίπεδο εξέδωσε συγκεκριμένες οδηγίες σχετικά με τα στατιστικά της διεθνούς μετανάστευσης. Επίσης σε κοινοτικό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επισημάνει την αναγκαιότητα βελτίωσης των στατιστικών στοιχείων της μετανάστευσης βασισμένων στις αρχές της αμεροληψίας, της αξιοπιστίας, της αντικειμενικότητας και επιστημονικής αρτιότητας για να προσφέρονται σε δυνητικούς χρήστες έγκυρα και εναρμονισμένα στατιστικά στοιχεία. Όμως, παρόλα αυτά, δεν περιορίστηκαν ακόμη αισθητά οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται σε αρκετές χώρες, με αποτέλεσμα να διαιωνιστεί το πρόβλημα της αξιοπιστίας και της συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων. Τα αίτια του προβλήματος της στατιστικής της διεθνούς μετανάστευσης εντοπίζονται κυρίως σε ζητήματα ορολογίας του φαινομένου, στα επίπεδα παράνομης μετανάστευσης και στη μεθοδολογία συγκέντρωσης των δεδομένων.

1.2. Διαφοροποιήσεις σε ζητήματα ορολογίας του φαινομένου της μετανάστευσης

Ο ορισμός που δίνεται για τον μετανάστη διαφέρει μεταξύ των χωρών. Υπάρχουν δυο διαφορετικοί ορισμοί για τον μετανάστη-μετανάστρια οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζουν και την μεταναστευτική πολιτική της κάθε χώρας. Σύμφωνα με τον πρώτο ορισμό, ως μετανάστης χαρακτηρίζεται αυτός που είναι γεννημένος στην αλλοδαπή (foreign born) και πλέον κατοικεί και δραστηριοποιείται στη χώρα υποδοχής, ενώ στο δεύτερο ορισμό ως μετανάστης χαρακτηρίζεται αυτός που είναι αλλοδαπός (foreigner) και ενδεχομένως έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, αλλά δεν έχει αποκτήσει την υπηκοότητα, ορισμός που χρησιμοποιεί και η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία. Η διαφοροποίηση αυτή ως προς τον ορισμό προσδιορίζεται σημαντικά από δύο πολιτικές. Συγκεκριμένα, η πρώτη πολιτική απόκτησης της υπηκοότητας στηρίζεται στο τόπο γέννησης του ατόμου (by birth-jus soli), σύμφωνα με την οποία, εάν κάποιο άτομο γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, αποκτά και την υπηκοότητα της χώρας αυτής, με αποτέλεσμα ως μετανάστης να χαρακτηρίζεται αυτός που δεν έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής (foreign born). Ενώ η δεύτερη πολιτική απόκτησης της υπηκοότητας βασίζεται στην καταγωγή του ατόμου (by blood-jus sanguinis), σύμφωνα με την οποία από τη στιγμή που ο αλλοδαπός δεν έχει κοινή καταγωγή και παράδοση, δεν αποκτά την υπηκοότητα της χώρας υποδοχής και παραμένει ως αλλοδαπός (foreigner) στη χώρα υποδοχής, όπου δραστηριοποιείται, ασχέτως εάν έχει γεννηθεί σε αυτήν. Η διαφοροποίηση αυτή του ορισμού του μετανάστη προκαλεί σημαντικά προβλήματα και δυσκολίες συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων.

1.3. Ορισμός και είδη μετανάστευσης

Η μετανάστευση είναι μια από τις διαδικασίες, η οποία έχει ως επακόλουθο τη μηχανική ή τεχνητή ανανέωση και φθορά του πολιτισμού μιας χώρας. Με τον όρο μετανάστευση εννοούμε τη γεωγραφική μετακίνηση των ανθρώπων από ένα τόπο σ' ένα άλλο για μόνιμη ή προσωρινή αλλαγή του τόπου εγκατάστασης που γίνεται εκούσια ή ακούσια (αναγκαστική), με στόχο την αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση καλύτερης ποιότητας ζωής.

Οι παράγοντες που προκαλούν την μεταναστευτική κίνηση είναι οι εξής:

- **Οικονομικοί παράγοντες** που οφείλονται κυρίως στην ανεργία, στο χαμηλό εισόδημα και γενικά στη φτώχεια. Εδώ εντάσσονται οι κάτοικοι της Ανατολικής Ευρώπης (Αλβανοί, Βούλγαροι, Ρουμάνοι κ.α.), αλλά και οι κάτοικοι των χωρών της Ανατολής (Ιράκ, Λίβανος κ.α.)
- **Κοινωνικοί παράγοντες** που οφείλονται σε θρησκευτικούς φανατισμούς ,πολιτικούς διωγμούς κυρίως όμως στην επιθυμία για μια καλύτερη ζωή. Εδώ εντάσσονται οι μεταναστευτικές κινήσεις στην Ελλάδα προπολεμικά (1900-1922), αλλά και μεταπολεμικά (1952-1974).
- **Φυσικοί παράγοντες** που σχετίζονται με τις αλλαγές του φυσικού περιβάλλοντος δηλαδή με πλημμύρες, ξηρασίες, κι άλλες καταστροφές. Εδώ η μετανάστευση είναι αναγκαστική.
- Τέλος **οι ψυχολογικοί παράγοντες** που οφείλονται σε ψυχολογικούς λόγους και ωθούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση. Για παράδειγμα οι απειλές και οι βιαιοπραγίες των Τούρκων σε βάρος του Ελληνικού στοιχείου στη Μικρά Ασία, από το 1912 έως το 1922, εξανάγκασαν πολλούς Έλληνες να μεταναστεύσουν στην κυρίως Ελλάδα.

«Μπορούν να γίνουν κάποιες διακρίσεις της μετανάστευσης, χρησιμοποιώντας ορισμένα κριτήρια» (Τσαούσης, 1985:16).

- Με κριτήριο το κράτος διακρίνεται σε Εσωτερική ή Εξωτερική όπου «η μετανάστευση γίνεται στα όρια ενός Κράτους ή πέρα από αυτό» (Τσαούσης, 1985:35).
- Όταν χρησιμοποιείται ως κριτήριο ο τόπος προορισμού, διακρίνεται σε Ηπειρωτική ή Υπερπόντια ανάλογα, «με το αν στην μετακίνηση από χώρα σε χώρα, παρεμβάλλεται ή όχι θάλασσα και η χώρα της μετανάστευσης ανήκει σε άλλη ήπειρο»(Μπαγκαβός και Παπαδοπούλου, 2003:6).
- Με κριτήριο την νομιμότητα διακρίνεται σε κανονική μετανάστευση (regular, με χαρτιά)-μη κανονική μετανάστευση (irregular, χωρίς χαρτιά).
- Με κριτήριο την επιδίωξη μετανάστευσης διακρίνονται δύο μορφές η Εκούσια ή Αναγκαστική «με σκοπό να μειωθούν οι στερήσεις και ν' αυξηθούν οι απαιτήσεις των μεταναστών. Συχνά όμως λόγω των πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων διώξεων παρουσιάζεται το φαινόμενο της αναγκαστικής μετανάστευσης» (Τσαούσης, 1985:37).

- Με κριτήριο την προγραμματισμένη διάρκεια παραμονής διακρίνεται σε Προσωρινή ή Μόνιμη όταν η μετανάστευση γίνεται σε ορισμένο χρονικό διάστημα, ανάλογα με τον χρόνο που απαιτείται για την ολοκλήρωση των υποθέσεων, καθώς υπάρχει πάντα η θέληση για επάνοδο. Όταν η μετανάστευση δεν καθορίζεται χρονικά ή είναι αβέβαιης διάρκειας και δεν υπάρχει θέληση για επάνοδο από τον μετανάστη, τότε θεωρείται μόνιμη. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της χώρας ορίζει σαν προσωρινή την μετανάστευση σε μια χώρα του εξωτερικού για παραμονή μικρότερη από έτος ή την αναχώρηση λόγω ναυτολόγησης και σαν μόνιμη την μετάβαση σε μια ξένη χώρα για εγκατάσταση που διαρκεί πάνω από ένα έτος (Χλέτσος,2002:28).

1.4. Ιστορική αναδρομή

Η τεχνολογική πρόοδος, οι πληθυσμιακές ζυμώσεις, τα εδραιωμένα αποικιακά κράτη και οι οικονομικοί μετασχηματισμοί που αρχίζουν να αναδύονται στον 16^ο αιώνα δημιουργούν το υπόβαθρο ώστε, μετά από δύο αιώνες, η Ευρώπη να οδηγηθεί σε πρωτοφανή οικονομική ανάπτυξη. Η Βιομηχανική Επανάσταση του 19^{ου} αιώνα και ο καπιταλισμός που εδραίωσε δημιουργούν νέα πρότυπα, επιβάλλουν νέους τρόπους ζωής και οδηγούν τους πληθυσμούς σε μαζικές μετακινήσεις προκειμένου να τους ακολουθήσουν.

Η κατάσταση του αγροτικού κόσμου παραμένει γενικά δύσκολη, ενώ η φτώχεια τροφοδοτεί διαρκώς ένα ισχυρό ρεύμα μετανάστευσης προς τις πόλεις. Στις χώρες που έχουν γνωρίσει ελάχιστα την εκβιομηχάνιση και η μοίρα των χωρικών χειροτερεύει λόγω του υπερπληθυσμού, η μετανάστευση εκτός συνόρων από τη μια πλευρά ανακουφίζει την ύπαιθρο από το πληθυσμιακό πλεόνασμα και από την άλλη εισάγει κεφάλαια, ιδέες και τεχνικές με την επιστροφή μέρους των μεταναστών .

Η ύπαιθρος σταδιακά ερημώνει χάριν των πόλεων. Όπου η βιομηχανία αποκτά κυρίαρχη θέση και η γεωργία απασχολεί όλο και μικρότερο ποσοστό εργατικού δυναμικού παρατηρείται μια μετακίνηση από τον αγροτικό στον αστικό τομέα. Ο γενικός λόγος γι' αυτή τη μετακίνηση είναι η συγκέντρωση εργατικού δυναμικού.

Από τη μετανάστευση επηρεάζεται και το αστικό τοπίο, γιατί μεγάλο τμήμα του εργαζόμενου πληθυσμού ζει σε μπλοκ εργατικών κατοικιών. «Συνωστισμός» και «φτωχογειτονιά» είναι λέξεις σχεδόν συνώνυμες με τη μεγαλούπολη του 19^{ου} αιώνα.

Τα ρεύματα της μετανάστευσης και της αστυφιλίας συμβαδίζουν στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα, όταν οι χώρες όπου κατευθύνονται οι μετανάστες βλέπουν τον αστικό πληθυσμό να αυξάνει με αξεπέραστο ρυθμό. Αυτό το δεύτερο κύμα με τα «ώριμα» πλέον μεταναστευτικά ρεύματα περιλαμβάνει πολλούς που θέλουν να κερδίσουν χρήματα με την εργασία τους και με τις οικονομίες τους να αποκατασταθούν γυρίζοντας στην πατρίδα τους.

Οπότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την οικονομική ανάπτυξη. Το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών υπήρχε από αρχαιοτάτων χρόνων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δημιουργήθηκαν από μετανάστες. Η ίδια η Ευρώπη γνώρισε τη μετανάστευση είτε στέλνοντας τους κατοίκους της στις Ηνωμένες Πολιτείες, είτε δεχόμενη μετανάστες από άλλες χώρες. Βλέποντας την ιστορία της μετανάστευσης στην Ευρώπη διακρίνουμε τέσσερις διαφορετικές περιόδους (Zimmermann, 1994,1995). Είναι η περίοδος επαναδημιουργίας των χωρών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η περίοδος του αποαποικισμού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η κύρια αιτία της μετανάστευσης ήταν η μετακίνηση πληθυσμών εξαιτίας του τέλους του πολέμου, η επιστροφή των αποίκων και του εργατικού δυναμικού από τις αποικίες. Η δεύτερη περίοδος είναι από το 1955 ως το 1973. Είναι η περίοδος μεγάλης μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από το λεγόμενο Νότο προς την Ηπειρωτική Ευρώπη και γενικότερα προς τις βόρειες χώρες. Η τρίτη περίοδος είναι η περίοδος 1974-1988. Κατά την περίοδο αυτή μειώνεται η μετανάστευση, επειδή οι χώρες υποδοχής μεταναστών δεν ζητούν πλέον νέο εργατικό δυναμικό. Τέλος η τελευταία περίοδος είναι η περίοδος μετά το 1988, η οποία χαρακτηρίζεται από η μετακίνηση πληθυσμών από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη.

Κοιτώντας τη μεταπολεμική περίοδο παρατηρούμε ότι οι χώρες αποστολής μεταναστών (π.χ. Ελλάδα) μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Τα χαρακτηριστικά, όμως, της μετανάστευσης προς τη Βόρεια Ευρώπη διαφέρουν από τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης προς τη Νότια Ευρώπη. Όπως επισημαίνει και ο Baldwin-Edwards(1999), οι μετανάστες προς τη Βόρεια Ευρώπη προέρχονταν από λίγα κράτη, ήταν χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, εισέρχονταν κατά κανόνα νόμιμα στη χώρα και ζούσαν νόμιμα,

έβρισκαν απασχόληση μέσα από το δημόσιο φορέα απασχόλησης, εντάσσονταν σχετικά εύκολα στο νόμιμο τομέα της οικονομίας, προστατεύονταν από το νόμο και απολάμβαναν την κοινωνική προστασία στη βάση των συγκεκριμένων διμερών σχέσεων. Αντιθέτως, οι μετανάστες προς τη Νότια Ευρώπη προέρχονταν από διάφορα κράτη, είχαν διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο, εισέρχονταν (κατά κανόνα) παράνομα στη χώρα και προσπαθούσαν παράνομα να παραμείνουν εκεί. Έβρισκαν απασχόληση κυρίως μέσω ιδιωτικών γραφείων, ασχολούνταν περισσότερο στον τομέα της παραοικονομίας και ως παράνομοι δεν είχαν ούτε κοινωνική προστασία αλλά και ούτε και κάποια άλλη παροχή. (Χλέτσος, 2002).

1.5. Το παράδειγμα της Ελλάδας

Το εγγενές χαρακτηριστικό του ελληνικού στοιχείου σε όλη την ιστορική του διαδρομή είναι η αναζήτηση καινούργιου «ζωτικού χώρου». Θα μπορούσαμε μάλιστα να αναφέρουμε ότι η συνολική ιστορία της ελληνικής Διασποράς έχει διάρκεια αιώνων με απώτερη αρχή της τη δεύτερη χιλιετία π.χ. (Ι. Χασιώτης, 2006). Παραδοσιακοί προορισμοί όπως τα παράλια του Εύξεινου Πόντου ή της λεκάνης της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, για μεγάλες ιστορικές περιόδους έγιναν οι πυρήνες μιας ισχυρής διασποράς (Ι. Χασιώτης-Ολ. Κατσιαρδή, 2006).

Η εμπειρία της μετανάστευσης	
1900-1920	Έντονο μεταναστευτικό ρεύμα προς ΗΠΑ, Καναδά
1920-1955	Φυσιολογική μεταναστευτική κίνηση Ελλήνων
1955-1959	Νέο μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων προς άλλες χώρες
1960-1974	Εκρηκτικό ρεύμα Ελλήνων προς Γερμανία, Αυστραλία και ΗΠΑ
1974-1980	Αρχίζει το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα
1981-1988	Έντονο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα παράνομης κυρίως μετανάστευσης
1991-2007	Περίοδος νομιμοποίησης μεταναστών

Πηγή: Σ. Σούλης, 1993

Για την περίοδο από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τα μέσα του 20^{ου} θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη συγκροτείται από μια ηγετική ομάδα ορισμένων οικογενειών «μια ισχυρή οικονομικά επιχειρηματική τάξη». Αυτοί ασχολήθηκαν κυρίως με το εμπόριο και τη ναυτιλία προς τα λιμάνια της Μαύρης

Θάλασσας, τη Δυτική Ευρώπη και την Αμερική δημιουργώντας επιχειρηματικά δίκτυα. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσεται η μαζική μετανάστευση χιλιάδων ελληνικών οικογενειών με περιορισμένη οικονομική επιφάνεια που αναζητούσαν καλύτερη τύχη στις χώρες της «επαγγελίας»(Κ. Χαρλαύτη, 2006). Στην αγωνιώδη τους προσπάθεια για ένα καλύτερο αύριο, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι αναζητήσεις παίρνουν μια τελείως διαφορετική μορφή και κατευθύνονται πιο μακριά, καταργώντας τα νοητά σύνορα των ωκεανών, με κύριους αποδέκτες την Αμερική και την Αυστραλία.(Κ. Τσουκαλάς, 1982). Ο μεταναστευτικός οργανισμός θα κορυφωθεί την εικοσαετία 1900-1920 και η Ελλάδα θα μειώσει τον πληθυσμό της κατά 8%. Περίπου 25.000 άνθρωποι εγκατέλειπαν ετησίως, μια χώρα οικονομικά εξουθενωμένη και πολιτικά αβέβαιη και μετακινούνταν σε νέες χώρες που υπόσχονταν πλούτο, ευημερία και «ευκαιρίες».

Η Ελλάδα για το μεγαλύτερο μέρος του 20^{ου} αιώνα ήταν χώρα προέλευσης μεταναστών. Η πορεία αυτή έχει αναστραφεί και είναι πλέον χώρα υποδοχής με έμφαση βέβαια την περίοδο μετά την δεκαετία του 1990. Μόνες εξαιρέσεις αποτελούν ορισμένοι επιστήμονες, επιχειρηματίες ή εξειδικευμένοι εργάτες οι οποίοι κατευθύνονται σε χώρες της Ε.Ε., των ΗΠΑ ή τον Καναδά. Αρχικά καταγράφηκαν τα πρώτα κύματα παλιννόστησης. Έτσι, από την δεκαετία του 1950 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 ήρθαν στην Ελλάδα 70.000 Έλληνες από την Αίγυπτο και τη Β. Αφρική και κάποιες χιλιάδες από την Κωνσταντινούπολη. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 άρχισαν να επιστρέφουν στην Ελλάδα χιλιάδες από τους μετανάστες που είχαν ακολουθήσει τα μεταπολεμικά κύματα προς τη Δ. Ευρώπη. Υπολογίζεται ότι στο διάστημα 1968-1977 επέστρεψαν στην Ελλάδα περίπου 270.000 άτομα ενώ ο αριθμός αυτός ανήλθε τις 390.000 μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980. Η επιστροφή των τελευταίων βεβαίως συνδέεται περισσότερο με την οικονομική κρίση στην οποίαν εισήλθαν οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης την δεκαετία του 1970 με τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις και την ύφεση που σημειώθηκε (ανεργία κ.λπ.) στη συνέχεια. Έτσι, οι ελληνικές κυβερνήσεις υιοθέτησαν μια σειρά από μέτρα που ενθάρρυναν τόσο την επιστροφή των παλιννοστούντων όσο και την εισαγωγή κεφαλαίων των επαναπατριζόμενων.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970 καταγράφονται και μαζικοί επαναπατρισμοί των πολιτικών προσφύγων του Εμφυλίου Πολέμου. Έως τα τέλη της δεκαετίας του 1990 υπολογίζεται ότι επέστρεψαν στην Ελλάδα περίπου 34.000 άτομα. Η διαδικασία αυτή γενικεύτηκε εξαιτίας των διακρατικών συμφωνιών της Ελλάδας με τις χώρες που

φιλοξενούσαν τους πολιτικούς πρόσφυγες (Σ. Ένωση, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία). Μια ειδική κατηγορία ήταν οι Έλληνες (Πόντιοι στην πλειοψηφία τους) οι οποίοι διέμεναν στις χώρες της τέως ΕΣΣΔ αλλά και της Β. Ηπείρου. Οι μεταπολεμικές αφίξεις από την ΕΣΣΔ άρχισαν διστακτικά τις δεκαετίες του 1940 & 1950 και απέκτησαν μαζικό χαρακτήρα από το 1989 και μετά. Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των Ελλήνων από τις χώρες της ΕΣΣΔ μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ήταν μεγαλύτερος από 70.000 άτομα.

Από το 1989 και μετά το ρεύμα εισόδου προς την Ελλάδα από τις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού αυξήθηκε σοβαρά. Μεγάλο μέρος προέρχονταν από την Β. Ήπειρο και την Αλβανία. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας όσο και οι πολιτικές συνθήκες ευνόησαν την είσοδο των Αλβανών στον ελληνικό χώρο. Το 1990 με το άνοιγμα των συνόρων και την κατάρρευση του πολιτικοοικονομικού συστήματος της Αλβανίας ξεκίνησε μια αθρόα εισροή μεταναστών που αρχικά αποτελούνταν από Βορειοηπειρώτες και αργότερα από οικονομικούς μετανάστες.

Η Ελλάδα, παραδοσιακή χώρα αποστολής μεταναστών, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Αμερική και την Αυστραλία και περί τα μέσα του 20^{ου} αιώνα κυρίως στη Γερμανία και το Βέλγιο, μετατρέπεται μέσα σε μία δεκαετία σε χώρα υποδοχής οικονομικών μεταναστών και πέρασμα για τους αιτούντες άσυλο. Υπολογίζεται ότι τα έτη 1990 και 1991 ο αριθμός εισόδου των αλλοδαπών στην Ελλάδα άγγιξε τους 300.000. Η μαζικότητα στην είσοδο των αλλοδαπών στην Ελλάδα οδήγησε στον αυτόματο αποχαρακτηρισμό της χώρας από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής. Η πλειονότητα των αλλοδαπών μεταναστών που κατοικούσαν στην Ελλάδα πριν την μαζική είσοδο των υπόλοιπων μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του 1990, προέρχονταν από χώρες της Μέσης Ανατολής και την Πολωνία.

Όσον αφορά τους μετανάστες από τρίτες χώρες (δηλ. εκτός Ε.Ε.) αυτοί ακολουθούν το μοτίβο των άλλων χωρών. Οι μετανάστες προσελκύνονται σε οικονομικά ανεπτυγμένες περιοχές όπου υπάρχει εργασία. Γι' αυτό το λόγο οι συγκεντρώσεις μεταναστών παρατηρούνται στην Αττική και σε τουριστικές περιοχές όπως τα νησιά. Η βασική εξαίρεση είναι τα σύνορα με την Αλβανία όπου ορισμένες περιοχές έχουν μεγάλο αριθμό Αλβανών.

Το δημογραφικό πρότυπο και η δομή της αγοράς εργασίας της Ελλάδας μεταβλήθηκαν ριζικά την τελευταία εικοσαετία εξαιτίας της μαζικής εισόδου μεταναστών στη χώρα. Δεν πρόκειται απλώς για αύξηση του ρυθμού εισόδου μεταναστών στην χώρα αλλά ουσιαστικά για τη γέννηση, και όπως δείχνουν τα στοιχεία σταθεροποίηση, ενός υψηλού μεταναστευτικού αποθέματος της τάξης του 1 εκατ. ατόμων αποτελούμενων περίπου από 800.000 αλλογενών αλλοδαπών και 200.000 ομογενών αλλοδαπών. Σήμερα η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με υψηλότερα ποσοστά αλλοδαπών στον πληθυσμό της (8,1%) μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε. (5,5,%) και σύμφωνα με την Eurostat και τα στοιχεία του έτους 2006.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Ποσοτική διάσταση της μετανάστευσης

Η ποσοτική διάσταση της μετανάστευσης ως δημογραφικό φαινόμενο δεν είναι αρκετά ασφαλής. Έτσι στα κράτη μέλη της Ε.Ε. υπάρχει καταγραφή είτε των εισροών, είτε των εκροών και μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις και των δύο. Παρά το γεγονός ότι με τα χρόνια όλες οι χώρες της Ε.Ε. έγιναν χώρες καθαρής εισροής μεταναστών η απουσία αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων ακόμη και για το πρόσφατο παρελθόν δυσκολεύει σημαντικά τη διαχρονική προσέγγιση του φαινομένου καθώς και τις συγκρίσεις μεταξύ των χωρών.

Αρχικά πρέπει να γίνει ένας βασικός διαχωρισμός μεταξύ των ατόμων που εισέρχονται ή διαμένουν σε μια χώρα της Ε.Ε. και είναι υπήκοοι ενός άλλου κράτους μέλους, των ξένων υπηκόων που προέρχονται από τρίτες χώρες, των ατόμων που έχουν ξένη υπηκοότητα προέρχονται από τρίτες χώρες αλλά ταυτόχρονα έχουν την εθνικότητα του κράτους στο οποίο εισέρχονται ή διαμένουν (ομογενείς-επαναπατριζόμενοι) και τέλος αυτών που επιστρέφουν στη χώρα της οποίας είναι υπήκοοι έχοντας βιώσει τη διαδικασία της μετανάστευσης κατά το παρελθόν (παλιννοστούντες) (Μπάγκαβος-Παπαδοπούλου-ΙΝΕ, 2003).

Τα μεταναστευτικά ρεύματα των επαναπατριζόμενων σε χώρες της Ένωσης (π.χ. Γερμανία, Ελλάδα) διευκόλυναν οι πολιτικές αλλαγές που συντελέστηκαν στην Ανατολική Ευρώπη στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Υπήρξε μια αύξηση του αριθμού των παλιννοστούντων (κυρίως για τις χώρες του Νότου της Ε.Ε.) και αύξηση της μεταναστευτικής εισροής αλλοδαπών μεταναστών. Αντίθετα, παρά την ύπαρξη της ενιαίας αγοράς και της δυνατότητας ελεύθερης διακίνησης των πολιτών της Ε.Ε., η γεωγραφική κινητικότητα των πολιτών στο εσωτερικό της Ένωσης παραμένει χαμηλή σε σχέση με αυτή των δεκαετιών του '50 και του '60 (European Commission, 2002, σ.16 και OCDE-SOPEMI, 2001, σ.37).

2.2. Πληθυσμός και μετανάστευση στην Ε.Ε.

2.2.1. Καθαρή μετανάστευση στην Ε.Ε.

Σύμφωνα με μελέτη του ΙΝΕ (Μπάγκαβος-Παπαδοπούλου,2003) η μεταναστευτική εκροή ατόμων ξένης υπηκοότητας (χωρών της Ε.Ε. και τρίτων χωρών) χαρακτηρίζεται από μια αύξηση την περίοδο 1987-1993 και μια σταθερότητα σε σχετικά υψηλά επίπεδα από το 1993 και μετά. Μελετώντας την εξέλιξη αυτή με της αλλαγές των μεταναστευτικών εισροών παρατηρούμε ότι, η διαφορά μεταξύ εισροών και εκροών (καθαρή μετανάστευση) από το 1993 και μετά βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Έτσι, ενώ η μεταναστευτική εισροή παρουσιάζεται αυξημένη η καθαρή μετανάστευση, είναι αρκετά χαμηλή. Αν και το ποσοστό της καθαρής μετανάστευσης παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις δεν ανεβαίνει πάνω από 50%. Σύμφωνα με τη μελέτη των Μπάγκαβου-Παπαδοπούλου μέσω του ΙΝΕ, υποστηρίζεται ότι, από καθαρά ποσοτική σκοπιά, μόνο ένα ποσοστό(μεταξύ 18% και 50%) από τα άτομα που εισήλθαν τελικά παρέμειναν της προαναφερόμενες χώρες. Εάν περιοριστούμε μόνο της μετανάστες που προέρχονται από τρίτες χώρες τα αντίστοιχα ποσοστά ποικίλουν μεταξύ 20% και 52%. Οι εξελίξεις που συνέβησαν στην Γερμανία έφεραν και το αντίστοιχο αποτέλεσμα που αφορά της 7 χώρες της Ε.Ε.. Για παράδειγμα το 52% που παρατηρήθηκε το έτος 1990 συνδέεται με το γεγονός ότι τη χρονιά αυτή η καθαρή μετανάστευση στη Γερμανία ήταν περίπου το 66% της καθαρής μετανάστευσης που παρατηρήθηκε στο σύνολο των 7 χωρών. Ακόμη, το χαμηλό ποσοστό του 1997 (20%) συνδέεται με το γεγονός ότι στη Γερμανία η καθαρή μετανάστευση από τρίτες χώρες ήταν αρνητική. Το σημαντικό στοιχείο που προκύπτει είναι ότι και στην περίπτωση των ατόμων που προέρχονται από τρίτες χώρες, η σύγκριση μεταξύ εισροών και εκροών δείχνει ότι ο καθαρός αριθμός αυτών που παραμένουν της χώρες υποδοχής είναι πολύ χαμηλότερος από αυτών που εισρέουν ετησίως. Της οι παραπάνω εξελίξεις βοηθούν στην σταδιακή αύξηση του μεταναστευτικού αποθέματος, δηλαδή του μεγέθους του πληθυσμού ξένης υπηκοότητας που μένει της χώρες της Ε.Ε.

2.2.2. Οι δημογραφικές εξελίξεις λόγω μετανάστευσης της χώρες της Ε.Ε.

Ο πληθυσμός των μεταναστών στην Ε.Ε.

Οι μεταβολές στο μέγεθος του πληθυσμού των μεταναστών εξαρτώνται από την εξέλιξη της καθαρής μετανάστευσης, τη φυσική αύξηση του πληθυσμού ξένης υπηκοότητας καθώς και από τη δυνατότητα που παρέχεται της μετανάστες για απόκτηση της υπηκοότητας της

χώρας υποδοχής. Η περίοδος 1985-2000 χαρακτηρίζεται αναμφίβολα από αύξηση του πληθυσμού ξένης υπηκοότητας της χώρας της Ε.Ε. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά (κατά 95%) στην αύξηση του αριθμού των ατόμων που προέρχονται από τρίτες χώρες αφού ο αριθμός των ατόμων που είναι υπήκοοι μιας από της χώρες της Ε.Ε. και ζουν σε άλλη χώρα της Ε.Ε. παρέμεινε σχεδόν της. Η αύξηση του πληθυσμού με υπηκοότητα από τρίτες χώρες ήταν πολύ μεγάλη την πενταετία 1990-1995(περίπου κατά 30%) ενώ από το 1995 έως σήμερα η αύξηση μειώθηκε κατά 8%. Ταυτόχρονα, η πολύ χαμηλή γονιμότητα που παρατηρήθηκε της χώρας της Ε.Ε. οδήγησε σε ιδιαίτερα χαμηλές αλλαγές του γηγενούς πληθυσμού. Οι παραπάνω εξελίξεις οδήγησαν σε αύξηση, από 3,8% το 1985 σε 5% το 2000, του ποσοστού των ατόμων ξένης υπηκοότητας στο συνολικό πληθυσμό της Ε.Ε. Βέβαια η μεταβολή αυτή οφείλεται και πάλι στα άτομα ξένης υπηκοότητας που προέρχονται από τρίτες χώρες, αφού το ποσοστό της στο συνολικό πληθυσμό αυξήθηκε από 2,3% σε 3,5% και όχι σε πολίτες της Ε.Ε. οι οποίοι διαμένουν σε άλλη χώρα της Ε.Ε. των οποίων το αντίστοιχο ποσοστό διαχρονικά παρέμεινε σχεδόν σταθερό στο επίπεδο του 1,5%. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο Λουξεμβούργο, χώρα με ποσοστό ξένων υπηκόων περίπου 35%, το ποσοστό των ατόμων με υπηκοότητα τρίτων χωρών είναι μόλις 4% ενώ το υπόλοιπο 31% αφορά πολίτες άλλων χωρών της Ε.Ε. Αντίθετα στην Αυστρία, με ποσοστό ατόμων ξένης υπηκοότητας γύρω στο 9,5%, το 8% αφορά πολίτες τρίτων χωρών και μόλις το 1,5% πολίτες άλλων χωρών της Ε.Ε. Να σημειώσουμε ότι εξαιτίας του φαινομένου της λαθρομετανάστευσης υπάρχει πιθανή υποεκτίμηση του πληθυσμού τρίτων χωρών που διαμένει της Μεσογειακές χώρες της Ε.Ε. Σαν συνέχεια προκύπτει ότι το ποσοστό των αλλοδαπών που προέρχονται από τρίτες χώρες ως της το συνολικό πληθυσμό αυξήθηκε πολύ λιγότερο από αυτό που θα επέτρεπε η ιδιαίτερα υψηλή μεταναστευτική εισροή των τελευταίων ετών και η χαμηλή φυσική αύξηση του γηγενούς πληθυσμού. Αυτό οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στο γεγονός ότι η καθαρή μετανάστευση, η οποία ουσιαστικά συμβάλλει στην αύξηση του πληθυσμού ήταν αρκετά μειωμένη σε σχέση με τη μεταναστευτική εισροή, η οποία αποτελεί μία από της όψεις του φαινομένου της μετανάστευσης.

Η μετανάστευση ως παράμετρος των δημογραφικών εξελίξεων στην Ε.Ε.

Σύμφωνα με την ανωτέρω μελέτη του ΙΝΕ, τα τελευταία χρόνια η μετανάστευση αποτέλεσε βασική παράμετρος των μεταβολών του πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε. Η

επίπτωση της μετανάστευσης της δημογραφικές εξελίξεις των χωρών υποδοχής διακρίνεται συνήθως μέσα από τρία στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο αφορά την επίπτωση στην αύξηση του συνολικού πληθυσμού μέσω της διάκρισης μεταξύ φυσικής αύξησης και ετήσιας καθαρής μετανάστευσης. Το δεύτερο στοιχείο συνδέεται με τη συχνότητα των γεννήσεων στο μεταναστευτικό πληθυσμό που παρουσιάζεται υψηλότερη από αυτή του γηγενούς πληθυσμού. Τέλος, το τρίτο στοιχείο συνδέεται με τη διαφορά στην κατά ηλικία δομή του γηγενούς και του αλλοδαπού πληθυσμού αφού ο ηλικιακά νεανικότερος πληθυσμός των αλλοδαπών μπορεί ως ένα βαθμό να λειτουργεί αποτρεπτικά για την περαιτέρω διεύρυνση της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε.

Ενώ πριν το 1985 η αύξηση του πληθυσμού οφείλονταν σχεδόν αποκλειστικά στη φυσική αύξηση, ουσιαστικά στον υψηλό αριθμό γεννήσεων, από το 1985 και μετά η συμβολή της καθαρής μετανάστευσης στην αύξηση του πληθυσμού γίνεται όλο και πιο σημαντική και μάλιστα τα τελευταία χρόνια είναι διπλάσια από την αντίστοιχη συμβολή της φυσικής αύξησης. Σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε., της για παράδειγμα η Ιταλία και η Ελλάδα, η καθαρή μετανάστευση ανέτρεψε τη μείωση του συνολικού πληθυσμού των χωρών αυτών αν και η φυσική αύξηση βρίσκονταν σε αρνητικό πλέον επίπεδο.

Σε ότι αφορά της γεννήσεις, το ποσοστό που προέρχεται από άτομα ξένης υπηκοότητας παρουσιάζεται ιδιαίτερα υψηλό σε ορισμένες χώρες της το Λουξεμβούργο, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και η Γαλλία. Τα υψηλά αυτά ποσοστά συνδέονται με τον αριθμό και την κατά ηλικία δομή των ατόμων ξένης υπηκοότητας που υπάρχουν της συγκεκριμένες χώρες αλλά και με τα επίπεδα γονιμότητας που χαρακτηρίζουν της μετανάστες των διαφόρων εθνικοτήτων. Αντίθετα στην Πορτογαλία και την Ιταλία, μπορεί το ποσοστό των γεννήσεων που προέρχονται από ξένους υπηκόους να παρουσιάζεται χαμηλό, παρόλα αυτά η γεννητικότητα της είναι υψηλότερη από αυτή των ξένων υπηκόων που ζουν στο Λουξεμβούργο.

Ο σχετικός αριθμός των μεταναστών στο συνολικό πληθυσμό, η κατά ηλικία δομή του αλλοδαπού πληθυσμού και τέλος η αναπαραγωγική συμπεριφορά των μεταναστών είναι οι τρεις παράγοντες από της οποίους εξαρτάται η επίπτωση της μετανάστευσης στην κατά ηλικία δομή του πληθυσμού. Οι παραπάνω παράγοντες είναι σημαντικοί της την κατεύθυνση μιας «συγκράτησης» της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε. Επιπλέον η επίπτωση της μετανάστευσης δεν μπορεί να αφορά μόνο μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή (π.χ. ένα έτος), αλλά συνδέεται με της δημογραφικές

προοπτικές που προκύπτουν για το γηγενή και το συνολικό πληθυσμό. Τέλος η αναζήτηση των επιπτώσεων συνδέεται με τη μετανάστευση από τρίτες χώρες και όχι με της μετανάστες που προέρχονται από της χώρες της Ε.Ε. οι οποίοι είναι περιορισμένοι σε αριθμό και επιπλέον η αναπαραγωγική συμπεριφορά της λογικά δεν διαφέρει από αυτή των γηγενών.

Σε ότι αφορά την μέχρι τώρα επίπτωση της μετανάστευσης από τρίτες χώρες στην κατά ηλικία δομή του πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε. θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η επίπτωση είναι μάλλον οριακή. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο 1985-2000 ο αλλοδαπός πληθυσμός που προέρχεται από τρίτες χώρες δεν ξεπέρασε ποτέ το 3,5% του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε. Μπορεί το ποσοστό αυτό να συνέβαλε στην αποτροπή μιας πρώτης μείωσης του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε. τα προηγούμενα χρόνια αλλά σε καμία περίπτωση δεν επηρέασε σημαντικά τα επίπεδα της δημογραφικής γήρανσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ιδιαίτερα υψηλή μετανάστευση των τελευταίων ετών δεν απέτρεψε τη διαδικασία γήρανσης του πληθυσμού της Ε.Ε. αφού το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω στο συνολικό πληθυσμό αυξήθηκε από 13,6% το 1985 σε 16,2% το 2000.

Μελλοντικά ίσως μια περαιτέρω διεύρυνση των μεταναστευτικών ροών θα μπορούσε ως ένα βαθμό να συνεισφέρει στη συγκράτηση της δημογραφικής γήρανσης αλλά σε καμία περίπτωση στην αποφυγή της. Και αυτό διότι η γήρανση του πληθυσμού είναι μια μακροχρόνια διαδικασία η οποία τα επόμενα χρόνια αναμένεται να ενταθεί της χώρες της Ε.Ε. λόγω της σημερινής κατά ηλικία δομής του πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε. Τα μελλοντικά επίπεδα γήρανσης του πληθυσμού της Ε.Ε. θα είναι περισσότερο συνάρτηση της μελλοντικής αναπαραγωγικής συμπεριφοράς του πληθυσμού και λιγότερο της έντασης των μεταναστευτικών ρευμάτων. Αυτό άλλωστε προκύπτει από πρόσφατες αναλύσεις με χρονικό ορίζοντα το έτος 2050. Πιο συγκεκριμένα, με μηδενική καθαρή μετανάστευση και γονιμότητα σταθερή στα σημερινά επίπεδα, ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης των ηλικιωμένων (αριθμός των ατόμων ηλικίας 69 ετών και άνω της τον αριθμό των ατόμων ηλικίας 15-64 ετών) θα αυξηθεί από 0,24 που είναι σήμερα σε 0,57 το 2050. Ακόμη και στην ακραία περίπτωση όπου με τα ίδια επίπεδα γονιμότητας η καθαρή μετανάστευση είναι όχι μηδενική αλλά 1,2 εκατομμύρια ετησίως ο παραπάνω λόγος θα είναι γύρω στο 0,47 το 2050. Δηλαδή μια διαφορά μεταξύ 0 και 1,2 εκατομμυρίων ατόμων το χρόνο και για μια διάρκεια 50 ετών δεν επιφέρει παρά μια μικρή διαφορά στη δημογραφική εξάρτηση αφού στην πρώτη περίπτωση σε 100 άτομα ηλικίας 15-64 ετών θα αντιστοιχούν

57 άτομα ηλικίας 64 ετών και άνω ενώ στη δεύτερη περίπτωση 47. Γενικά τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τα δύο ακραία σενάρια για τη μετανάστευση, φανερώνουν ότι η μετανάστευση δεν μπορεί να αποτρέψει την αναμενόμενη ένταση της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού της Ε.Ε (Μπάγκαβος-Παπαδοπούλου-INE,2003).

2.2.3. Μετανάστες και αγορά εργασίας στην Ε.Ε.

Εργατικό δυναμικό μεταναστών στην Ε.Ε.

Στο εργατικό δυναμικό η παρουσία των μεταναστών παρουσιάζει αρκετές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Ως χαρακτηριστική περίπτωση είναι αυτή του Λουξεμβούργου όπου σε 100 άτομα που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό γύρω στα 42 είναι ξένοι. Της υπόλοιπες χώρες το ποσοστό των ξένων στο εργατικό δυναμικό είναι λιγότερο από 10% , με υψηλότερο στη Γερμανία, την Αυστρία και το Βέλγιο(9, 8 και 8% αντίστοιχα) και χαμηλότερο στην Ιταλία, τη Φιλανδία, την Ισπανία και την Πορτογαλία όπου το αντίστοιχο ποσοστό είναι μεταξύ 1-1,5%. Τα πολύ υψηλά ποσοστά που παρατηρούνται στο Λουξεμβούργο αφορούν σχεδόν αποκλειστικά ξένους οι οποίοι είναι πολίτες της χώρας της Ε.Ε.(από της 42 που αναφέρθηκαν παραπάνω οι 38 προέρχονται από της χώρες της Ε.Ε. και μόνο οι 4 από τρίτες χώρες). Το υψηλότερο ποσοστό ξένου εργατικού δυναμικού που προέρχεται από τρίτες χώρες συναντάται στην Αυστρία (8%) και στη Γερμανία (6%), ενώ μετά το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο είναι η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό πολιτών που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό και προέρχονται από της χώρες της Ε.Ε. (6%) (Μπάγκαβος-Παπαδοπούλου-INE, 2003).

Συγκρίνοντας τα ποσοστά των ξένων που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό με τα αντίστοιχα ποσοστά στο συνολικό πληθυσμό παρατηρούμε ότι στις μεσογειακές χώρες της Ε.Ε. και κυρίως στην Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα, οι ξένοι υπήκοοι ως εργατικό δυναμικό είναι περισσότεροι από την παρουσία τους στο συνολικό πληθυσμό. Αντίθετα σε χώρες όπως η Δανία, η Ολλανδία και η Σουηδία η παρουσία των ξένων υπηκόων έχει ως ένα βαθμό πιο οικογενειακό χαρακτήρα. Τέλος, η παρουσία των μεταναστών στην αγορά εργασίας εξαρτάται από τα ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό.

Δεν λείπουν όμως οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών. Στις χώρες όπου η μεταναστευτική εισροή αποτελεί ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, η συμμετοχή των

μεταναστών στην αγορά εργασίας παρουσιάζεται υψηλότερη από αυτή των γηγενών κάτι που δεν φαίνεται να ισχύει για τις χώρες με μακρόχρονη ιστορία ως χώρες υποδοχής μεταναστών. Η παρουσία των μεταναστών είναι πιο έντονη στην αγορά εργασίας στις χώρες που η συμμετοχή των γηγενών είναι χαμηλή από ότι στις χώρες όπου η συμμετοχή των γηγενών είναι υψηλή. Ακόμη, τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών ξένης υπηκοότητας είναι συστηματικά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά των ανδρών όσον αφορά το ξένο εργατικό δυναμικό. Συμπερασματικά στις χώρες όπου η παρουσία των γηγενών γυναικών στην αγορά εργασίας είναι σχετικά περιορισμένη, τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας για τις γυναίκες ξένης υπηκοότητας είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα των γηγενών.

Στην περίπτωση των τριών μεσογειακών χωρών (Ιταλία, Ισπανία και Ελλάδα) τα ποσοστά συμμετοχής των αλλοδαπών είναι μεταξύ 6 και 23% υψηλότερα από τα αντίστοιχα των γηγενών. Επιπλέον στην Ισπανία και την Ελλάδα, η συμμετοχή των ξένων, οι οποίοι είναι πολίτες άλλης χώρας της Ε.Ε., στο εργατικό δυναμικό είναι χαμηλότερη από αυτή του γηγενούς πληθυσμού ενώ στην Ιταλία είναι περίπου ίση. Αντίθετα σε χώρες όπως η Ολλανδία, η Δανία και η Σουηδία τα ποσοστά συμμετοχής των πολιτών που προέρχονται από τρίτες χώρες είναι αισθητά χαμηλότερα από των γηγενών (80, 51 και 43% αντίστοιχα). Τέλος σε ότι αφορά την Ιταλία, Ισπανία και Ελλάδα τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών ξένης υπηκοότητας είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα των γηγενών (Μπάγκαβος-Παπαδοπούλου, ΙΝΕ, 2003).

Απασχόληση και ανεργία των μεταναστών στην Ε.Ε.

Σε σχέση με την εξέλιξη της συνολικής απασχόλησης η απασχόληση των ξένων υπηκόων έχει μεγαλύτερες μεταβολές. Μεταβολές που άλλοτε είναι θετικές και άλλοτε αρνητικές για την απασχόληση των ατόμων ξένης υπηκοότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, περίοδο οικονομικής ανάκαμψης για τις περισσότερες χώρες της Ε.Ε, η απασχόληση των αλλοδαπών αυξήθηκε με υψηλότερους ρυθμούς σε σχέση με την συνολική απασχόληση στην Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα και Πορτογαλία. Όμως στις χώρες με παράδοση πολλών ετών στην μεταναστευτική εισροή η περίοδος της ανάκαμψης ήταν λιγότερο θετική για την απασχόληση των αλλοδαπών και

μάλιστα στην Γαλλία, Ολλανδία είχαμε σημαντική απόκλιση από την εξέλιξη της συνολικής απασχόλησης(OCDE-SOPEMI 2001, σελ. 60-61).

Οι αλλοδαποί υπερεκπροσωπούνται ως προς τη απασχόληση σε ορισμένους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό συμβαίνει γιατί το νομικό καθεστώς που διέπει την εργασία των αλλοδαπών σε ένα συγκεκριμένο τομέα απασχόλησης εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και από το μέγεθος της συνολικής απασχόλησης που παρατηρείται στον τομέα αυτό. Σε όλες τις χώρες οι αλλοδαποί απασχολούνται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών χωρίς να παραβλέπεται η σημαντική παρουσία τους σε τομείς όπως η βιομηχανία και η μεταποίηση (Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία, Σουηδία) αλλά και ο τομέας των κατασκευών (Αυστρία, Γαλλία, Ελλάδα και Πορτογαλία). Σημειώνεται επίσης υψηλό ποσοστό απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία, στον τομέα των υπηρεσιών που απευθύνονται στις οικογένειες και τα νοικοκυριά.

Γενικά, ο πληθυσμός ξένης υπηκοότητας, ουσιαστικά αυτοί που προέρχονται από τρίτες χώρες, είναι πολύ πιο ευάλωτος στην ανεργία από το γηγενή πληθυσμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα πλαίσια των χωρών της Ε.Ε, το ποσοστό ανεργίας του πληθυσμού με υπηκοότητα τρίτων χωρών είναι 2 έως 5 φορές υψηλότερο από αυτό των γηγενών. Οι μόνες χώρες που αποτελούν εξαίρεση είναι η Ελλάδα, η Ισπανία που τα ποσοστά είναι σχεδόν ίδια και η Ιταλία που το ποσοστό ανεργίας των γηγενών είναι υψηλότερο από αυτό των αλλοδαπών που προέρχονται από τρίτες χώρες. Όσον αφορά τις γυναίκες με εξαίρεση τη Δανία, τη Σουηδία και τη Γερμανία, που το ποσοστό ανεργίας των αλλοδαπών γυναικών είναι χαμηλότερο από των ανδρών στις άλλες χώρες ισχύει το αντίθετο.

Αν εξετάσουμε τη θέση των αλλοδαπών που προέρχονται από τρίτες χώρες σε σχέση με αυτή που κατέχουν οι γηγενείς στην αγορά εργασίας των χωρών της Ε.Ε., με όρους απασχόλησης και ανεργίας παρατηρούμε τρεις διαφορετικούς πόλους. Ο πρώτος πόλος χαρακτηρίζεται από μια ευνοϊκότερη ένταξη των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας, αφού η συμμετοχή τους είναι υψηλότερη από των γηγενών και η ανεργία περίπου ίση ή ακόμη και μικρότερη. Στον πόλο αυτό ανήκουν η Ιταλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Στο δεύτερο πόλο η ένταξη των ξένων που προέρχονται από τρίτες χώρες είναι λιγότερη ευνοϊκή από την προηγούμενη περίπτωση. Η θέση των αλλοδαπών είναι δυσμενέστερη από αυτή των γηγενών σε ότι αφορά την ανεργία αφού τα ποσοστά ανεργίας είναι μεταξύ 2 και 3 φορές υψηλότερα από αυτά των γηγενών. Στο πόλο αυτό ανήκουν οι περισσότερες χώρες της Ε.Ε και συγκεκριμένα η Αυστρία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Φιλανδία, η Γαλλία, η

Πορτογαλία και ως ένα βαθμό το Λουξεμβούργο. Τέλος ο τρίτος πόλος αποτελείται από τη Δανία, τη Σουηδία, το Βέλγιο και την Ολλανδία, χώρες στις οποίες η συμμετοχή των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας είναι αισθητά χαμηλότερη από αυτή των γηγενών αλλά κυρίως τα ποσοστά ανεργίας είναι αισθητά υψηλότερα (από 3 έως 5 φορές) (Μπάγκαβος-Παπαδοπούλου, ΙΝΕ, 2003).

2.3. Μετανάστευση στην Ελλάδα

2.3.1. Γενικά

Τα τελευταία χρόνια, οι εξελίξεις αναφορικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης βρίσκονται σε ιδιαίτερα σημαντική θέση στην πολιτική ατζέντα των χωρών της Ε.Ε. (Brucker et al., 2001, Papademetriou, 2006). Το φαινόμενο της μετανάστευσης διατηρεί το ενδιαφέρον των πολιτικών και της κοινής γνώμης λόγω ορισμένων παραγόντων όπως τα σχετικά υψηλά επίπεδα ανεργίας στις περισσότερες από τις χώρες υποδοχής, η αύξηση των μεταναστευτικών εισροών και οι αβέβαιες οικονομικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγχρόνως, η μετανάστευση έχει έναν πιο διορθωτικό χαρακτήρα στην προοπτική μιας περαιτέρω διεύρυνσης της δημογραφικής γήρανσης για τους πληθυσμούς των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα για την Ελλάδα, η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από την έντονη όσο και απότομη διεύρυνση των μεταναστευτικών εισροών, οι οποίες προοδευτικά επιβεβαίωσαν τη μετατροπή της, από χώρα καθαρής εκροής σε χώρα καθαρής εισροής μεταναστών (Karantinos, 2001, Τσίμπος, 2001, Tsimpos, 2006). Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας (γεινίαση με χώρες στις οποίες συντελέστηκαν πολύ σημαντικές πολιτικο-οικονομικές αλλαγές, χώρα με εξωτερικά σύνορα για την Ε.Ε. κλπ.), η αναβάθμιση του πολιτικού-οικονομικού της ρόλου ως κράτους μέλους της Ε.Ε., η ιδιαίτερη βαρύτητα ορισμένων τομέων οικονομικής δραστηριότητας όπως γεωργία, τουρισμός, ναυτιλία, κατασκευές, αποτελούν ορισμένους από τους παράγοντες οι οποίοι συνετέλεσαν στο να καταστεί η Ελλάδα πόλος έλξης των μεταναστών (Κασιμάτη, 2003, Λαμπριανίδης και άλ., 2006).

2.3.2. Οι μεταναστευτικές ροές στη δεκαετία του 1990

Η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα εκροής σε χώρα εισροής μεταναστών εμφανίζεται δειλά στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970, συνεχίζεται στη δεκαετία του 1980 και εντείνεται στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δίνεται στις μεταναστευτικές ροές της δεκαετίας του 1990 λόγω του μεγέθους των ροών, των μεταβολών που παρατηρούνται στα χαρακτηριστικά των μεταναστών, αλλά του γεγονότος ότι η εξέλιξη της μετανάστευσης συνδέθηκε για πρώτη φορά με την προσπάθεια χάραξης της μεταναστευτικής πολιτικής με γνώμονα το γεγονός ότι πλέον η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα υποδοχής μεταναστών. Βασικά, η καθαρή μεταναστευτική εισροή της περιόδου 1975-1990 συνδέεται με τη σταδιακή συρρίκνωση έως και παύση των μεταναστευτικών εκροών, την επιστροφή ελλήνων υπηκόων που είχαν μεταναστεύσει στο εξωτερικό κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (παλιννοστούντες), καθώς και την απαρχή της εισροής ξένων υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα (Μουσουρού, 1991). Στη δεκαετία του 1990 η ένταση των μεταναστευτικών ροών συνδέεται αποκλειστικά με δύο «μορφές» μετανάστευσης, την εισροή αλλοδαπών οι οποίοι δεν είναι υπήκοοι των χωρών της Ε.Ε. και οι οποίοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία εισέρχονται παράνομα στη χώρα καθώς και την εισροή των ομογενών-επαναπατριζόμενων οι οποίοι προέρχονται κυρίως από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Κασιμάτη, 2003).

Μεταναστευτικός πληθυσμός ξένης υπηκοότητας στην Ελλάδα

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της απογραφής του 2001, ο αριθμός των ατόμων ξένης υπηκοότητας σημείωσε τεράστια αύξηση την περίοδο 1991-2001 (Πίνακας 1.1.). Πιο συγκεκριμένα, ενώ το 1991 ο αριθμός των αλλοδαπών που διέμεναν στην Ελλάδα ήταν γύρω στις 167.000 χιλιάδες, δέκα χρόνια αργότερα ο αριθμός αυτός ήταν πέντε φορές υψηλότερος φτάνοντας τις 800.000 χιλιάδες. Από τα αποτελέσματα των διαχρονικών απογραφών παρατηρούμε αρχικά ότι ο αριθμός των αλλοδαπών αυξήθηκε μεταπολεμικά έως το 1981 ενώ τη δεκαετία 1981-1991 σημείωσε ελαφρά μείωση.

Πίνακας 1.1 Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδας κατά υπηκοότητα στα έτη των απογραφών κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Έτος	Έλληνες υπήκοοι		Ξένοι υπήκοοι στην Ελλάδα	Πραγματικός πληθυσμός
	Στην Ελλάδα	προσωρινά στο εξωτερικό		
1951	7.602.230	37.413	30.571	7.632.801
1961	8.333.817	71.925	54.736	8.388.553
1971	8.676.073	218.908	92.568	8.768.641
1981	9.568.993	98.343	171.424	9.740.417
1991	10.092.624	41.910	167.276	10.259.900
2001	10.167.307	39.608	796.713	10.964.020

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Αποτελέσματα Απογραφών.

Όμως η αύξηση που παρατηρήθηκε πριν το 1981 είναι πολύ μικρή σε σχέση με την αντίστοιχη της δεκαετίας 1991-2001. Οι παραπάνω εξελίξεις και κυρίως αυτές της τελευταίας δεκαετίας, οδήγησαν στη διεύρυνση του ποσοστού του πληθυσμού ξένης υπηκοότητας στο συνολικό πληθυσμό. Ουσιαστικά, μετά την πάροδο των πρώτων 40 ετών και παρά τη διαχρονική αύξηση του ποσοστού αυτού, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο αριθμός των αλλοδαπών αποτελούσε λιγότερο από το 2% του συνολικού πληθυσμού. Αντίθετα, την τελευταία δεκαετία, το ποσοστό αυτό σχεδόν πενταπλασιάστηκε με αποτέλεσμα το 2001 περίπου 7 στα 100 άτομα του συνολικού πληθυσμού να είναι ξένης υπηκοότητας.

Η μετανάστευση ως δημογραφικός παράγοντας του πληθυσμού

Τα αποτελέσματα των διαδοχικών απογραφών επιτρέπουν την εξέταση της συμβολής της μετανάστευσης στις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1.2. και το Διάγραμμα 1.1., τις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες η μετανάστευση επέδρασε αρνητικά στην αύξηση του πληθυσμού. Είναι η περίοδος της μεταναστευτικής εκροής των Ελλήνων προς το εξωτερικό. Αντίθετα στις επόμενες 3 δεκαετίες η καθαρή μετανάστευση επιδρά θετικά στην αύξηση του πληθυσμού. Βέβαια το αξιοσημείωτο είναι ότι την εικοσαετία 1970-1990 η θετική συνεισφορά των μεταναστευτικών ροών στην αύξηση του πληθυσμού οφείλεται κυρίως στην παλιννόστηση αυτών που είχαν μεταναστεύσει προς το εξωτερικό τις προηγούμενες δεκαετίες, ενώ τη δεκαετία του 1990 οφείλεται στην εισροή αλλοδαπών (περίπου το 92% της συνολικής

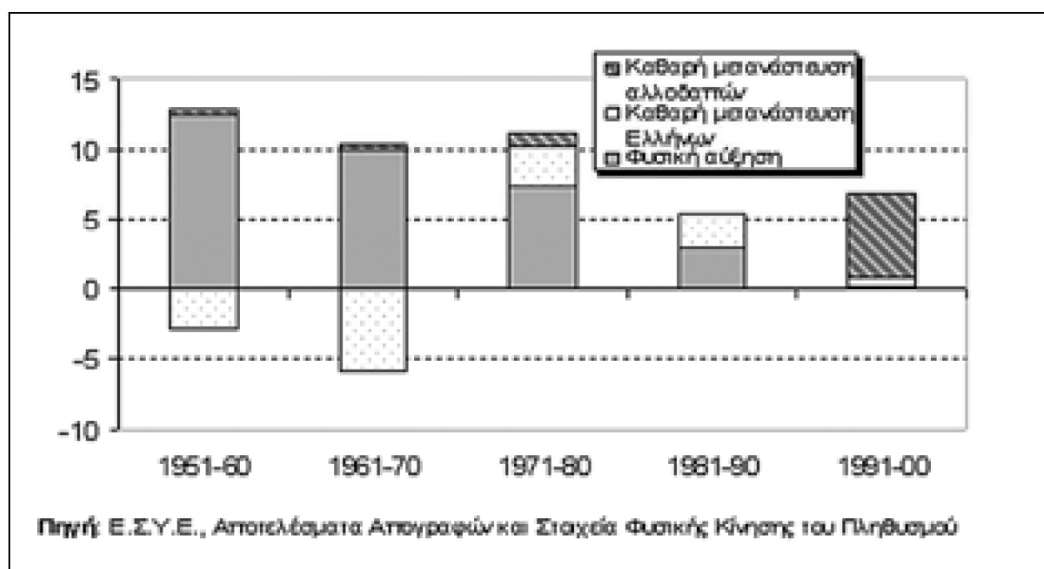
καθαρής μετανάστευσης). Μάλιστα τη δεκαετία αυτή όχι μόνη η καθαρή μετανάστευση αλλά και η συνολική αύξηση του πληθυσμού οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην καθαρή εισροή ξένων υπηκόων (περίπου κατά 90%), αφού η φυσική αύξηση του πληθυσμού είναι σχεδόν μηδενική (γύρω στο 3% της συνολικής αύξησης, ενώ το υπόλοιπο 7% οφείλεται στην καθαρή μετανάστευση ελλήνων υπηκόων)(Μπάγκαβος-ΙΝΕ).

Πίνακας 1.2. Οι συνιστώσες της μεταβολής του πληθυσμού της Ελλάδας στις χρονικές περιόδους μεταξύ των απογραφών

Χρονική περίοδος	Γεννήσεις	Θάνατοι	Φυσική αύξηση	Καθαρή μετανάστευση			Συνολική αύξηση
				Ελλήνων υπηκόων	Ξένων Υπηκόων	Συνολική	
1951-1960	1.533.249	577.212	956.037	-224.450	24.165	-200.285	755.752
1961-1970	1.532.475	693.050	839.425	-497.169	37.832	-459.337	380.088
1971-1980	1.438.877	801.509	637.368	255.552	78.856	334.408	971.776
1981-1990	1.183.634	911.193	272.441	251.190	-4.148	247.042	519.483
1991-2000	1.021.381	999.764	21.617	53.066	629.437	682.503	704.120

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε., Αποτελέσματα Απογραφών και Στοιχεία της Φυσικής Κίνησης του Πληθυσμού.

Διάγραμμα 1.1. Οι συνιστώσες της μεταβολής του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας, 1951-2001. (Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής για 1000 άτομα)

Η επίπτωση της εισροής των αλλοδαπών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 στις μεταβολές του πληθυσμού της Ελλάδας είναι ακόμη πιο σημαντική εάν συνυπολογιστεί η συνεισφορά τους στη φυσική αύξηση του πληθυσμού. Αν και το μέγεθος της φυσικής αύξησης του αλλοδαπού πληθυσμού δεν μπορεί να προσδιοριστεί επακριβώς (δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ των γεννήσεων που προέρχονται από το γηγενή και τον αλλοδαπό πληθυσμό), η αύξηση αυτή είναι σίγουρα θετική. Σε αυτό συνηγορεί η νεανική ηλικιακή πυραμίδα του αλλοδαπού πληθυσμού (όπου γενικά η συχνότητα των γεννήσεων είναι υψηλότερη από τη συχνότητα των θανάτων) καθώς και η ανάλυση, έστω και μερική, στοιχείων που αφορούν τις γεννήσεις που προέρχονται από τον πληθυσμό ξένης υπηκοότητας (Δρεττάκης, 2002).

2.3.3. Μετανάστευση και αγορά εργασίας

Μετανάστευση, εργατικό δυναμικό και ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας

Μεταβολές του εργατικού δυναμικού

Το μέγεθος του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα επηρεάστηκε από την αύξηση των μεταναστευτικών ροών στη δεκαετία του 1990. Τελευταίες εκτιμήσεις (Ρομπόλης και άλ., 2006) κατέδειξαν ότι η αύξηση (17,4%) του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα την περίοδο 1991-2001 οφείλεται κατά 62,2% στην επίπτωση των μεταβολών του πληθυσμού (10,9%) και κατά 37,4% στην μεταβολή των ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας (6,5%). Επιπλέον, η αύξηση του εργατικού δυναμικού (17,4%) σχετίζεται λιγότερο (κατά 47,7%) με τους γηγενείς (8,3%) και περισσότερο (κατά 52,3%) με τους αλλοδαπούς (9,1%). Η συμβολή ελλήνων και αλλοδαπών στην αύξηση του μεγέθους του εργατικού δυναμικού διαφοροποιείται αισθητά εάν διαχωρίσουμε τις δύο διαφορετικές κατηγορίες επιπτώσεων σε δημογραφική (μεταβολές του πληθυσμού) και σε μη-δημογραφική (μεταβολές των ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας). Είναι χαρακτηριστικό ότι η προαναφερόμενη επίπτωση (6,5%) των ποσοστών συμμετοχής στην αύξηση του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα συνδέεται αποκλειστικά με την διεύρυνση της παρουσίας των ελληνίδων στην αγορά εργασίας, ενώ η επίπτωση που προκύπτει από τις μεταβολές του πληθυσμού (10,9%) είναι αποτέλεσμα της αυξημένης παρουσίας των αλλοδαπών στην Ελλάδα.

Ποσοστά συμμετοχής μεταξύ γηγενών και αλλοδαπών στην αγορά εργασίας

Οι μεταναστευτικές ροές επηρέασαν διαχρονικά την εξέλιξη των συνολικών ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Αυτό παρατηρήθηκε γιατί, γενικά η παρουσία των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας είναι πιο έντονη από την αντίστοιχη των γηγενών ενώ ταυτόχρονα το μερίδιο τους στον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας μεταβάλλεται στη διάρκεια του χρόνου. Στον Πίνακα 1.6 συγκεντρώνονται τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας αλλοδαπών και γηγενών κατά φύλο. Στην περίπτωση των Ελλήνων, ανεξαρτήτως φύλου, προκύπτει μια ασθενής μεταβολή την περίοδο 1998-2001 και μια αύξηση από το 2001 έως το 2006. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας, για τα άτομα ηλικίας 15 έως 64 ετών, μεταβλήθηκε από 62,6% το 1998 σε 62,9% το 2001 και σε 66,6% το 2006. Επιπλέον, η διαχρονική αύξηση της παρουσίας των ελλήνων στην αγορά εργασίας την περίοδο 1998-2006 οφείλεται κυρίως στην αύξηση των ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας για τις γυναίκες και πολύ λιγότερο για τους άνδρες.

Πίνακας 1.6. Ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα κατά εθνικότητα και φύλο την περίοδο 1998-2006 (%) - Ηλικίες 15-64 ετών

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Σύνολο εθνικοτήτων								
Σύνολο	63,0	63,7	63,9	63,2	64,2	65,1	66,5	66,8	67,0
Άνδρες	77,5	77,4	77,6	77,0	77,6	78,3	79,1	79,2	79,1
Γυναίκες	48,8	50,4	50,6	49,7	51,0	52,1	54,1	54,6	55,0
	Έλληνες								
Σύνολο	62,6	63,4	63,7	62,9	63,6	64,6	66,1	66,4	66,6
Άνδρες	77,1	77,0	77,2	76,5	77,0	77,7	78,5	78,5	78,4
Γυναίκες	48,5	50,1	50,4	49,5	50,6	51,8	54,0	54,3	54,8
	Αλλοδαποί								
Σύνολο	76,1	74,9	72,2	73,2	75,9	74,1	73,0	74,0	74,1
Άνδρες	91,3	89,0	89,6	89,4	90,4	90,0	88,4	89,2	89,6
Γυναίκες	60,7	59,9	55,8	56,1	60,2	57,5	57,1	58,2	58,4

Πηγή: Υπολογισμοί που βασίζονται στα στοιχεία της ΕΣΥΕ (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού - Β' Τρίμηνο).

Το ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας ήταν γύρω στο 75% σε όλο το διάστημα της εξεταζόμενης περιόδου (Πίνακας 1.6). Παρόλα αυτά εάν λάβουμε υπόψη μας μόνο την αρχή (1998) και το τέλος (2006) της εξεταζόμενης περιόδου, το ποσοστό συμμετοχής σημείωσε μια κάμψη από 76,1% σε 74,1%.

Η σύγκριση μεταξύ γηγενών και αλλοδαπών στην αγορά εργασίας είναι φανερά υπέρ των αλλοδαπών, αφού σε όλο το διάστημα της περιόδου 1998-2006 τα ποσοστά συμμετοχής τους ήταν αισθητά υψηλότερα από τα αντίστοιχα των γηγενών (Πίνακας 1.6). Πάντως θα πρέπει να αναφερθεί ότι με τα χρόνια, οι διαφορές μεταξύ γηγενών και αλλοδαπών μειώνονται. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στο τέλος της δεκαετίας του 1990 το ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών ήταν περίπου 18% υψηλότερο από αυτό των γηγενών, τα τελευταία χρόνια η διαφορά αυτή μειώθηκε στο 11%.

Η ανάδειξη των διαφορών που παρατηρούνται μεταξύ των αλλοδαπών και γηγενών κατά φύλο παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί, ενώ οι άνδρες αλλοδαποί είχαν ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό τα οποία στο διάστημα της εξεταζόμενης περιόδου ήταν κατά μέσο όρο 15% υψηλότερα από αυτά των γηγενών, η αντίστοιχη διαφορά στις γυναίκες ήταν, κατά μέσο όρο, της τάξης του 13% (Πίνακας 1.6).

Συμπεράσματα

Οι εξελίξεις που παρατηρήθηκαν στη δεκαετία του 1990 αναφορικά με την μετανάστευση στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα έντονες και σίγουρα χωρίς ιστορικό προηγούμενο. Η ένταση αυτή των μεταναστευτικών ρευμάτων σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του ρόλου της μετανάστευσης συνηγορούν στην αναβάθμιση της σημασίας της μετανάστευσης ως δημογραφική συνιστώσα. Η αύξηση του συνολικού μεγέθους του πληθυσμού της Ελλάδας τις επόμενες δεκαετίες χωρίς την ύπαρξη καθαρής μεταναστευτικής εισροής είναι στόχος ανέφικτος. Παρόλα αυτά, η μετανάστευση δεν μπορεί να αλλάξει αισθητά την αναμενόμενη ένταση της δημογραφικής γήρανσης.

Σε ότι αφορά ορισμένους τομείς της αγοράς εργασίας, η παρουσία των μεταναστών συνδυάστηκε με διεύρυνση του μεγέθους του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι επιπτώσεις που προέκυψαν για τις μεταβολές των συνολικών ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας και η σύγκριση μεταξύ γηγενών

και αλλοδαπών. Η αυξημένη παρουσία των Ελληνίδων στην αγορά εργασίας αποτελεί τον κύριο παράγοντα για την αύξηση των συνολικών ποσοστών συμμετοχής στην Ελλάδα. Πρέπει να επισημανθεί ότι οι μεταβολές που αφορούν στους άνδρες γηγενείς δεν επηρέασαν παρά οριακά, αν και αρνητικά, τις συνολικές εξελίξεις. Το ποσοστό των ανδρών γηγενών στο δυνάμει εργατικό δυναμικό μειώνεται, ενώ σε ότι αφορά τις γυναίκες γηγενείς, οι επιπτώσεις είναι πολύ περισσότερο φύσεως κοινωνικο-οικονομικής (αύξηση των ποσοστών συμμετοχής) και πολύ λιγότερο δημογραφικής (μείωση του ποσοστού τους στον πληθυσμό ηλικίας 15-64 ετών).

Αναμφίβολα η έντονη συγκέντρωση των απασχολούμενων μεταναστών σε συγκεκριμένους κλάδους και σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας ένταξής τους στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, διαφαίνεται μια τάση για σχετική διεύρυνση της υπερσυγκέντρωσης των αλλοδαπών, στους κλάδους απασχόλησης η οποία μάλιστα έρχεται σε αντίθεση με μια αντίστοιχη συρρίκνωση η οποία εμφανίζεται για τους γηγενείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Πολιτική και ισχύς

Η πολιτική, εσωτερική ή διεθνής, είναι το αντικείμενο μελέτης της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων και συχνά είναι συνώνυμο της δύναμης, αφού ως πολιτική ορίζεται η πάλη για το ποιος κατέχει, ποιος διανέμει, ποιος αποφασίζει. Σίγουρα, στην Επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων υπάρχει μεγάλος αριθμός θεωριών αναφορικά με την ισχύ, της οποίας ο ορισμός δίνεται διαφορετικά από το κάθε ρεύμα σκέψης. Έτσι, κατά την Ρεαλιστική Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων, η οποία είναι και η θεωρία που επικρατεί για την ερμηνεία της Διεθνούς Πολιτικής τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο, η ισχύς είναι χαρακτηριστικό που «γεννιέται» από την πολιτική, καθώς η διεθνής πολιτική αποτελεί πέρα από όλα μια πολιτική ισχύος (power politics) και συνεπώς υπάρχει μια ιεραρχία ισχύος ανάμεσα στα κράτη.

Εκτός από την Ρεαλιστική Θεωρία, γνωρίζουμε την Ιδεαλιστική Θεωρία στην Πρώτη Συζήτηση των Διεθνών Σχέσεων. Η ισχύς συνεχίζει να έχει καίρια θέση, αλλά δεν αποτελεί αυτοσκοπό, όπως στην Ρεαλιστική Θεωρία. Τα κράτη επιδιώκουν την διεθνή συνεργασία και δίνουν ιδιαίτερη βάση στους οικονομικούς δεσμούς των αμοιβαίων ανταλλαγών και εξαρτήσεων. Υπάρχει τόσο συνεργασία, όσο και σύγκρουση και τα κράτη ασχολούνται και με θέματα υψηλής (high politics) και με χαμηλής πολιτικής (low politics). Επομένως, η ισχύς μπορεί να πάρει διαφορετικούς ορισμούς και να εμφανίζεται είτε ως δύναμη, αναφερόμενη στην υλική πλευρά, είτε ως εξουσία μέσα από το νομιμοποιημένο δικαίωμα επιβολής της έναντι άλλων, είτε ως επιρροή στους τομείς του πνεύματος και του συναισθήματος του ατόμου.

Η ισχύς των κρατών αποτιμάται με βάση ορισμένους συντελεστές, οι οποίοι ονομάζονται συντελεστές ισχύος και οποίοι διαφέρουν από κράτος σε κράτος και διακρίνονται σε άυλους, σε υλικούς καθώς και σε λειτουργικούς. Επομένως, με κριτήριο το μέγεθός τους τα κράτη χαρακτηρίζονται ως ισχυρότερα ή ασθενέστερα έναντι άλλων. Υπάρχει, επομένως, ένας σημαντικός αριθμός παραγόντων που καθορίζει τις ενέργειες ενός κράτους μέσα στον διεθνή χώρο, κάνοντας σαφές ότι η ισχύς έχει μια σχέση εξαρτώμενη από τους συντελεστές ισχύος.

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, οι συντελεστές ισχύος βρίσκονται σε άμεσο συσχετισμό με την ισχύ. Αρκετοί σημαντικοί θεωρητικοί των Διεθνών Σχέσεων έχουν δημιουργήσει πολλές κατηγορίες συντελεστών και υπογραμμίζουν την σημασία τους για την επιβίωση του κράτους στο διεθνές σύστημα. Ο Nicholas Spykman για παράδειγμα, παραθέτει τους εξής συντελεστές: έκταση, πληθυσμός, φύση των συνόρων, πρώτες ύλες, οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, νομισματική ισχύ, εθνική ομοιογένεια, κοινωνική συνοχή, πολιτική σταθερότητα και εθνικό φρόνημα. Ο Hans Morgenthau, αναφέρεται στην γεωγραφία, στον πληθυσμό, στις φυσικές πηγές πλούτου, στην βιομηχανική ικανότητα, στην στρατιωτική προετοιμασία, στην εθνική ομοιογένεια, στο φρόνημα και στην ποιότητα της διπλωματίας. Είναι ξεκάθαρο ότι, αυτοί οι κατάλογοι δεν είναι πλήρεις ούτε μπορούν να γίνουν, επειδή η χρήση των συντελεστών διαφέρει ανάλογα με την περίπτωση και δεν έχουν ανεξάρτητη δυναμική ως προς τη συμβολή τους στην ισχύ ενός κράτους. Για αυτό, τα κράτη δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν κάθε συντελεστή ισχύος ξεχωριστά για κάθε ζήτημα, αλλά αντίθετα τους χρησιμοποιούν συνδυαστικά, προκειμένου να αυξήσουν τα οφέλη τους.

3.2 Μεταπολεμική μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη

Η μεταπολεμική μετανάστευση προς τα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης ήταν κυρίως οικονομική μετανάστευση, επιθυμητή και σε μεγάλο βαθμό ελεγχόμενη (Μουσούρου, 1991, Μουσούρου, 1993 και Castles & Miller, 1993). Οι οικονομίες των χωρών αυτών χαρακτηρίζονταν από μεγάλη ζήτηση για ξένο εργατικό δυναμικό, εξαιτίας της ανάγκης για μεταπολεμική ανοικοδόμηση και εξαιτίας της βιομηχανικής ανάπτυξης. Για την οργάνωση της παραγωγής το μοντέλο που κυριαρχούσε ήταν ο φορντισμός: Μαζική παραγωγή και μαζική κατανάλωση. Η μεταπολεμική μετανάστευση προς τη Βόρεια και τη Δυτική Ευρώπη ήταν προορισμένη να καλύψει τις μαζικές παραγωγικές ανάγκες για τις οποίες δεν επαρκούσε η εγχώρια εργατική δύναμη, κυρίως τις επεκτεινόμενες βιομηχανικές και κατασκευαστικές δραστηριότητες (King & Rybaszuk 1993 και Pugliese, 1993). Η συνεισφορά των μεταναστών εργατών στην ανάπτυξη ορισμένων από αυτές τις χώρες (Ο.Δ. Γερμανίας, Γαλλία, Ελβετία, Βέλγιο, Ολλανδία κ.λ.π.) υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική (Castles & Miller 1993).

Στη μεταπολεμική περίοδο, πολλές χώρες της Δυτικής Ευρώπης για να καλύψουν τις αυξημένες παραγωγικές τους ανάγκες για εγχώριο εργατικό δυναμικό λόγω στενότητας, εφάρμοσαν-μέσα από διμερείς συμφωνίες- «κυκλικά συστήματα» και ειδικά συμβόλαια για εποχικές/περιορισμένης διάρκειας εργασίες για να προσελκύσουν μετανάστες. Οι ξένοι εργάτες θα έρχονταν μετά από πρόσκληση στη χώρα υποδοχής με σκοπό να καλύψουν συγκεκριμένες ανάγκες της παραγωγής και, όταν ολοκλήρωναν το έργο τους, θα έπρεπε να επιστρέψουν στις πατρίδες τους.

Η μετανάστευση ήταν μεν αναγκαία και αναπόφευκτη αλλά είχε συγχρόνως και ημερομηνία λήξης (Μουσούρου, 1993). Η προσωρινότητα υπήρξε θεμελιώδες συστατικό της αντίληψης του συστήματος των «επισκεπτών εργατών» (Μουσούρου, 1991 και Soysal, 1994). Το σύστημα αυτό σχεδιάστηκε προκειμένου να καλυφθούν προσωρινές ανάγκες για εργατικό δυναμικό και υπήρχε η «σιωπηλή» υπόθεση ότι οι ξένοι εργάτες θα επέστρεφαν «αυτόματα» στις χώρες τους, μόλις θα ελαττωνόταν η ζήτηση για εργασία και αυξανόταν η ανεργία (Soysal, 1994,21). Οι επισκέπτες εργάτες, όπως επισημαίνουν οι Soysal (1994) και Bohning (1978, 16), δεν περίμεναν να εγκατασταθούν μόνιμα στις χώρες υποδοχής ή να φέρουν τις οικογένειές τους. Η λογική, λοιπόν, του συστήματος των «επισκεπτών εργατών» δεν αποτελούσε παρά μια απλοϊκή αντίληψη της ελεύθερης/αυτορρυθμιζόμενης οικονομίας («laissez faire»-Salt 1992,81).

Πολλοί μετανάστες πέρασαν από ένα «κυκλικό σύστημα» («rotation system»). Εξαιρέσεις στον γενικό κανόνα υπήρξαν γιατί κάποιοι μετανάστες έμπαιναν χωρίς τα ανάλογα χαρτιά νομιμοποίησης μένοντας και δουλεύοντας παράνομα στις χώρες υποδοχής, τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα. Το φαινόμενο, όμως, της παράνομης μετανάστευσης δεν ήταν βασικό χαρακτηριστικό της μεταπολεμικής βιομηχανικής μετανάστευσης, όπως συμβαίνει σήμερα.

Οι μετανάστες δεν αναμενόταν-αλλά ούτε και ήταν επιθυμητό-να μείνουν, δεν είχαν βασικά πολιτικά δικαιώματα και ήταν αποκλεισμένοι από τις εθνικές, πολιτισμικές και πολιτειακές/πολιτικές δομές (Soysal 1994,21). Έπεφταν συχνά θύματα εκμετάλλευσης από τους εργοδότες και δεν είχαν την δυνατότητα να προβάλλουν οποιεσδήποτε νομικές/πολιτικές αξιώσεις. Τα ίδια τα εργατικά σωματεία στις χώρες υποδοχής αντιμετώπιζαν ένα δίλημμα: Να εναντιωθούν σε αυτά τα συστήματα θεωρώντας εχθρικά για τους ντόπιους εργάτες ή να προσπαθήσουν να οργανώσουν τους μετανάστες για αποφύγουν την εκμετάλλευσή τους (Castles, 1995).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η δυναμική της μετανάστευσης στην Ευρώπη αλλάζει (Salt, 1992). Παράλληλα, σημειώνεται επαναπροσδιορισμός της μεταναστευτικής πολιτικής των παραδοσιακών μεταναστευτικών κρατών (μέσα '70-μέσα '80). Η νέα τάση χαρακτηρίζεται από μια στροφή προς τη θεώρηση της μετανάστευσης ως «μετακίνησης πληθυσμών» και όχι πια ως «μετανάστευσης εργατών» (Μουσούρου 1993, και Malgesini, 1995). Από την μια πλευρά, οι κυβερνήσεις φαίνονται να καταλαβαίνουν την ύπαρξη των εθνικών και θρησκευτικών ταυτοτήτων και παίρνουν μέτρα για την επανένωση οικογενειών, την ένταξη /ενσωμάτωση των δεύτερης γενιάς μεταναστών. Από την άλλη, δυσκολεύουν οι νέες εισοδοί και αυξάνεται ο έλεγχος, ενώ παράλληλα διευκολύνονται οι μετανάστες να επιστρέψουν στις πατρίδες τους.

3.3 Το θεσμικό πλαίσιο για την μετανάστευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι πολιτικές που αφορούν τη μετανάστευση, τη χορήγηση βίζας, ιθαγένειας κ.λ.π. θεωρούνται ότι άπτονται της αρχής της εθνικής κυριαρχίας και της αυτονομίας των κρατών μελών της Ε.Ε.

Τυπικά, η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών για ζητήματα σχετιζόμενα με τη μετανάστευση ξεκινάει από τα μέσα της δεκαετίας του '80 με την κατοχύρωση των «τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών» (δηλαδή, την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων, αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπων: Butt-Phillip, 1994). Ωστόσο, η μεταναστευτική πολιτική ως μια ιδιαίτερη πολιτική της Ε.Ε. εισάγεται ουσιαστικά με τη Συνθήκη του Maastricht το 1992 (Baldwin-Edwards, 1997) και διαμορφώνεται πιο συγκεκριμένα με τη Συνθήκη του Schengen. Σύμφωνα την Malgesini (1995) διακρίνουμε τέσσερα στάδια στην εξέλιξη των σχετικών με τη μετανάστευση πολιτικών:

Στο πρώτο στάδιο (1955-1973) φιλελευθεροποιούνται οι συνοριακοί έλεγχοι και ισχύει η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων. Η μετανάστευση αντιμετωπίζεται βάσει του συστήματος «μεταναστών εργατών» και αναφέρεται σε «εργαζόμενους» όχι σε «πολίτες» (Μουσούρου, 1993 και Malgesini, 1995).

Στο δεύτερο στάδιο (1973-1985) κάτω από συνθήκες οικονομικής κρίσης και αναδιάρθρωσης, η μαζική και «νόμιμη» μετανάστευση τελειώνει. Η ΕΟΚ αποτελείται από 12 χώρες και ευνοούνται οι μετακινήσεις ανάμεσά τους. Ωστόσο, μέχρι να εφαρμοστεί η

συνθήκη του Schengen οι πολίτες μη ευρωπαϊκών κρατών που διέμεναν μόνιμα σε κάποια χώρα της Ε.Ε. δεν μπορούσαν να μετακινηθούν σε άλλη χώρα χωρίς βίζα. Ενθαρρύνεται η επιστροφή των μεταναστών στις εστίες τους, ενώ παράλληλα προβλέπονται μέτρα ένταξης των μεταναστών δεύτερης γενιάς και προωθείται αρχικά επανένωση των οικογενειών. Όμως από τη άλλη, υπάρχουν περισσότεροι περιορισμοί απέναντι σε καινούργιους μετανάστες και στις οικογένειες τους και σε αυτούς που αιτούνται άσυλο και παρατηρείται το νέο φαινόμενο της παράνομης ή ανεπίσημης μετανάστευσης. Το 1970 καθιερώνεται η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία που ασχολείται γενικά με ζητήματα εξωτερικής πολιτικής άρα και μετανάστευσης. Το 1976 δημιουργείται η ομάδα TREVI, με σκοπό να προστατέψει την εσωτερική ασφάλεια της Κοινότητας απέναντι στην τρομοκρατία και στο οργανωμένο έγκλημα. Τέλος το 1977 υπογράφεται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Νομικό Καθεστώς των Μεταναστών Εργατών (μεταξύ Ισπανίας, Πορτογαλίας, Τουρκίας, Σουηδίας και Ολλανδίας), που αντιμετώπιζε ζητήματα μετανάστευσης δίνοντας έμφαση στον έλεγχο.

Το τρίτο στάδιο (1985-1992) που σηματοδοτήθηκε από την κατάρρευση των οικονομιών του λεγόμενου «Ανατολικού μπλοκ» ξεκινάει από την Λευκή Βίβλο (1985) που θεμελιώνει στην πράξη την Κοινή Αγορά καθιερώνοντας την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, αγαθών, υπηρεσιών και προσώπων. Η Ευρωπαϊκή Ενιαία Πράξη (1986) κατοχυρώνει το θεσμικό πλαίσιο για την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων και την παράλληλη ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων με προφανή σκοπό την προστασία της Ευρώπης ως πολιτικής και ως οικονομικής οντότητας.

Μετά την προσπάθεια ελέγχου μετά την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων συστήνονται οργανισμοί που ασχολούνται με ζητήματα σχετικά με την μετανάστευση από χώρες εκτός Ε.Ε. Τέτοιοι είναι:

- Την Ομάδα Ad Hoc για την μετανάστευση η οποία αντιμετωπίζει την «απειλή» των αιτούντων άσυλο, των μεταναστών χωρίς χαρτιά και του διεθνούς εγκλήματος. Τα μέσα που χρησιμοποιεί είναι εσωτερικοί και εξωτερικοί έλεγχοι, συνεργασία για την αποφυγή πλαστογράφησης διαβατηρίων κ..α.
- Τη συνθήκη Schengen (1985) που τέθηκε σε εφαρμογή το 1995 με σκοπό την εγκαθίδρυση του χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας των ανθρώπων μέσα στην Ε.Ε. Τη Σύμβαση του Δουβλίνου (1990) που υπογράφηκε με σκοπό να

αποτρέψει πολλαπλές και καταχρηστικές αιτήσεις για άσυλο και να λύσει το πρόβλημα των «περιπλανώμενων προσφύγων».

- Τη Σύμβαση για την Διάβαση των Εξωτερικών Συνόρων που αποτελεί ένα σύνολο κανόνων για το συντονισμό των ευρωπαϊκών πολιτικών χορήγησης βίζας και των συνοριακών ελέγχων. Επίσης, αναγνωρίζει ότι δεν απαιτείται βίζα για τους μη Ευρωπαίους πολίτες που κατοικούν νόμιμα σε κάποιο κράτος μέλος και επιθυμούν να επισκεφτούν κάποιο άλλο για περίοδο μικρότερη των τριών μηνών.

Κατά το τέταρτο στάδιο (1992 και μετά) η Συνθήκη του Maastricht έχει τρεις πυλώνες που προδιαγράφουν μια κοινή και συντονισμένη πολιτική για την μετανάστευση. Ο πρώτος πυλώνας, δηλαδή τα «Κοινοτικά Θέματα», ασχολείται με την πολιτική χορήγησης βίζας και τον προσδιορισμό των κρατών, οι πολίτες των οποίων απαιτείται να έχουν βίζα προκειμένου να εισέλθουν σε κάποιο κράτος μέλος. Ο τρίτος πυλώνας, δηλαδή η «Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις», ασχολείται με την πολιτική ασύλου, με την διάβαση εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., καθώς και με τον συντονισμό των μεταναστευτικών πολιτικών των κρατών μελών όσον αφορά τις συνθήκες εισόδου, διαμονής, κυκλοφορίας και απασχόλησης των μεταναστών, επανένωσης των οικογενειών τους και αντιμετώπισης της παράνομης μετανάστευσης. Προβλέπεται επίσης η δημιουργία ενός ενιαίου σώματος της Ε.Ε. που θα ασχολείται με ζητήματα δικαιοσύνης, μετανάστευσης και ασύλου, ασφάλειας και αστυνομικής συνεργασίας (EUROPOL).

Η αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχ στο Άμστερνταμ (1997) εισήγαγε και κάποιες καινούργιες ρήτρες και ρυθμίσεις σχετικές με τη μετανάστευση, όπως : α) την ενσωμάτωση της Συνθήκης του Schengen στη Συνθήκη της Ε.Ε. και την ενσωμάτωση της Γραμματείας του Schengen στη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης, β) μια γενική πολιτική ενάντια στις διακρίσεις, με αμφίβολη πιθανότητα ωστόσο να εφαρμοστεί για μη Ευρωπαίους πολίτες, γ) είσοδος στη Συνθήκη ενός νέου τίτλου: Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, άσυλο και μετανάστευση, δ) διεύρυνση του πλαισίου του τρίτου πυλώνα της Συνθήκης του Μάαστριχ, της Συνθήκης Schengen και της Επιτροπής Κ4 δίνοντας έμφαση στη διακίνηση προσώπων και ναρκωτικών, στη δικαστική και εγκληματολογική συνεργασία, στην ανταλλαγή δεδομένων και πληροφοριών, στις απελάσεις και στο ρόλο της EUROPOL (Λ. Λαμπριανίδης-Α.Λυμπεράκη, 2005).

Τέλος ο γενικός προσανατολισμός, όσον αφορά τους μετανάστες από τρίτες χώρες, φαίνεται να είναι ο αυστηρός έλεγχος και η καταστολή, παρόλο που ακόμη δεν μπορούμε να μιλάμε για μια ενιαία μεταναστευτική πολιτική σε επίπεδο Ε.Ε. (Collinson, 1993, Butt-Phillip, 1994, Malgesini, 1995, Καρύδης, 1996 και Baldwin-Edwards, 1997).

3.4 Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα

Από τη δημιουργία της Ελλάδας ως κράτος, η Ελλάδα έχει γνωρίσει τη μετανάστευση σε πολλές εκφάνσεις της. Η μεταναστευτική κίνηση προς την Ελλάδα δεν φαίνεται ιστορικά να αποτελεί νέο φαινόμενο. Το αντίθετο μάλιστα. «Από την οθωμανική οικονομική διοίκηση, την εξάρτηση στις μεγάλες δυνάμεις και μέχρι την αποδημία του εργατικού δυναμικού στις υπερπόντιες χώρες, η Ελλάδα στηρίζει την πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξή της στις ανταλλαγές πληθυσμών και στην μεταφορά ειδών και δυναμικού από μια χώρα στην άλλη» (Ψημμένος 1999,135). Ακόμη και όταν οι Έλληνες μετανάστευαν στα μέσα του εικοστού αιώνα στη Δυτική Ευρώπη, «η Ελλάδα επιδίωκε να δεχθεί και δεχόταν εργαζόμενους με περισσότερο συμφέροντες όρους από την Ασία και την Αφρική» (Λαφαζάνη 1999, 17).

Ιστορική αναδρομή

Μια απλή μελέτη στα κρατικά αρχεία αλλά και σε εργασίες κοινωνικών επιστημόνων για τη νεότερη ιστορία του ελληνικού κράτους, αναδεικνύει την ιστορική διάσταση του φαινομένου της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Είναι ενδεικτικά τα στοιχεία για ένα εκατομμύριο μη γηγενείς που καταφθάνουν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων (Εμκε-Πουλόπουλου 1986, 37-55), για 25.000 άτομα που μετακινούνται από την Αν. Ρωμυλία (Βουλγαρία) στην Ελλάδα με τη συμφωνία του 1919 (Poulton 1991), για 1,4 εκατομμύρια Ελλήνων από την Μικρά Ασία, τον Πόντο και την Καπαδοκία μετά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και για 350.000 Κωνσταντινοπολιτών στη δεκαετία του 1950, όπως και το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παροικίας στην Αίγυπτο, μετά την πτώση του Φαρούκ (Κασιμάτη 1999, 14). Σε αυτές τις περιπτώσεις, και μέχρι τα μέσα του προηγούμενου αιώνα, το κύμα της μετανάστευσης δεν έχει προέλθει από θεληματικές επιλογές. Το ελληνικό κράτος δέχτηκε

αυτά τα προσφυγικά κύματα χωρίς να χρειαστεί να διαφοροποιήσει τη μεταναστευτική πολιτική της αφομοίωσης της ομογενοποίησης, ακόμα και όταν πρόκειται για άτομα που δεν ήταν ομογενείς και τα οποία επέλεγαν την ένταξή τους σε προγράμματα εξελληνισμού και θρησκευτικής αφομοίωσης (Mouzelis 1986, Καρακασίδου 2000).

Το γεγονός ότι σε αυτές τις περιόδους τα κύματα μετανάστευσης ήταν πολύ μεγάλα και το κράτος αποδεχόταν την ενσωμάτωσή τους, δεν οφείλεται μόνο σε εξωτερικές πολιτικές συγκυρίες. Το ελληνικό κράτος ήταν αρωγός σε μια ανάλογη δράση με πολιτικές που είχαν να κάνουν με τις ανάγκες κοινωνικο-πολιτικής συσπείρωσης και εξάπλωσης επιρροής στα Βαλκάνια και κυρίως με τη σημασία της αξιοποίησης του κεφαλαίου των μεταναστών-προσφύγων (οικ. κεφάλαιο, τεχνογνωσία). Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου, μέχρι τη δικτατορία του Μεταξά, συνδέεται με την προσφορά αυτών των ανθρώπων. Δεν είναι τυχαίο ότι κατά τις δεκαετίες 1930 έως 1960 το ισοζύγιο μετακινήσεων πληθυσμών ήταν αρνητικό. Η υπανάπτυξη, η καταπίεση και κυρίως η συντηρητική πολιτική ήταν αποτρεπτικοί παράγοντες για την μετανάστευση προς την Ελλάδα.

Από τη δεκαετία του 1970 και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980, η οικονομική κρίση στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι επενδύσεις στην ελληνική οικονομία και κατ' επέκταση η ανάγκη για εργατικά χέρια, δημιουργούν δύο μεταναστευτικά κύματα προς την Ελλάδα.

Ένα κύμα παλιννόστησης κυρίως, αλλά και ένα σημαντικό ποσοστό ατόμων από χώρες του Τρίτου Κόσμου (Αφρική, Ασία) οι οποίοι έβρισκαν δουλειά σε βιομηχανία, εμπόριο και υπηρεσίες, σε εργασίες χαμηλού γοήτρου, συνήθως ανθυγιεινές και κακοπληρωμένες.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1980, το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα αυξάνει. Προέρχεται, κυρίως από την πρώην ΕΣΣΔ (Πόντιοι) και τις λοιπές ανατολικές χώρες, ενώ το άνοιγμα των συνόρων μας με την Αλβανία, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, προκάλεσε ένα τεράστιο κύμα μεταναστών, το οποίο υπολογίζεται γύρω στο μισό εκατομμύριο – αριθμός πολύ μεγαλύτερος από το σύνολο των αλλοδαπών που ζούσαν μέχρι τότε στην Ελλάδα. Μετά το 1987 καταγράφεται πτώση του αριθμού των αδειών εργασίας για αλλοδαπούς. Μετά το 1989 το πρόβλημα γίνεται πιο μεγάλο καθώς η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα, στην ουσία υπακούοντας στα μικρά και μεγάλα οικονομικά συμφέροντα συντηρεί την παράνομη μετανάστευση, κατευθύνοντας τους

νέους μετανάστες στην παραοικονομία. Μόνο από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και ύστερα από πιέσεις κάποιων φορέων λαμβάνεται κάποια μέριμνα με τα Προεδρικά Διατάγματα (ΠΔ 358 & 359 του 1997) του Υπουργείου Εργασίας ώστε να περιοριστούν οι συνέπειες της κοινωνικής ανισότητας που προήλθε από την υπερεκμετάλλευση των παράνομων μεταναστών. Στην πραγματικότητα, τα στοιχεία δείχνουν ότι το κράτος, ειδικά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990, όχι μόνο δεν ήταν απροετοίμαστο ή δεν γνώριζε το πρόβλημα στις πραγματικές του διαστάσεις, αλλά με τη μεταναστευτική πολιτική του ήταν ο κύριος δημιουργός των προβλημάτων που συνδέονται με την παράνομη μετανάστευση. Ενθαρρύνοντας την εισροή εργατικού δυναμικού και ταυτόχρονα μειώνοντας τις άδειες εργασίας, δημιούργησε και συντήρησε την παράνομη μετανάστευση μέσα και από τις διατάξεις του νόμου που θεσπίστηκε το 1991 (Στράτος Γεωργούλας, 2001).

Έτσι ο νόμος 1975 του 1991 ήταν αυτός που καθόριζε την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών στην Ελλάδα. Τα βασικά ζητήματα που ρύθμιζε είναι οι συνοριακοί έλεγχοι, οι συνθήκες εισόδου, παραμονής, εργασίας και εξόδου των αλλοδαπών, οι διαδικασίες απέλασης, καθώς και τα κριτήρια εξέτασης ασύλου. Μερικές από τις βασικότερες διατάξεις του νόμου 1975/1991 ήταν: α)κάθε αλλοδαπός που επιθυμούσε να εργαστεί στην Ελλάδα ήταν υποχρεωμένος να εξασφαλίσει την νόμιμη διαμονή και εργασία του πριν την άφιξή του στη χώρα, β)η απασχόληση αλλοδαπών περιοριζόταν σε συγκεκριμένους εργοδότες, γ)καθοριζόταν ανώτατο όριο αδειών παραμονής που θα χορηγούνταν κάθε χρόνο, για την ανανέωση των οποίων αποφάσιζε το Υπ. Δημόσιας Τάξης, δ)προβλεπόταν η κατασκευή λίστας χωρών των οποίων οι πολίτες θα κρίνονταν «ανεπιθύμητοι», ε)ενισχύονταν οι αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις, καθώς και η δημιουργία νέων Σωμάτων Ασφαλείας με σκοπό τον αποτελεσματικότερο συνοριακό έλεγχο τέλος επιβάλλονταν πρόστιμα σε κάθε πολίτη που βοηθούσε, προστάτευε, μετακινούσε ή απασχολούσε αλλοδαπούς χωρίς χαρτιά.

Όσον αφορά την επανένωση των οικογενειών ήταν δυνατή όταν γινόταν για επανένωση των οικογενειών νόμιμων μεταναστών, αλλά τα κριτήρια ήταν ιδιαίτερα αυστηρά (Μουσούρου, 1991). Αντίστοιχα, ιδιαίτερα δύσκολη ήταν η χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας σε αλλοδαπούς, καθώς δεκτές γίνονταν μονάχα οι αιτήσεις αλλοδαπών που ήταν παντρεμένοι με Έλληνες μετά από 5 χρόνια παραμονής στη χώρα, ενώ για κάθε άλλη

περίπτωση ο απαραίτητος χρόνος παραμονής ανερχόταν στα 10 χρόνια(Lazaridis και Romaniszyn 1998, 16).

Ο νόμος 1975/1991 είχε αστυνομική λογική, καθώς συνέδεε απευθείας τη μετανάστευση με την εγκληματικότητα και αντανάκλούσε την έλλειψη προηγούμενης εμπειρίας και την έλλειψη γνώσης σε ζητήματα που σχετίζονταν με τη μετανάστευση και τους μετανάστες.

Αργότερα στα μέσα του 1997, η τότε κυβέρνηση θέλοντας να ακολουθήσει ένα πρόγραμμα εκτεταμένης νομιμοποίησης των μεταναστών κατέληξε σε δύο Προεδρικά Διατάγματα που ρύθμιζαν ζητήματα που αφορούσαν την καταγραφή όλων των μεταναστών χωρίς χαρτιά και την διαδικασία νομιμοποίησης τους. Το πρόγραμμα αποτελούνταν από δύο φάσεις-στάδια. Η πρώτη φάση αφορούσε τη διαδικασία απόκτησης της «Προσωρινής Κάρτας Παραμονής» (Λευκή Κάρτα) και η δεύτερη την διαδικασία απόκτησης της «Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας»(Πράσινη Κάρτα). Συγκεκριμένα, τα δύο Προεδρικά Διατάγματα βασίζονταν σε σχετικές διατάξεις του Ν.1975/1991 προκειμένου να καθορίσουν: α) τη μέθοδο και τα μέσα για την καταγραφή όλων των αλλοδαπών που κατοικούσαν στην Ελλάδα, β) τις συνθήκες, διαδικασίες και λεπτομέρειες που αφορούσαν την χορήγηση της Λευκής Κάρτας και στη συνέχεια της Πράσινης Κάρτας, γ)τη χρονική διάρκεια που ίσχυε κάθε Κάρτα και τους όρους και προϋποθέσεις για την ανανέωσή της(Λ. Λαμπριανίδης-Α. Λυμπεράκη, 2005).

Αν και οι προθέσεις ήταν καλές, η διαδικασία νομιμοποίησης δεν απέτρεψε τη δημιουργία μεγάλων προβλημάτων. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ο διαχωρισμός της σε δύο διακριτές φάσεις. Η διαδικασία των φάσεων δεν μπορούσε να εγγυηθεί στους μετανάστες χωρίς χαρτιά ότι θα διατηρήσουν το νόμιμο καθεστώς τους ακόμα και αν αρχικά κατάφεραν να το αποκτήσουν (Balwin-Edwards & Fakiolas, 19).

3.5 Μεταναστευτικές πολιτικές και μετανάστευση

Υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στη διαδικασία ρύθμισης της μετανάστευσης και στην ενσωμάτωση των μεταναστών στη χώρα μας. Όλοι συμφωνούσαν χωρίς να μπορούν να δομήσουν μια ολοκληρωμένη πρόταση και κατέληγαν σε προτάσεις του τύπου «απόλυτος σεβασμός σε διεθνείς συνθήκες και ανθρώπινα δικαιώματα», «τόνωση της νόμιμης

παρουσίας του αλλοδαπού», «προστασία, ασφάλεια, έλεγχος και φειδώ». Αυτή η ανικανότητα δόμησης μιας νομοθετικής πρότασης πραγματικά νέας ήταν επικίνδυνη για το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας και η επικινδυνότητά της βρισκόταν στο γεγονός ότι δεν τηρούνταν ο πρώτος βασικός όρος της πολιτικής: η αλλαγή, όταν οι συνθήκες το επιβάλλουν. Όμως η νομιμοποίηση της ανοχής στην εκμετάλλευση και η αύξηση του ρόλου της ποινικής καταστολής δεν ήταν ούτε η ουσιαστικότερη ούτε αποτελεσματικότερη μέθοδος αντιμετώπισης ενός ογκούμενου και ανεξέλεγκτου ρεύματος μεταναστών (Στράτος Γεωργούλας, 2001).

Η πρώτη νομιμοποίηση των παρανόμων αλλοδαπών

Το πρώτο πεντάμηνο του 1998 που κλήθηκαν να υποβάλλουν αίτηση για νομιμοποίηση ανταποκρίθηκαν 373.700 αλλοδαποί, από τους οποίους 2 στους 3 ήταν Αλβανοί και 1 στους 14 Βούλγαροι (Καρβουνίδη & Χατζάκη 1999, ΕΠΑ 1999). Αναλογικά με τον πληθυσμό ήταν περισσότεροι από τους αντίστοιχους σε οποιαδήποτε από τις 8 πολιτικές «αμνηστίας» που είχαν μέχρι τότε εφαρμόσει η Ιταλία και Ισπανία από τα μέσα της δεκαετίας 1980 (3 η κάθε μια) και η Πορτογαλία (2) από το 1992 (Baldwin & Arango 1999). Τουλάχιστον άλλοι 200.000 δε υπέβαλαν αίτηση, όπως προκύπτει και από τους «παλιούς» παρανόμους που εντοπίζει συνεχώς η ΕΛ.ΑΣ.

Πολλοί παράνομοι δεν υπέβαλλαν αίτηση νομιμοποίησης γιατί: α)δεν ήταν επαρκώς ενημερωμένοι για τις σχετικές διαδικασίες ή δεν ενδιαφέρονταν επειδή θεωρούσαν την παραμονή τους στην Ελλάδα προσωρινή, όπως π.χ. οι «αλυσιδωτοί» μετανάστες και όσοι απασχολούνταν σε εποχικές, γεωργικές, τουριστικές και οικοδομικές εργασίες, β)δεν είχαν δικαίωμα επειδή δεν διέθεταν κανένα ταξιδιωτικό έγγραφο, βρίσκονταν νόμιμα στη χώρα ως τουρίστες, φοιτητές κλπ. αλλά εργάζονταν παράνομα, ή είχαν εισέλθει μετά τη δημοσίευση των δύο ΠΔ 358 και 359 για νομιμοποίηση τον Νοέμβριο του 1997 (η διάταξη αυτή τέθηκε για να αποτρέψει την αθρόα εισροή νέων λαθρομεταναστών για συμμετοχή στη νομιμοποίηση), γ)ανησυχούσαν ότι θα έχαναν την δουλειά τους αν επιβάρυναν τους εργοδότες τους με την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών, δ)είχαν προηγουμένα με την ελληνική αστυνομία ή βρίσκονταν στη χώρα με σκοπό να διαπράξουν παράνομες πράξεις, συχνά με την συνεργασία Ελλήνων, ως μέλη μικρών συμμοριών του οργανωμένου εγκλήματος (Πετρινώτη & Κουκουλές, 1998, Fakiolas 1999a, 1999b).

Σε περίπου 210.000 από τους 220.000 αλλοδαπούς που υπέβαλαν έγκαιρα τα απαιτούμενα συμπληρωματικά έγγραφα χορηγήθηκε η πράσινη κάρτα διάρκειας 1-3 ετών, η οποία παρείχε όλα τα δικαιώματα και επέβαλε όλες τις υποχρεώσεις των ελλήνων εργαζομένων στην αγορά εργασίας. Η Ελλάδα δημιουργούσε βαθμιαία τις κατάλληλες συνθήκες για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών και τον περιορισμό της περιθωριοποίησης τους. Προετοιμαζόταν κατά συνέπεια για την πολυεθνική και πολυπολιτισμική κοινωνία του μέλλοντος (Ρ. Φακιολάς, 1999).

Η δεύτερη νομιμοποίηση

Παρά τους αυστηρότερους εξωτερικούς και εσωτερικούς ελέγχους, μετά τη πρώτη νομιμοποίηση συνεχιζόταν οι παράνομες εισροές αλλοδαπών και βέβαια, οι απελάσεις. Στο διάστημα 1991-1999 1.700.000 Αλβανοί και αλλοδαποί άλλων υπηκοοτήτων επαναπροωθήθηκαν ή απελάθηκαν (Θεοφιλόπουλος 1999, 16).

Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην ψήφιση του νόμου 2910/2001 (ΦΕΚ 91/Α/2/5/2001) «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις» ο οποίος αντικατέστησε τον Ν.1975/1991 περί αλλοδαπών και όρισε μια δεύτερη νομιμοποίηση με περίοδο καταγραφής την 5/6/2001-2/8/2001. Θέσπισε επίσης αυστηρούς κανόνες σε όσους συνεργούν στην μετακίνηση, στέγαση ή απασχόληση παράνομων αλλοδαπών. Δικαίωμα αίτησης για νομιμοποίηση είχαν: α) οι αλλοδαποί των οποίων η χορήγηση λευκής ή πράσινης κάρτας από την πρώτη νομιμοποίηση τους δεν είχε εγκριθεί ή η ετήσια πράσινη κάρτα δεν είχε ανανεωθεί μετά τη λήξη της και όσοι απεδείκνυαν ότι διέμεναν στην Ελλάδα ένα τουλάχιστον χρόνο προ της 5/6/2001. Εκτός από τα σχετικά δημόσια έγγραφα, τους λογαριασμούς στο όνομά τους ή τη βεβαίωση από τις δημοτικές αρχές μικρών δήμων ότι διέμεναν σε αυτούς, δόθηκε στους ενδιαφερόμενους το δικαίωμα να «εξαγοράσουν» την παραμονή τους, με την αγορά 250 ενσήμων από ένα οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης, επιβεβαιώνοντας την πρόθεση της πολιτικής για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό αιτήσεων για νομιμοποίηση (Ρ. Φακιολάς, 1999).

Στη συνέχεια σαν βασικό νομοθέτημα της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής θεσπίστηκε ο Ν.3386/2005 με τίτλο «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική επικράτεια». Με το νέο νόμο μειώθηκε η γραφειοκρατία,

ενοποιώντας την άδεια εργασίας και διαμονής μεταναστών σε ένα έγγραφο. Έγινε προσπάθεια νομιμοποίησης παράτυπων μεταναστών και ενσωματώθηκε η κοινοτική οδηγία 2003/86 για την οικογενειακή επανένωση των μεταναστών. Επίσης ενσωματώθηκε η κοινοτική οδηγία 2003/109 για το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος αλλοδαπού με συμπλήρωση πενταετούς διαμονής στην Ελλάδα και γνώση της ελληνικής γλώσσας, πολιτισμού και ιστορίας. Παράλληλα προβλέπονταν ποινικές, οικονομικές και διοικητικές κυρώσεις σε όσους παρείχαν υπηρεσίες σε παράνομους μετανάστες/υπηκόους τρίτων χωρών.

Αργότερα θεσπίστηκε ο Ν. 3536/2007 με τίτλο «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης». Με το νόμο αυτό διευκολύνονταν οι μετανάστες στην εξαγορά του 20% των ενσήμων που απαιτούνταν να συμπληρώσουν για να ανανεώσουν την άδεια παραμονής τους. Επίσης οι γονείς μεταναστών μπορούσαν να νομιμοποιούνται όταν τα παιδιά τους φοιτούσαν στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Τέλος με τον Ν. 3838/2010 είχαμε την τροποποίηση του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας ο οποίος βασιζόταν στην αρχή του δικαίου του αίματος. Με το νέο νόμο τα παιδιά μεταναστών αποκτούσαν την ελληνική ιθαγένεια, με τη γέννησή τους στην Ελλάδα, με προϋπόθεση ότι οι δύο γονείς διέμεναν στην Ελλάδα μόνιμα για 5 συνεχόμενα έτη. Επίσης παιδιά μεταναστών, τα οποία είχαν παρακολουθήσει τουλάχιστον 6 έτη ελληνικού σχολείου και κατοικούσαν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα, δικαιούνταν την ελληνική ιθαγένεια. Οι αλλοδαποί οι οποίοι επιθυμούσαν την πολιτογράφηση ως Έλληνες έπρεπε να διαμένουν νόμιμα για επτά συνεχόμενα έτη, να έχουν λευκό ποινικό μητρώο, γνώση ελληνικών, ομαλή ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή αλλά και εξοικείωση με τους θεσμούς του πολιτεύματος.

3.6 Κανάλια «νομιμοποίησης» της μεταναστευτικής πολιτικής

Η μεταναστευτική πολιτική φαίνεται να διατηρείται σχεδόν αναλλοίωτη στο πέρασμα των χρόνων μέσα από την εξυπηρέτηση συμφερόντων στο πολιτικο-οικονομικό πεδίο και με βάσεις στήριξης στο κοινωνικό πεδίο (διαδικασία «νομιμοποίησης»). Όσον αφορά το πρώτο πεδίο θα πρέπει να κάνουμε ένα διαχωρισμό μεταξύ εσωτερικού πεδίου και

ευρωπαϊκού. Η αναπαραγωγή και διατήρηση της παράνομης μετανάστευσης στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός ελαστικού εργατικού δυναμικού είναι αναγκαίος όρος για την ανάπτυξη ενός καπιταλιστικού κράτους στο πλαίσιο μιας παγκοσμιοποιημένης αγοράς. Αντίθετα, η «μαζική νομιμοποίηση... θα αυξήσει τους κατώτατους μισθούς, θα επιβαρύνει τις κοινωνικές δαπάνες, θα μειώσει το συγκριτικό πλεονέκτημα του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού και της ανεργίας του, επειδή θα μεταβάλει τη σχέση μισθού-παραγωγικότητας» (Κόντης 1998, 530 και Κασιμάτη 1979, 43). Η κοινωνική περιθωριοποίηση που η παράνομη μετανάστευση των αλλοδαπών συνεπάγεται, είναι εξίσου αναγκαία, γιατί αφαιρεί μέρος της δυνατότητας αντίστασης στα συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής από πλευράς μεταναστών και παράλληλα αναπαράγει την πολιτική κυριαρχία. Έτσι η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας δεν θα μπορούσε να μην «σεβαστεί» τις κοινές προσπάθειες δημιουργίας ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου, κλειστού για τους εκτός Ευρώπης πολίτες.

Η νομιμοποίηση της υπάρχουσας μεταναστευτικής πολιτικής στο κοινωνικό πεδίο διαμορφώνεται κυρίως μέσα από τρία κανάλια δράσης. Το φόβο της θυματοποίησης που γεννά τη συναίνεση σε ένα ευρύ κοινωνικό χώρο, το διαχωρισμό που δημιουργεί αντιπαλότητες σε ένα κοινό πεδίο, αυτό των αλλοδαπών, μη γηγενών, που προέρχονται στην Ελλάδα και τέλος την έμφαση στην κατασταλτική πολιτική.

Το πρώτο κανάλι, μέσα από το οποίο περνά η διαδικασία νομιμοποίησης, είναι όταν μια κατάσταση ή η συμπεριφορά μιας ομάδας ανθρώπων εμφανίζεται να αποτελεί απειλή απέναντι στις κοινωνικές αξίες, αρχές, κανόνες, τρόπους συμπεριφοράς, αυτό οφείλεται κυρίως στο ρόλο εκείνων οι οποίοι κατασκευάζουν και χειραγωγούν την «κοινή γνώμη». Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η συσπείρωση των μελών της κοινωνικής ομάδας μπροστά στην «απειλή» του ξένου και η συναίνεση ως προς την απαίτηση για λήψη αυστηρών και, κυρίως, κατασταλτικών μέτρων.

Τότε, όμως, η σχεδιαζόμενη πολιτική είναι αποτέλεσμα-όπως αναφέρει και ο U.Eco- «ψυχολογικού φασισμού, ο οποίος γεννιέται όταν κάποιος αρνείται να ψάξει τις αιτίες και τις σχέσεις που παράγουν το κακό, και προτιμά να αρχίσει μια σταυροφορία ενάντια στο κακό» (Eco 1991, 75).

Το δεύτερο κανάλι δράσης, μέσα από το οποίο περνά η διαδικασία νομιμοποίησης, είναι η πολιτική διαφοροποίησης των εθνοτικών ομάδων, μια διαφοροποίηση η οποία ανοίγει

το δρόμο για σχεδιασμό τακτικών αντιστάσεων μέσα από την προβολή εθνικής ταυτότητας και διαφορετικότητας σε σχέση με άλλες μεταναστευτικές ομάδες ή και ανάμεσα σε αυτές τις ίδιες. Έρευνες έχουν καταγράψει τις τακτικές αυτές προσδιορισμού και επαναπροσδιορισμού από την πλευρά των μεταναστών (Psimmenos 1998 και Petroniti 1995).

Πιο συγκεκριμένα η πολιτική εισδοχής των μη γηγενών πολιτών στην Ελλάδα διαφοροποιείται στην περίπτωση που αυτοί έχουν χαρακτηριστεί ως παλιννοστούντες. Η παλιννόστηση αποτελεί κύριο στόχο της μεταναστευτικής πολιτικής και αυτός συνδέεται κυρίως με τις ανάγκες μιας κοινωνικοπολιτικής συσπείρωσης. Η έμφαση στην προστασία αυτής της κοινωνικής ομάδας από πλευράς ελληνικής πολιτείας φαίνεται και από τη δημιουργία ειδικών θεσμών, όπως το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων. Για τους λοιπούς αλλοδαπούς που με τη δική τους βούληση έρχονται στην Ελλάδα ο επίσημος λόγος αναφέρει ότι «...εισερχόμενοι, παραμένοντες και εργαζόμενοι παράνομα, δημιουργούν τεράστια κοινωνικά προβλήματα στο κράτος, ενώ αναπόφευκτα τα δικά τους προβλήματα προσπαθούν να τα λύσουν επιδιδόμενοι, δυστυχώς, γενικά στην εγκληματικότητα».

Μια άλλη κατηγορία μη γηγενών που μετανάστευσαν στη χώρα μας και απολαμβάνουν αυξημένα προνόμια σε σχέση με τους λοιπούς αλλοδαπούς είναι οι χαρακτηρισμένοι ως πρόσφυγες. Μια τέτοια πολιτική διαφοροποίησης, μάλιστα, είναι αποδεκτή από το σύνολο των πολιτικών φορέων της χώρας μας.

Το πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής για τους πρόσφυγες οριζόταν από τα άρθρα 24 και 25 του Ν. 1975/91, όπως αυτά συμπληρώθηκαν από τα άρθρα 1 και 2 του Ν.2452/1996, σε συμφωνία με διεθνείς συμβάσεις για το καθεστώς των προσφύγων.

Υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ προσφύγων και οικονομικών μεταναστών. Αναγνωρίζεται, βέβαια, ότι σοβαροί οικονομικοί περιορισμοί που στερούν το άτομο από όλα τα μέσα διαβίωσης μπορεί να αποτελούν δίωξη. «Όμως, τα άτομα που εγκαταλείπουν την χώρα καταγωγής τους αποκλειστικά και μόνο για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και όχι λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης δεν είναι πρόσφυγες: είναι οικονομικοί μετανάστες» (βλ. Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες 1993, 20).

Το τρίτο κανάλι δράσης σχετίζεται με την ίδια τη δράση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και τον τρόπο που αυτοί προσδιορίζουν, μέσω του αποκλεισμού και

της καταστολής, την ακριβή θέση. Το πρώτο στάδιο αυτής της δράσης αφορά την άγνοια του νόμου και του συνόλου της μεταναστευτικής πολιτικής. (Γεωργούλας 1999). Ο νόμος θεωρείται κρατικό μονοπώλιο και η απαγόρευση της άγνοιάς του παράγοντας εξάρτησης των πολιτών από το κράτος. Το δεύτερο στάδιο έχει σχέση με το πρωτεύοντα ρόλο των μηχανισμών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης στο θέμα της αντιμετώπισης της μετανάστευσης. Όπως αναφέρει, άλλωστε ο Πουλιαντζάς «η καταστολή είναι πάντα το τελευταίο και κύριο καταφύγιο της εξουσίας». Η «συναίνεση» των μαζών οφείλεται σε πολύ υλικούς θετικούς λόγους και όχι σε κάποια υποτιθέμενη αγάπη για την εξουσία» (Μελετόπουλος 1999). Το αστυνομοκρατούμενο κράτος που απαγορεύει την είσοδο, δημιουργεί κατάλογο ανεπιθύμητων, απαγορεύει την υποβολή αιτήματος στις υπηρεσίες του δημόσιου τομέα, επαναπροωθεί, απελαύνει, τιμωρεί, φυλακίζει και δεν δίνει άδειες εργασίας, είναι ένα κράτος που δεν διστάζει, να χρησιμοποιήσει βία για να νομιμοποιήσει την μεταναστευτική του πολιτική (Στράτος Γεωργούλας, 2001).

3.7 Το πρόγραμμα νομιμοποίησης ως ευκαιρία ουσιαστικής διαπραγματεύσεως

Η συγκρότηση ενός δημόσιου χώρου μέσα από την νομιμοποίηση των μεταναστών, δηλαδή η διαμεσολάβηση του κράτους, είναι άκρως σημαντική γιατί μπορεί να προάγει την ειρηνική συνύπαρξη και την συνεργασία στην ελληνική κοινωνία, αναιρώντας ανορθολογικές συμπεριφορές και ελέγχοντας την αυθαιρεσία. Όμως μπορεί να ανατρέψει κάθε επικοινωνία και συνεργασία σε ορθολογική βάση μεταξύ των ομάδων ευνοώντας συμπεριφορές και δράσεις ανεξέλεγκτες και επικίνδυνες για την κοινωνική συνοχή και την ειρηνική διευθέτηση των συγκρούσεων.

Οι επικρατούσες συνθήκες χαρακτηρίζονται από φόβο, ανασφάλεια και έλλειψη εμπιστοσύνης απέναντι στους μετανάστες ως ξένους όσο και απέναντι στις κρατικές πολιτικές.

Η έλλειψη νομικής και πολιτικής προστασίας προς τους μετανάστες αφήνει εκτεθειμένους τους μετανάστες στην ατομική και συλλογική αυθαιρεσία. Οι μετανάστες ζουν σε ένα εχθρικό περιβάλλον χωρίς κανένα δικαίωμα και η υπόστασή τους ορίζεται μόνο από την ιδιότητά τους ως φθηνή εργατική δύναμη στην ανεπίσημη πλευρά της οικονομίας. Το παραπάνω σε συνδυασμό με την επικράτηση ατομικιστικών συμπεριφορών

και του αποκλεισμού όσων δεν ανήκουν στα πλαίσια της οικογένειας συντηρεί την αντίληψη του κοινωνικού περιβάλλοντος ως εχθρικού για τους Έλληνες και επιφέρει ανασφάλεια. Απ' την μια μεριά, ένας μετανάστης είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτός σε ατομικό ή οικογενειακό επίπεδο ως φίλος ή εργαζόμενος αλλά, από τη άλλη, οι μετανάστες ως κοινωνική ομάδα δεν γίνονται αποδεκτοί και αντιμετωπίζονται ως «απειλή» ή πρόβλημα.

Η κοινωνική αξία «ησυχία» αναιρείται συμβάλλοντας στην επικράτηση της λήψεως μέτρων προστασίας σε ατομικό επίπεδο.

Είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι η ανορθολογική πρακτική και συμπεριφορά με ξενοφοβικά και ρατσιστικά στοιχεία δεν είναι η μοναδική τάση στην ελληνική κοινωνία. Υπάρχουν και άλλες τάσεις οι οποίες αναιρούν και αντιστέκονται στην καταπάτηση των δικαιωμάτων, στον ρατσισμό και την ξενοφοβία, όπως οι οργανώσεις των ίδιων των μεταναστών και οι οργανώσεις που αγωνίζονται για την προστασία των δικαιωμάτων και την βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας των μεταναστών.

Γενικά, οι αντιφατικές συμπεριφορές και νοοτροπίες που χαρακτηρίζουν την ατομική και συλλογική πρακτική απέναντι στη μετανάστευση προς την Ελλάδα εκφράζουν την διαδικασία της μετανάστευσης και την οικοδόμηση των κοινωνικών σχέσεων μακριά από ένα κανονιστικό και ορθολογιστικό πλαίσιο. Σε αυτή τη βάση, το πρόγραμμα νομιμοποίησης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία αποκτά κεφαλαιώδη σημασία τόσο για τους όρους συμβίωσης μεταναστών και Ελλήνων όσο και για τα γενικότερα κοινωνικά προβλήματα και τις αντιδράσεις στην ελληνική κοινωνία. Η πολιτική έχει τη δύναμη για να αναδιαρθρώσει τις κοινωνικές σχέσεις και να ελέγξει τις ανορθολογικές συμπεριφορές και πρακτικές. Βέβαια αυτό σημαίνει ότι θα επιλέξει να ενσωματώσει και να εγγυηθεί κοινωνικές αξίες όπως ελευθερία, ισότητα και δικαιοσύνη ως συλλογικές αξίες στην βάση των οποίων πραγματοποιείται η κοινωνική συμβίωση και επικοινωνία κοινωνικών ομάδων.

Ως γενικό συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι η μετανάστευση θέτει ερωτήματα και προβλήματα τα οποία σχετίζονται με το ίδιο καθεαυτό το κοινωνικό φαινόμενο αλλά και κοινωνικά θέματα τα οποία αφορούν την ολική οργάνωση της κοινωνικής ζωής, ως διαδικασία της οποίας το κοινωνικό γίνεσθαι δεν είναι δεδομένο εκ προοιμίου αλλά ερώτημα ανοικτό στη συλλογική πράξη (Ηλέκτρα Πετράκου, 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΠΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ-ΦΥΛΟΥ- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Σύμφωνα με την έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ για το έτος 2003, ο πληθυσμός σε ηλικία προς εργασία των μεταναστών ήταν 355.215 άτομα, έναντι 8.851.196 των Ελλήνων και αποτελούσε το 3,9% του συνολικού πληθυσμού σε ηλικία προς εργασία. Αρχικά την περίοδο 1998-2003 ο πληθυσμός σε ηλικία προς εργασία των μεταναστών παρουσίασε μια σημαντική αύξηση της τάξεως του 32,9% έναντι 3,6% που παρουσίασε ο πληθυσμός σε ηλικία προς εργασία των Ελλήνων. Το 66,1% του συνόλου των μεταναστών και το 66,8% του συνόλου του εργατικού δυναμικού των μεταναστών ήταν στην Περιφέρεια Αττικής και ακολουθούσε η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 8,4% και 7,7,% αντίστοιχα. Το ποσοστό απασχόλησης των μεταναστών και των Ελλήνων ήταν αντίστοιχα 43,7% και 65,7%. Οι μετανάστες στην Περιφέρεια Αττικής αποτελούσαν το 10,3% του συνόλου του εργατικού δυναμικού αυτής της Περιφέρειας. Η απασχόληση των μεταναστών την περίοδο 1998-2003 αυξήθηκε κατά 94.089 άτομα, δηλαδή κατά 67,5%. Το ποσοστό των απασχολούμενων μεταναστών ήταν 67,6% στην Περιφέρεια Αττικής και 7,5% στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Το εκπαιδευτικό επίπεδο των απασχολούμενων μεταναστών ήταν χαμηλό. Το 48,1% αυτών είχαν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και το 34,7% είχαν μέτριο εκπαιδευτικό επίπεδο. Μόνο το 6,2% των απασχολούμενων μεταναστών ήταν στον κλάδο «Γεωργία, κτηνοτροφία, Θήρα, δασοκομία» ενώ το 29,3% ήταν στο κλάδο «κατασκευές» και το 16,2% ήταν στον κλάδο «ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό». Οι περισσότεροι από τους μετανάστες εργαζόταν είτε ως «ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα»(35,7%) είτε ως «ανεκτιμώμενοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες» (35,3%). Τέλος το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών στο σύνολο της χώρας ήταν χαμηλότερο από το ποσοστό ανεργίας των Ελλήνων (8,5 % έναντι 9%).

Όσον αφορά την απογραφή του 2001 έδειχνε 413.000 μετανάστες που ανέφεραν ότι είχαν έρθει στην Ελλάδα για να δουλέψουν. Οι Αλβανοί αποτελούσαν την μεγάλη πλειοψηφία με 240.000 άτομα (58%). Ακολουθούσαν οι Βούλγαροι με 28.000 άτομα και οι Ρουμάνοι με 17.000. Η ομάδα που κυριαρχούσε στο εργατικό δυναμικό αποτελούνταν

από μετανάστες τρίτων χωρών (εκτός Ε.Ε.), δηλαδή από την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, το Πακιστάν, την Ουκρανία, την Πολωνία και την Ινδία. Ανάμεσα στις βασικές ομάδες μεταναστών μόνο η Γεωργία είχε χαμηλό δείκτη συμμετοχής, ενώ οι Γεωργιανοί αποτελούσαν το 2,9% του πληθυσμού των μεταναστών (όπως οι Ρουμάνοι), ήταν μόλις το 2,7% του εργατικού δυναμικού ενώ για τους Ρουμάνους το ποσοστό ήταν 4,2%.

Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών απασχολούνταν σε χειρωνακτικά επαγγέλματα. Πιο συγκεκριμένα, το 37% των μεταναστών, όσον αφορά τους άνδρες, απασχολούνταν στην κατηγορία «Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες», το 27% ως «Τεχνίτες», το 4,3% ως «Χειριστές μεταφορικών μέσων-μηχανημάτων», το 10,4% εργαζόταν στην «Παροχή υπηρεσιών και ως πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές», το 7% ως «Ειδικευμένοι γεωργοί-κτηνοτρόφοι κτλ», το 9,6% σε υπόλοιπα επαγγέλματα και τέλος το 4,7% είτε δήλωναν ανεπαρκώς σχετικά με το επάγγελμά τους, είτε δεν δήλωναν καθόλου επάγγελμα.

Υπάρχει η αξιοσημείωτη συμμετοχή των μεταναστών στους ανειδίκευτους εργάτες και χειρώνακτες, όπου συνιστούσαν το 40% των συνολικά απασχολούμενων στην κατηγορία αυτή. Αντίστοιχα για τις υπόλοιπες κατηγορίες αποτελούσαν το 17% των τεχνιτών, το 6% των χειριστών μεταφορικών μέσων κ.ο.κ.

Οι μετανάστριες είχαν συμμετοχή σε πλειοψηφία στην κατηγορία «Ανειδίκευτοι εργάτες και χειρώνακτες», με ποσοστό 54,6%. Θα πρέπει να τονίσουμε, ότι το υψηλό ποσοστό των γυναικών στην συγκεκριμένη κατηγορία οφειλόταν στο ότι πολλές γυναίκες απασχολούνται ως οικιακές βοηθοί, και συγκεκριμένα εθνικές ομάδες μεταναστών που αποτελούνταν κατά βάση από γυναίκες (όπως π.χ. Φιλιππινέζες) είχαν σχεδόν αποκλειστική απασχόληση στο συγκεκριμένο επάγγελμα. Επιπρόσθετα, αυξημένο ποσοστό συμμετοχής σε σύγκριση με τους άνδρες, παρουσιαζόταν στην κατηγορία «Παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές», το οποίο άγγιζε το 17,8 %. Αξίζει να τονισθεί ότι πάνω από το ήμισυ των μεταναστών, που απασχολούνταν στην παροχή υπηρεσιών αλλά και ως πωλητές σε καταστήματα και αγορές, ήταν γυναίκες. Όλα τα παραπάνω στοιχεία κατέληγαν στην άποψη ότι οι γυναίκες μετανάστες απασχολούνταν κατά βάση στον τομέα των υπηρεσιών.

Το γεγονός ότι πολλοί μετανάστες ήρθαν στην χώρα παράνομα και αρκετοί από αυτούς παράμεναν ακόμη παράνομα, λόγω δικής τους θέλησης ή πίεσης του εργοδότη τους ή

άγνοιας της ελληνικής γλώσσας, ήταν ορισμένοι από τους λόγους που μπορούσαν να «εξαναγκάσουν» κάποιον εξειδικευμένο και καταρτισμένο μετανάστη να απασχολείται σε εργασίες κακοπληρωμένες, χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις. Προέκυψε λοιπόν η ανάγκη να προχωρήσει η διαδικασία της νομιμοποίησης, καταρχήν, των μεταναστών και η ενσωμάτωση και αξιοποίηση ειδικά των μορφωμένων μεταναστών, έτσι ώστε να ωφεληθεί τόσο η κοινωνία όσο και ο ίδιος ο αλλοδαπός, ο οποίος θα διαπίστωνε ότι αναγνωρίζονταν και αξιοποιούνταν οι ακαδημαϊκές του γνώσεις.

4.1. Τόπος προέλευσης των μεταναστών

Το 60% των μεταναστών που απασχολούνται στην Ελληνική οικονομία έχουν αλβανική υπηκοότητα, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ. Μεγάλη κατηγορία μεταναστών αποτελούν επίσης όσοι προέρχονται από Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία, Γεωργία, Ρωσία και Ουκρανία οι οποίοι αν και αποτελούν συνολικά το 20% του πληθυσμού των μεταναστών, στις κατηγορίες του εργατικού δυναμικού αναλογούν στο 25% αυτών.

Μελετώντας τον πίνακα που ακολουθεί για τις κυριότερες υπηκοότητες μεταναστών πρέπει να τονίσουμε ότι σε επτά υπηκοότητες μεταναστών (Αρμενία, Μ. Βρετανία, Συρία, Η.Π.Α., Αίγυπτος, Φιλιππίνες, Αυστραλία) σημειώνεται το φαινόμενο να μην υπάρχει κανένας άνεργος και έτσι οι απασχολούμενοι σε αυτές τις υπηκοότητες να αποτελούν και το εργατικό δυναμικό. Όμως υψηλά ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στους μετανάστες οι οποίοι προέρχονται από την Κύπρο, την Τουρκία, το Ιράκ, τη Γεωργία, την Γερμανία, την Ινδία και την Ρωσία. Ο συνολικός αριθμός των ανέργων που προέρχονται από τις παραπάνω χώρες είναι το 22,2% των ανέργων μεταναστών.

Οι κυριότερες υπηκοότητες μεταναστών και κοινοτικών υπηκόων κατά κατηγορία, 2007

	Πληθυσμός	Πληθυσμός 15 ετών & άνω	Εργατικό Δυναμικό	Απασχο- λούμενοι	Ανεργοί	Μη Ενεργοί	% Συμμετ. Εργ. Δυν./Πληθυσμό 15 & άνω	% Ανεργίας
Αλβανία	352.780	262.408	186.760	172.597	14.159	75.652	71,2%	7,6%
Βουλγαρία	26.593	24.995	20.720	19.002	1.722	4.271	82,9%	8,3%
Ρουμανία	22.982	20.354	15.930	14.844	1.086	4.424	78,3%	6,8%
Πολωνία	19.181	14.809	11.152	10.449	703	3.657	75,3%	6,3%
Γεωργία	18.728	16.337	12.645	10.665	1.970	3.702	77,3%	15,6%
Ρωσία	17.239	15.210	10.471	9.410	1.061	4.739	68,8%	10,1%
Ουκρανία	15.142	13.521	10.461	9.613	848	3.060	77,4%	8,1%
Πακιστάν	9.154	9.051	8.910	8.585	325	141	98,4%	3,6%
Κύπρος	9.137	9.137	1.819	1.046	763	7.328	19,8%	42,2%
Αρμενία	6.669	5.162	3.901	3.901	-	1.261	75,6%	-
Μ. Βρετανία	6.513	6.073	2.884	2.884	-	3.189	47,5%	-
Γερμανία	5.491	5.386	2.765	2.280	475	2.631	51,2%	17,2%
Ιράκ	4.921	4.410	3.459	2.566	883	961	78,2%	25,6%
Συρία	4.512	4.512	4.326	4.326	-	186	100%	-
Ινδία	3.011	2.270	1.749	1.528	221	521	77,0%	12,6%
Η.Π.Α.	2.612	2.326	1.171	1.171	-	1.155	50,3%	-
Αίγυπτος	2.538	2.537	2.011	2.011	-	526	79,3%	-
Φιλιππίνες	2.488	2.488	2.412	2.412	-	76	96,9%	-
Τουρκία	1.978	1.753	1.298	786	512	455	74,0%	39,4%
Αυστραλία	815	815	671	671	-	144	82,3%	-
Άλλες χώρες	48.226	40.084	25.179	23.420	1.759	14.905	62,4%	7,0%
ΣΥΝΟΛΟ	580.709	463.638	330.654	304.169	26.485	132.984	71,3%	8,0%

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Τα μικρά ποσοστά συμμετοχής των μεταναστριών στο εργατικό δυναμικό και στην απασχόληση έχουν ως αποτέλεσμα να αποτελούν το 80% περίπου του συνολικού μη ενεργού πληθυσμού. Ιδιαίτερα στις υπηκοότητες της Αυστραλίας, Αιγύπτου, Πακιστάν, Ινδίας, Ιράκ και Συρίας, οι γυναίκες αποτελούν το σύνολο ή σχεδόν το σύνολο του μη ενεργού πληθυσμού ενώ μικρά ποσοστά συμμετοχής στην απασχόληση βρίσκουμε στις υπηκοότητες από Τουρκία και Αρμενία. Όμως σε ορισμένες υπηκοότητες η συμμετοχή των μεταναστριών στην απασχόληση είναι ιδιαίτερα υψηλή. Έτσι το 80% των απασχολούμενων που προέρχονται από τις Φιλιππίνες είναι γυναίκες. Σημαντικά ποσοστά γυναικείας απασχόλησης παρατηρούνται επίσης στις υπηκοότητες της Βουλγαρίας, Γεωργίας, Μ. Βρετανίας, Ουκρανίας, Ρωσίας και Αμερικής αφού τουλάχιστον έξι στους δέκα απασχολούμενους είναι γυναίκες.

Ποσοστιαία συμμετοχή των μεταναστριών στις κυριότερες υπηκοότητες του συνόλου των μεταναστών κατά κατηγορία πληθυσμού, 2007

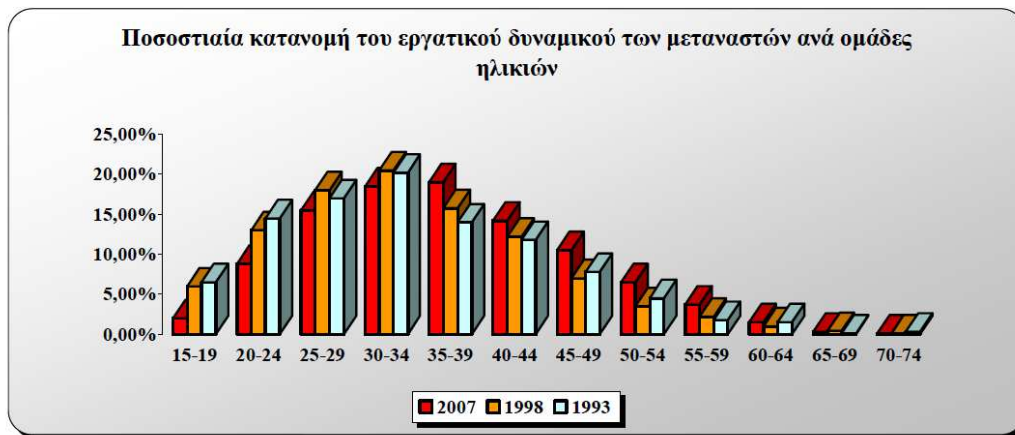
	Πληθυσμός 15 ετών & άνω	Εργατικό Δυναμικό	Απασχόληση	Άνεργοι	Μη Ενεργοί
Αλβανία	44,1	30,3	27,2	67,4	78,3
Βουλγαρία	68,2	65,2	65,3	63,7	83,0
Ρουμανία	51,4	41,9	37,7	100	85,7
Πολωνία	59,2	49,5	46,1	100	88,7
Γεωργία	62,4	59,5	58,5	65,3	72,0
Ρωσία	75,1	65,5	64,4	74,9	96,3
Ουκρανία	73,4	66,3	67,2	57,0	97,4
Πακιστάν	1,6				100,0
Κύπρος	61,5	79,2	92,6	60,8	57,1
Αρμενία	51,3	48,2	48,2		60,7
Μ. Βρετανία	66,3	62,0	62,0		70,2
Γερμανία	65,0	52,8	43,0	100,0	77,8
Ιράκ	37,5	32,9	9,9	100,0	53,9
Συρία	4,1				100,0
Ινδία	23,0				100,0
Η.Π.Α.	79,8	67,1	67,1		92,7
Αίγυπτος	24,8	5,1	5,1		100,0
Φιλιππίνες	78,5	77,8	77,8		100,0
Τουρκία	45,4	42,3	31,3	59,2	54,1
Αυστραλία	34,8	20,9	20,9		100,0
Άλλες χώρες	58,5	44,2	42,5	67,1	82,7
ΣΥΝΟΛΟ	49,8	38,0	35,3	69,1	79,0

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

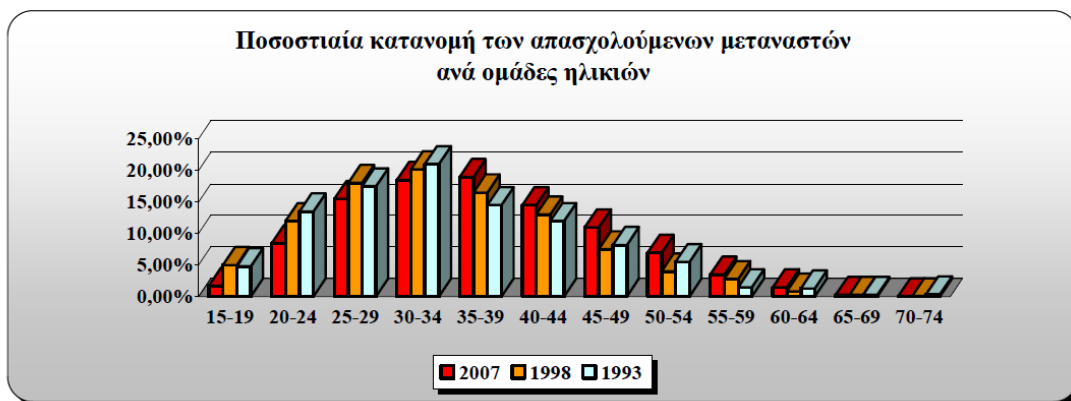
4.2. Εξέλιξη του εργατικού δυναμικού ανά ομάδες ηλικιών

Όσον αφορά την εξέλιξη του εργατικού δυναμικού ανά ομάδες ηλικιών, θα μπορούσε κανείς να σημειώσει πως δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές από την αντίστοιχη εξέλιξη της κατανομής του ελληνικού δυναμικού. Σημειώνεται μια μείωση στη συμμετοχή των ηλικιακών ομάδων των μεταναστών μέχρι 34 ετών, ενώ παράλληλα αυξάνεται η συμμετοχή όλων των ηλικιακών ομάδων από 35 μέχρι 59 ετών, σε σχέση κυρίως με το 1998.

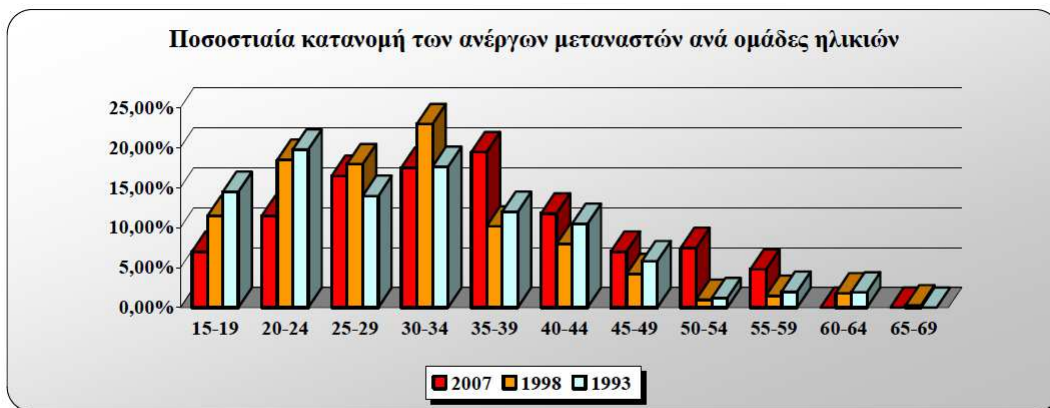
Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου
 Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Σημαντικό είναι το γεγονός πως το 80% των μεταναστών που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό βρίσκονται στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 49 ετών. Η ίδια αναλογία εντοπίζεται στους Έλληνες στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 54 ετών.

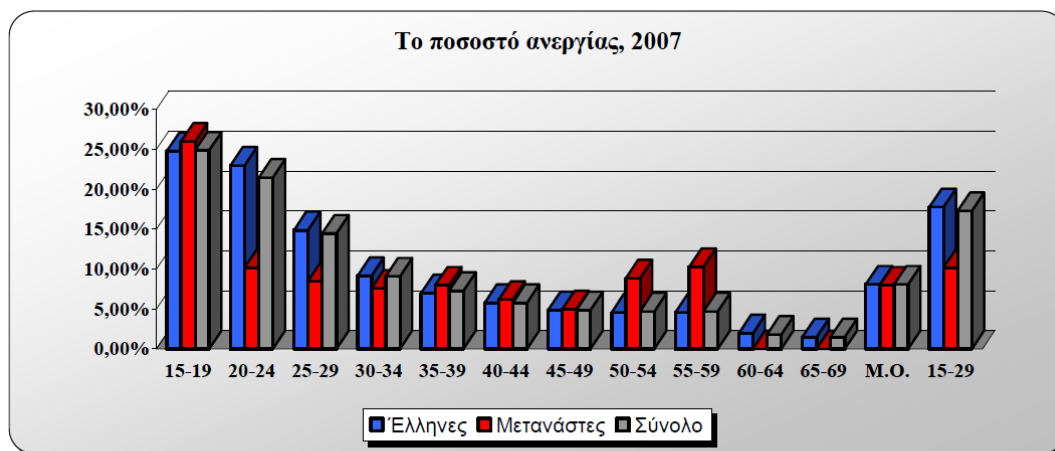
Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου
 Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Όσον αφορά την εξέλιξη της κατανομής των ανέργων κατά ηλικιακές ομάδες, είναι χαρακτηριστικό πως ενώ στην ηλικιακή ομάδα από 20 μέχρι 29 ετών οι άνεργοι Έλληνες αποτελούν το 41,7%, το ποσοστό των ανέργων μεταναστών στις αντίστοιχες ηλικίες δύσκολα ξεπερνά το 25%. Δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερες διαφορές μεταξύ μεταναστών και Ελλήνων ανέργων σε καμιά ηλικιακή ομάδα.

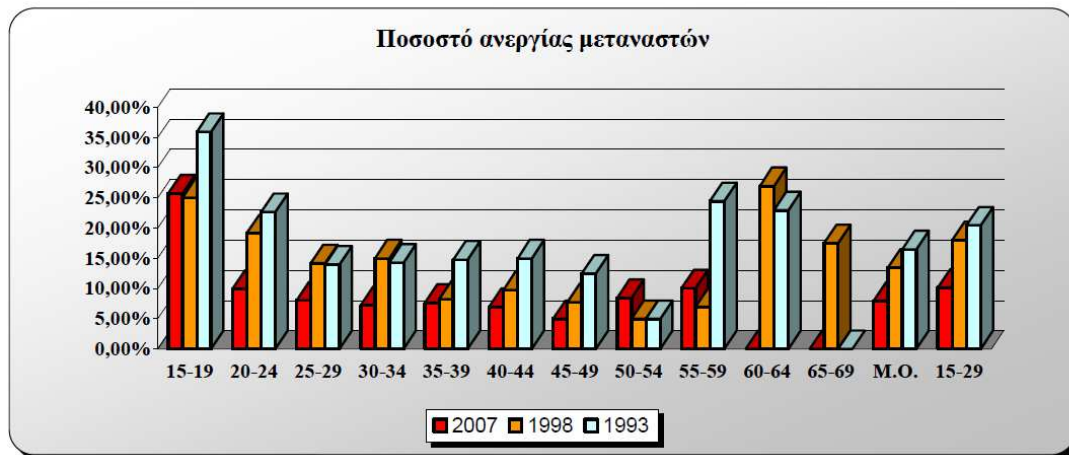
Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Το μέσο ποσοστό ανεργίας των μεταναστών το 2007 έφτασε κοντά στο αντίστοιχο ποσοστό των Ελλήνων. Στις ηλικιακές ομάδες από 20 μέχρι 34 ετών το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών είναι μικρότερο έναντι των Ελλήνων, ενώ αντίθετα μεγαλύτερο από το ποσοστό των Ελλήνων έχουν οι συνομήλικοι τους μετανάστες στις ηλικιακές ομάδες 35-39 και άνω των 50 ετών.

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Σημειώνεται μείωση του ποσοστού ανεργίας των μεταναστών στις ηλικιακές ομάδες από 20 μέχρι 49 ετών. Επίσης το ποσοστό ανεργίας για τις ηλικιακές ομάδες 15-19 ετών και 35-39 ετών διατηρείται στα επίπεδα του 1998.

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

4.3 Ελληνική επικράτεια και μετανάστες

Σύμφωνα με έρευνα του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης, 2008) η δομή του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα διαμορφωνόταν ως εξής:

Ο πληθυσμός των μεταναστών σε ηλικία προς εργασία, ανερχόταν στο 78% του συνολικού τους πληθυσμού της χώρας, ποσοστό σαφώς υψηλότερο από αυτό που καταγραφόταν για τον πληθυσμό των Ελλήνων, αφού μόλις το 66% αυτών ανήκαν στις παραγωγικές ηλικίες. Ο μεταναστευτικός πληθυσμός ξεχώριζε, έναντι του Ελληνικού, στα ποσοστά νεανικού πληθυσμού (20,2% έναντι 14,1%) και αναλογίας στο σύνολο του πληθυσμού, των ηλικιών από 15 μέχρι 39 ετών (52,4% έναντι 32,7%). Αντιθέτως, σημείωνε ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά όσον αφορούσε την αναλογία του πληθυσμού άνω των 65 ετών (μόλις 2%), σε σχέση με τον πληθυσμό των Ελλήνων, το 19,5% των οποίων ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα άνω των 65 ετών. Η συμμετοχή των μεταναστών στον πληθυσμό της χώρας αυξανόταν στη διάρκεια των χρόνων (αυξήθηκε κατά 4,2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 1993 και κατά 2,8 μονάδες έναντι του 1998).

Το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό αποτελούνταν από 330.650 άτομα, (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2008) αριθμός που ισοδυναμούσε με το 6,7% του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας. Σημαντικό είναι το γεγονός πως το εργατικό δυναμικό των μεταναστών αποτελούνταν κυρίως από άνδρες (σε ποσοστό 62% έναντι 38% των γυναικών), καθώς μόλις το 56,2% των γυναικών που βρισκόταν σε ηλικία προς εργασία

συμμετείχε σε αυτό, έναντι ποσοστού 90% των ανδρών. Οι απασχολούμενοι μετανάστες ανέρχονταν σε 304.169 άνδρες και γυναίκες και αποτελούσαν το 7,1% των απασχολούμενων της χώρας. Η συμμετοχή των μεταναστών στην απασχόληση είχε αυξηθεί αισθητά, καθώς καταγράφηκε αύξηση κατά 5,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 1993 και κατά 3,15 μονάδες έναντι του 1998.

Το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών ανέρχεται στο 8%, πολύ κοντά στο μέσο ποσοστό ανεργίας της χώρας (8,1%). Οι 26.500 άνεργοι μετανάστες αποτελούσαν το 6,7% του συνόλου των ανέργων της χώρας. Το 70% των ανέργων μεταναστών ήταν γυναίκες, ενώ η αντίστοιχη αναλογία των ανέργων Ελληνίδων ανέρχεται στο 63,4%. Το ποσοστό ανεργίας των μεταναστριών γυναικών ήταν υψηλότερο από το αντίστοιχο των Ελληνίδων (14,5% έναντι 12,5%) ενώ αντίθετα στους άνδρες το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών ήταν μικρότερο από το αντίστοιχο των Ελλήνων (4% έναντι 5%).

4.4 Μετανάστες και οικονομικές δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες των μεταναστών στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β' Τριμήνου, αναφέρονται κυρίως στην μισθωτή απασχόληση (89,2% έναντι 62,3% των Ελλήνων). Ένα ποσοστό της τάξεως του 6,7%, εργάζονται ως αυτοαπασχολούμενοι, το 2,2% είναι εργοδότες και 1,9% ανήκει στα μη αμειβόμενα μέλη. Οι αλλοδαποί οι οποίοι απασχολούνται ως μισθωτοί αναλογούν στο 9,4% του συνόλου των μισθωτών.

Η μεγαλύτερη πλειοψηφία των μεταναστών (82,3%) συγκεντρώνεται στις αστικές περιοχές της χώρας, ελπίζοντας για καλύτερες συνθήκες απασχόλησης. Αντιθέτως στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές της χώρας συγκεντρώνεται το υπόλοιπο 17,6% των μεταναστών (11,2% και 6,5% αντίστοιχα).

Εννέα στους δέκα απασχολούμενους μετανάστες εργάζονται σε 6 κλάδους της οικονομίας (Κατασκευές, Μεταποιητική Βιομηχανία-Βιοτεχνία, Ιδιωτικά νοικοκυριά, Ξενοδοχεία & Εστιατόρια, Γεωργία και Εμπόριο). Στον κλάδο των Ιδιωτικών νοικοκυριών οι επτά στους δέκα απασχολούμενοι είναι μετανάστες, ενώ η συμμετοχή των μεταναστών στο κλάδο των Κατασκευών υπερβαίνει το 25% της συνολικής απασχόλησης.

Η απασχόληση των μεταναστών κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 2007

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Απασχολούμενοι	Συμμετοχή στην απασχόληση της χώρας (%)	Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης (%)
Α. Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	14.848	2,9	4,9
Β. Αλιεία	578	3,8	0,2
Γ. Ορυχεία και λατομεία	256	1,4	0,1
Δ. Μεταποιητικές βιομηχανίες	44.867	8,0	14,8
Ε. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος	627	1,6	0,2
Στ. Κατασκευές	107.904	27,4	35,5
Ζ. Χονδρικό & Λιανικό εμπόριο	26.127	3,3	8,6
Η. Ξενοδοχεία & Εστιατόρια	32.197	10,1	10,6
Θ. Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	5.603	2,1	1,8
Ι. Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	482	0,4	0,2
Κ. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10.144	3,4	3,3
Λ. Δημόσια διοίκηση και άμυνα	1.669	0,4	0,5
Μ. Εκπαίδευση	2.140	0,7	0,7
Ν. Υγεία & Κοινωνική μέριμνα	3.481	1,4	1,1
Ξ. Άλλες δραστηριότητες	5.162	3,2	1,7
Ο. Ιδιωτικά νοικοκυριά	48.084	70,1	15,8
Ξένη Υψηκότητα	304.169	6,7	100

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Οκτώ στους δέκα άνδρες μετανάστες απασχολούνται σε τρεις κλάδους της οικονομίας. Ο άνδρας μετανάστης απασχολείται στον κλάδο των Κατασκευών σε ποσοστό 35% και κατά ένα ποσοστό 15% στον κλάδο της μεταποιητικής Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας και 9% στον κλάδο του Εμπορίου.

Όσον αφορά τις γυναίκες, επτά στις δέκα μετανάστριες απασχολούνται σε τρεις κλάδους της οικονομίας. Ένα ποσοστό της τάξεως του 40% απασχολείται στον κλάδο των Ιδιωτικών νοικοκυριών (επτά στις δέκα γυναίκες που εργάζονται στον εν λόγω κλάδο είναι μετανάστριες). Στον κλάδο των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων εργάζεται το 20% των μεταναστριών ενώ το 10% αυτών απασχολούνται στο κλάδο της Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας.

Ως προς τα επαγγέλματα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τέσσερις στους δέκα μετανάστες εργάζονται ως ειδικευμένοι τεχνίτες, ενώ μεγάλο μέρος τους εργάζεται είτε ως ανειδίκευτοι εργάτες είτε στην παροχή υπηρεσιών-πωλητές. Οι μετανάστες οι οποίοι απασχολούνται σε επαγγέλματα σχετικά με τον κλάδο των κατασκευών διαθέτουν σημαντικές ικανότητες και εμπειρία με αποτέλεσμα ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (περίπου 60%) να εργάζονται ως ειδικευμένοι τεχνίτες ενώ μόνο ένας στους πέντε απασχολείται ως ανειδίκευτος εργάτης. Οι κλάδοι των Κατασκευών και της Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας

συγκεντρώνουν σχεδόν το σύνολο των ειδικευμένων τεχνιτών. Παράλληλα το ήμισυ σχεδόν των ανειδίκευτων εργατών συγκεντρώνεται στον κλάδο των Κατασκευών.

Αυτό που χαρακτηρίζει την πληθυσμιακή ομάδα των μεταναστριών είναι η ανειδίκευτη εργασία αφού πάνω από το ήμισυ αυτών εργάζονται ως ανειδίκευτες εργάτριες. Παράλληλα μία στις τέσσερις μετανάστριες εργάζεται στην παροχή υπηρεσιών-πωλητές. Το 60% των μεταναστών που απασχολούνται στα δύο αυτά επαγγέλματα είναι γυναίκες. Η πλειοψηφία των μεταναστριών που εργάζονται ως ανειδίκευτες είναι στους κλάδους των Ιδιωτικών νοικοκυριών και των Ξενοδοχείων-Εστιατορίων. Αυτοί οι δύο κλάδοι συγκεντρώνουν το ήμισυ περίπου (45%) του πληθυσμού των απασχολούμενων αλλοδαπών γυναικών.

Η απασχόληση των μεταναστών κατά επάγγελμα, 2007

	Απασχολούμενοι	Συμμετοχή στην απασχόληση της χώρας (%)	Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης (%)
Ανώτερα διοικητικά & διευθυντικά στελέχη	6.501	1,4	2,1
Πρόσωπα που ασκούν επιστημονική απασχόληση	5.576	0,9	1,8
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	4.747	1,2	1,6
Υπάλληλοι γραφείου	4.381	0,9	1,4
Παροχή υπηρεσιών & Πωλητές	42.067	6,7	13,8
Ειδικευμένοι γεωργοί	8.793	1,7	2,9
Ειδικευμένοι Τεχνίτες	122.257	17,8	40,2
Χειριστές εγκαταστάσεων, μηχανημάτων	14.729	4,5	4,8
Ανειδίκευτοι εργάτες	95.118	32,8	31,3
Ξένη Υπηκοότητα	304.169	6,7	100

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Οι πιο δημοφιλείς περιοχές απασχόλησης των μεταναστών είναι οι περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Οι δύο περιφέρειες συγκεντρώνουν το 70% περίπου των απασχολούμενων μεταναστών της χώρας. Από την άλλη, με πολύ μικρά ποσοστά συμμετέχουν οι περιφέρειες του Βορείου Αιγαίου και της Δυτικής Μακεδονίας (0,7% και 0,6% αντίστοιχα).

Στην Αθήνα βρίσκεται συγκεντρωμένο το 86% των μεταναστών που απασχολούνται στην περιφέρεια της Αττικής, ποσοστό περίπου ανάλογο με την αντίστοιχη συγκέντρωση των Ελλήνων απασχολούμενων στην Αθήνα (85%). Αντίθετα στη Θεσσαλονίκη βρίσκεται συγκεντρωμένο το 77% των μεταναστών που απασχολούνται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, αναλογία πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη συγκέντρωση των Ελλήνων απασχολούμενων στη Θεσσαλονίκη (51%).

Η απασχόληση των μεταναστών κατά Περιφέρεια

Περιφέρειες	Απασχόληση	Συμμετοχή στην απασχόληση της Περιφέρειας / Χώρας (%)	Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης (%)
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	5.553	2,3	1,8
Κεντρική Μακεδονία	40.160	5,3	13,2
Δυτική Μακεδονία	1.700	1,6	0,6
Ήπειρος	5.465	4,2	1,8
Θεσσαλία	11.938	4,0	3,9
Ιόνια Νησιά	6.900	7,8	2,3
Δυτική Ελλάδα	11.184	4,0	3,7
Στερεά & Εύβοια	16.035	7,1	5,3
Αττική	165.753	9,9	54,5
Πελοπόννησος	14.104	5,6	4,6
Βόρειο Αιγαίο	1.992	2,8	0,7
Νότιο Αιγαίο	5.480	4,4	1,8
Κρήτη	17.905	6,7	5,9
Ξένη Υπηκοότητα	304.169	6,7	100,0

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Ο κλάδος που συγκεντρώνει τα υψηλότερα μερίδια απασχόλησης είναι αυτός των Κατασκευών σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας, εκτός του Βορείου Αιγαίου. Στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου τα Ξενοδοχεία & Εστιατόρια συγκεντρώνουν το 50% απασχολουμένων μεταναστών με δεύτερο κλάδο απασχόλησης τις Κατασκευές.

Σε περιφέρειες όπου δεν παρατηρείται ιδιαίτερη ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα ή του τουριστικού κλάδου, ένα μεγάλο μέρος της απασχόλησης των μεταναστών συγκεντρώνεται αναπόφευκτα στον κλάδο της γεωργίας. Έτσι λοιπόν στις περιφέρειες Ηπείρου, Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και Πελοποννήσου ο κλάδος της Γεωργίας, Κτηνοτροφίας κ.λ.π. συγκεντρώνει το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο στην απασχόληση των μεταναστών μετά τις Κατασκευές.

Στην περιφέρεια Αττικής ο κλάδος των Ιδιωτικών νοικοκυριών αποτελεί τον δεύτερο σημαντικότερο κλάδο απασχόλησης μετά από αυτόν των Κατασκευών. Στις περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας, Κεντρικής Μακεδονίας και Θεσσαλίας, δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο μετά τις κατασκευές συγκεντρώνει ο κλάδος της Μεταποιητικής Βιομηχανίας & Βιοτεχνίας. Τέλος, στις περιφέρειες των Ιονίων Νήσων, Δυτικής Μακεδονίας, Δυτικής Ελλάδας, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο μετά τις κατασκευές συγκεντρώνει ο κλάδος των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων.

Ποσοστιαία συμμετοχή της απασχόλησης των μεταναστών στους κυριότερους κλάδους της οικονομίας ανά Περιφέρεια

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	Μεταποιητικές βιομηχανίες	Κατασκευές	Χονδρικό & Λιανικό εμπόριο	Ξενοδοχεία & Εστιατόρια	Ιδιωτικά Νοικοκυριά
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	23,0	11,2	29,8	4,5	10,8	10,7
Κεντρική Μακεδονία	3,2	18,3	36,0	9,0	11,5	13,0
Δυτική Μακεδονία		19,1	32,3		24,4	7,7
Ήπειρος	31,3	4,0	33,2	7,6	6,3	10,4
Θεσσαλία	10,6	15,2	49,8	4,1	6,0	12,6
Ιόνια Νησιά	6,8	4,3	35,7	4,1	32,3	8,2
Δυτική Ελλάδα	5,5	13,7	33,7	6,1	16,6	12,3
Στερεά & Εύβοια	17,5	22,8	33,5	11,6	4,4	5,0
Αττική	0,6	15,9	34,1	9,0	8,5	20,7
Πελοπόννησος	17,6	9,8	36,3	13,0	10,7	7,5
Βόρειο Αιγαίο		12,4	31,7	6,9	49,0	
Νότιο Αιγαίο			40,8	15,9	22,5	5,5
Κρήτη	11,3	5,9	41,0	4,1	16,5	9,4
Ξένη Υπηκοότητα	4,9	14,8	35,5	8,6	10,6	15,8

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

4.5 Ο συσχετισμός τύπου καταγωγής-φύλου-απασχόλησης

Ερευνώντας τους κλάδους απασχόλησης των αλλοδαπών συμπεραίνουμε πως τόσο η υπηκοότητα όσο και το φύλο του κάθε μεμονωμένου μετανάστη είναι σε θέση να επηρεάσουν ουσιαστικά τις αποφάσεις του σχετικά με τον κλάδο απασχόλησης και την μετέπειτα επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Η συνολική απασχόληση οκτώ υπηκοοτήτων στους άνδρες μετανάστες (Αλβανία, Ρουμανία, Γεωργία, Πολωνία, Ουκρανία, Συρία, Αρμενία και Τουρκία) συγκεντρώνεται στον κλάδο των Κατασκευών και της Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας από 75% μέχρι 100%. Άνδρες Τουρκικής, Πολωνικής και Αρμενικής προέλευσης συγκεντρώνονται στον κλάδο των Κατασκευών σε ποσοστό 80%. Οι μεταφορές αποτελούν τον κλάδο αποκλειστικής απασχόλησης των Κυπρίων στην Ελλάδα, οι Αμερικανοί απασχολούνται κυρίως στον κλάδο των Ξενοδοχείων-Εστιατορίων και οι Φιλιππινέζοι απασχολούνται κυρίως στον κλάδο του Εμπορίου. Τέλος, σημαντικό μερίδιο των ανδρών μεταναστών από την

Γερμανία και την Αυστραλία συγκεντρώνεται στον κλάδο της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας.

Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης των ανδρών μεταναστών ανά υπηκοότητα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 2007

	Γεωργία-Κτηνοτροφία	Βιομηχανία-Βιοτεχνία	Κατασκευές	Εμπόριο	Ξενοδοχεία – Εστιατόρια	Μεταφορές	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
Αλβανία	6,2	15,8	61,0	7,3	5,5	1,3	0,4
Βουλγαρία	11,7	15,0	41,2	15,1	5,4	1,6	5,5
Ρουμανία	3,1	17,7	61,3	3,4	4,6	2,6	5,4
Γεωργία		33,5	54,9	2,4	5,0	4,1	
Ρωσία		21,9	40,5	21,5		9,9	6,2
Πολωνία		6,4	80,4	7,7	3,8		1,7
Ουκρανία		44,3	32,8			22,9	
Πακιστάν	7,9	29,4	39,8	18,0	2,7		
Κύπρος						100,0	
Αρμενία		6,9	82,6	10,5			
Μ. Βρετανία		54,2			29,2		16,6
Γερμανία	20,2	21,2		20,1			27,7
Ιράκ		27,7	20,5	10,2		32,6	
Συρία		38,3	41,0	5,8		8,6	6,2
Ινδία	12,0	10,2	41,3	16,6	19,8		
Η.Π.Α.		28,5			71,5		
Αίγυπτος		7,4	50,9		5,5	14,5	13,8
Φιλιππίνες				48,6			
Τουρκία		13,3	86,7				
Αυστραλία			35,3		20,8		44,0

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Η απασχόληση των μεταναστριών από Βουλγαρία, Γεωργία, Ουκρανία και Φιλιππίνες συγκεντρώνεται κατά κύριο λόγο στον κλάδο των Ιδιωτικών νοικοκυριών, καθώς συγκεντρώνεται από το 56% μέχρι το 77% της συνολικής γυναικείας απασχόλησης. Επίσης στον ίδιο κλάδο απασχολείται μία στις δύο γυναίκες Αλβανικής υπηκοότητας και μία στις τρεις γυναίκες Αρμένικης, Ρωσικής και Πολωνικής υπηκοότητας.

Ο κλάδος της Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας συγκεντρώνει σημαντικό μερίδιο απασχόλησης των μεταναστριών από Αμερική και Αρμενία (54,4% και 33,4% αντίστοιχα), ενώ στον ίδιο κλάδο απασχολείται περίπου το 10% των γυναικών Αλβανικής, Πολωνικής και Ουκρανικής υπηκοότητας. Ο κλάδος των Ξενοδοχείων και Εστιατορίων συγκεντρώνει το ήμισυ των μεταναστριών από την Ρωσία και σημαντικό μέρος των μεταναστριών από Αμερική, Μεγάλη Βρετανία και Γερμανία.

Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης των μεταναστριών ανά υπηκοότητα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 2007

	Γεωργία-Κτηνοτροφία	Βιομηχανία-Βιοτεχνία	Εμπόριο	Ξενοδοχεία – Εστιατόρια	Εκπαίδευση	Υγεία	Ιδιωτικά νοικοκυριά
Αλβανία	4,7	11,1	5,4	19,3	0,5	1,6	47,2
Βουλγαρία	6,1	0,9	2,0	12,6	2,1	7,7	56,0
Ρουμανία	18,2	8,1	5,4	23,6			18,3
Γεωργία	2,1	7,1	6,5	13,5			66,8
Πολωνία	2,1	10,3	21,5	23,0			33,3
Ουκρανία	0,9	10,9	5,0	8,0			60,5
Ρωσία		3,3	9,7	48,7			31,9
Αρμενία		33,4		23,7			36,9
Η.Π.Α.		54,4	11,5	34,1			
Μ. Βρετανία			6,8	38,2	13,2	4,8	
Κύπρος					27,1	14,4	
Γερμανία	11,7		6,5	30,9	30,4	20,4	
Φιλιππίνες			23,1				76,9

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

Τα Ξενοδοχεία & Εστιατόρια, η Εκπαίδευση και η Υγεία συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της απασχόλησης των μεταναστριών από την Γερμανία ενώ τέλος οι μετανάστριες από την Κύπρο απασχολούνται στην Εκπαίδευση και στη Υγεία.

Με σημαντικό, επίσης, μερίδιο συμμετέχουν οι μετανάστριες (στις περισσότερες από τις υπηκοότητες) και στους κλάδους του Εμπορίου, των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων και της Γεωργίας.

Ποσοστιαία συμμετοχή των μεταναστριών στην συνολική απασχόληση της χώρας προέλευσης ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 2007

	Γεωργία-Κτηνοτροφία	Βιομηχανία-Βιοτεχνία	Εμπόριο	Ξενοδοχεία – Εστιατόρια	Εκπαίδευση	Υγεία	Ιδιωτικά νοικοκυριά
Αλβανία	22,0	20,8	56,7	21,6	51,4	52,4	97,0
Βουλγαρία	49,7	9,7	81,4	19,6	100,0	100,0	96,0
Ρουμανία	77,7	21,8	75,6	49,3			100,0
Γεωργία	100,0	22,9	79,1	79,1			100,0
Πολωνία	100,0	58,2	83,7	70,3			100,0
Ουκρανία	100,0	33,5	100,0	100,0			100,0
Ρωσία		21,2	100,0	45,0			100,0
Αρμενία		81,9	100,0				100,0
Η.Π.Α.		79,4	49,3	100,0			
Μ. Βρετανία			68,1	100,0	100,0	100,0	
Κύπρος					100,0	100,0	
Γερμανία	30,5		100	19,7	100,0	100,0	
Φιλιππίνες				62,4			83,9

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 ετήσια, 1998 & 2007 Β' Τριμήνου

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

5.1. Η συμβολή των μεταναστών στο Α.Ε.Π.

Οι επιστήμονες της Οικονομικής Επιστήμης αναφέρονται στην αλληλεπίδραση την εισροής μεταναστών και των μεγεθών της οικονομίας, αναλύουν τα θετικά και αρνητικά στοιχεία, επισημαίνουν τις ευνοϊκές επιπτώσεις στην παραγωγή και τις αρνητικές στην κατανομή του εισοδήματος. Η βιβλιογραφία, ελληνική και διεθνής, δείχνει ότι στις αναπτυγμένες χώρες η εισροή μεταναστών αποτελεί παράγοντα της οικονομικής ευμάρειας. Ακόμη η εισροή ανειδίκευτων μεταναστών, εφ' όσον συμπληρώνουν την απασχόληση γηγενών, μπορεί να επιφέρει την αύξηση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Η εισροή ειδικευμένων μεταναστών μπορεί να έχει ευνοϊκές επιπτώσεις στην οικονομία. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν η εισροή μεταναστών από λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα των παράνομων μεταναστών, προωθεί ή εμποδίζει την ανάπτυξη της Ελλάδας.

Παρά το γεγονός ότι η σχέση μεταξύ εισροής μεταναστών και αύξησης του Α.Ε.Π. δύσκολα αποτιμάται σε ποσοστά, έχουν επιχειρηθεί από επιστήμονες διάφοροι υπολογισμοί. Η Ελλάδα στη μεταπολεμική περίοδο γνώρισε οικονομική ανάπτυξη, η οποία στη δεκαετία του '90, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη της ιστορίας της. Την δεκαετία 1997-2002 αυξήθηκε η ανάπτυξη κατά μέσο όρο 3,8% σε σύγκριση με τη ζώνη ευρώ (2,6%) (Ε.Σ.Υ.Ε., 2003). Ακόμη στην περίοδο 1995-2005 σημειώθηκε στην Ελλάδα σημαντική αύξηση του Α.Ε.Π. που κυμαινόταν από 2,1% έως 4,6% (Ε.Σ.Υ.Ε., 2006). Η αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της μεγάλης εισροής πόρων από τα ευρωπαϊκά ταμεία, τα οποία χρηματοδοτούσαν την εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής.

Η μελέτη των Κασίμη και Παπαδόπουλου ερεύνησε τον ρόλο των μεταναστών στην ελληνική οικονομία και κοινωνία και κατέληξε στα ακόλουθα συμπεράσματα για τους οι μετανάστες: α) συνέβαλαν στην αγροτική ανασυγκρότηση της υπαίθρου, β) αντικατέστησαν την οικογενειακή εργασία και ανακούφισαν την οικογένεια από το βάρος της χειρωνακτικής εργασίας, γ) συνέβαλαν στην αγροτική παραγωγή, στη βιοτεχνία, τον τουρισμό και στην οικοδομή.

Οι Γ. Κλαυδιανός και Γ. Στεργίου υποστήριζαν ότι η απασχόληση των αλλοδαπών βοήθησε την είσοδο της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) διότι η αύξηση του Α.Ε.Π. συνέβαλε στη μείωση του δημοσίου χρέους και του ποσοστού του δημοσιονομικού ελλείμματος ως προς το Α.Ε.Π., που αποτελούσαν και κριτήρια της ένταξης στην ΟΝΕ.

Η αύξηση της παραγωγής και του Α.Ε.Π. παρατηρήθηκε ταυτόχρονα με τη μεγάλη εισροή μεταναστών τόσο στην Ελλάδα όσο και σε πολλές χώρες (D. Papademetriou, 1994, G. Borjas, 1999a). Σύμφωνα με ελληνικές μελέτες το ποσοστό ετήσιας αύξησης του Α.Ε.Π. που οφειλόταν στους μετανάστες, κυμάνθηκε από 0,3%-1,5%. Ο Θ. Λιανός και οι συνεργάτες του (Th. Lianos, A. Sarris, L. Katseli, 1996) υπολόγισαν την αύξηση που οφειλόταν στους μετανάστες στο 1-1,5% του Α.Ε.Π., ποσοστό που θεωρούσαν μικρό αφού οι μετανάστες αποτελούσαν το 8-10% του ελληνικού εργατικού δυναμικού.

5.2. Οι Σαρρής-Ζωγραφάκης και η έρευνά τους

Θεωρώντας ότι όλοι οι μετανάστες ήταν παράνομοι εξετάστηκε για πρώτη φορά η επίδραση των μεταναστών στο Α.Ε.Π. μέσα από τις επενδύσεις, την κατανάλωση, την απασχόληση, το εξωτερικό εμπόριο, καθώς και τις τιμές, τους μισθούς και τα εισοδήματα διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων (A. Sarris, S. Zografakis, 1999). Λόγω της μη νομιμότητας των μεταναστών έγινε η υπόθεση ότι οι μισθοί τους ήταν μικρότεροι από αυτούς των ντόπιων κατά ένα σταθερό ποσοστό, δεν πλήρωναν ασφαλιστικές εισφορές ούτε και συμμετείχαν στη φορολογία εισοδήματος. Στη συνέχεια, έστειλαν με τη μορφή εμβασμάτων ένα σταθερό ποσοστό του εισοδήματός τους (47%) στο εξωτερικό και κατανάλωναν το υπόλοιπο στην ελληνική αγορά. Η καταναλωτική συμπεριφορά των μεταναστών είχε ταυτιστεί με αυτή των φτωχότερων ελληνικών αγροτικών νοικοκυριών εφ' όσον τα φτωχότερα ελληνικά αγροτικά νοικοκυριά βρίσκονταν στο κατώτατο εισοδηματικό κλιμάκιο. Η συνολική εισροή μεταναστών ήταν κυρίως στον αγροτικό τομέα και στον κατασκευαστικό κλάδο. Ακόμη όλοι οι μετανάστες εργαζόμενοι θεωρήθηκαν ότι ήταν χαμηλής ειδίκευσης. Με βάση τις παραπάνω υποθέσεις και με τα στατιστικά δεδομένα της περιόδου εκείνης (Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής του 1988), η συμβολή των μεταναστών στο Α.Ε.Π. ήταν θετική (+1,5%). Το επίπεδο των τιμών μειώθηκε (-2%) και αυτό οδήγησε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Στην

αγορά εργασίας 50.000 περίπου Έλληνες έχασαν την εργασία τους. Η μείωση του πραγματικού μισθού, στο σύνολο της οικονομίας, έφθασε το 6%. Ταυτόχρονα δύο ομάδες νοικοκυριών που αντιστοιχούσαν στο 37% του ελληνικού πληθυσμού φάνηκε ότι είχαν πρόβλημα και τα εισοδήματά τους μειωμένα. Αυτές οι ομάδες αποτελούνταν από φτωχά ή μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά με αρχηγό ο οποίος δεν είχε κάποια ειδικευση. Ενώ από την άλλη φάνηκε να ωφελήθηκαν όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες νοικοκυριών. Μπορεί στο σύνολο της οικονομίας η απασχόληση από έλληνες εργαζόμενους να περιορίστηκε, όμως είχαμε 20.000 νέες θέσεις απασχόλησης υψηλής ειδίκευσης στο αστικό τομέα και 5.000 στους αγρότες αυτοαπασχολούμενους.

Οι Σαρρής και Ζωγραφάκης χρησιμοποιώντας ένα υπόδειγμα γενικής ισορροπίας για τις επιπτώσεις της εισόδου των «παράνομων» μεταναστών στην ελληνική οικονομία βρήκαν ότι συνέβαλαν στην αύξηση του Α.Ε.Π. κατά το ποσοστό 1,5%. Όλοι οι κλάδοι και οι τομείς της οικονομικής δραστηριότητας (πλην του δημοσίου) αύξησαν το προϊόν τους σε ποσοστό που ποικίλλει (από 0,13% για τις υπηρεσίες μεσιτών, μέχρι 2,31% για βιομηχανίες κεφαλαιουχικών αγαθών, 1,79% για βιομηχανίες τροφίμων, 1,32% στον αγροτικό τομέα).

5.3. Οι Κόντης-Ζωγραφάκης-Μητράκος και η έρευνα τους

Οι Ζωγραφάκης, Κόντης, Μητράκος (Σ. Ζωγραφάκης, Α. Κόντης, Θ. Μητράκος, 2006) κατασκεύασαν έναν Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής (ΠΚΛ) με έτος βάσης το 2004 και υπολόγισαν ότι η συμβολή των μεταναστών στο Α.Ε.Π. πλησίαζε το 1,4% λόγω της συμμετοχής τους στη ζήτηση.

Η εκτίμηση του Α.Ε.Π. εμφανιζόταν με τρεις εναλλακτικές προσεγγίσεις με βάση το σύστημα Εθνικών Λογαριασμών ESA 95. Την προσέγγιση της δαπάνης, την προσέγγιση της δημιουργίας του εισοδήματος και την προσέγγιση της παραγωγής. Οι εκτιμήσεις αυτές αναφερόταν στην άμεση και μόνο συμβολή των οικονομικών μεταναστών στα διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη. Η προσέγγιση του ΠΚΛ που χρησιμοποιούσε η μελέτη ήταν στατική για αυτό δεν κατέγραφε τις δευτερογενείς θετικές ή αρνητικές επιδράσεις της παρουσίας των μεταναστών στο οικονομικό σύστημα της χώρας. Τέτοιες δευτερογενείς επιδράσεις ήταν οι μεταβολές στις τιμές και η υποκατάσταση μεταξύ των προϊόντων και των συντελεστών παραγωγής κ.ά., οι μεταβολές στο καταναλωτικό πρότυπο των

ελληνικών νοικοκυριών, και η εκτόπιση ημεδαπών συντελεστών παραγωγής από την αγορά εργασίας, Μόνο με την κατασκευή και αξιοποίηση ενός υποδείγματος γενικής ισορροπίας το οποίο θα μπορούσε να αποτυπώνει και να αναπαράγει στην συγκεκριμένη χρονική στιγμή και επιμέρους στοιχεία του ΠΚΛ, μπορούσαμε να έχουμε πλήρεις εκτιμήσεις των επιδράσεων της μετανάστευσης στο οικονομικό σύστημα της Ελλάδας.

Συμμετοχή των μεταναστών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε εκατ. ευρώ)

(α) Από την πλευρά του λογαριασμού της δαπάνης (άμεση εκτίμηση)	
---Κατανάλωση νοικοκυριών μεταναστών	3.351
---Επενδύσεις σε κατοικίες νοικοκυριών μεταναστών	565
Σύνολο	3.916
ως ποσοστό του Α.Ε.Π (2004: 167.169 εκατ. Ευρώ)	2,3%

Το 2,3% εμφανίζεται χαμηλότερο έναντι του (β) εφόσον τα εισοδήματα τους οι μετανάστες δεν τα δαπανούν εξολοκλήρου, αλλά ένα μέρος αυτών με μορφή εμβασμάτων το μεταβιβάζουν στο εξωτερικό

(β) Από την πλευρά της δημιουργίας εισοδήματος (άμεση εκτίμηση)	
---Εισόδημα από εργασία εργαζομένων μεταναστών	4.381
---Εισόδημα από διανομή του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος	364
Σύνολο	4.745
ως ποσοστό του Α.Ε.Π (2004: 167.169 εκατ. Ευρώ)	2,8%

(γ) Από την πλευρά της απασχόλησης εργαζομένων (μισθωτοί) (άμεση εκτίμηση)	
---Ακαθάριστοι μισθοί στο σύνολο της οικονομίας ως % στο Α.Ε.Π	34,5%
---Συμμετοχή μεταναστών στην απασχόληση	10,2%
---Σχέση των μέσων αποδοχών ελλήνων και μεταναστών	0,72
Σύνολο (ως % στο Α.Ε.Π)	2,5%

Πηγή: Σ. Ζωγραφάκης, Α. Κόντης, Θ. Μητράκος, 2006

Από τα αποτελέσματα του Πίνακα προέκυπτε ότι από την πλευρά της δαπάνης τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών κατανάλωναν το 3,1% της συνολικής αξίας των αγαθών και υπηρεσιών που καταναλώνονται στην χώρα και επένδυναν το 6,5% των συνολικών επενδύσεων των νοικοκυριών κυρίως σε κατοικίες ή το 1,3% των συνολικών επενδύσεων της χώρας. Η εκτίμηση προήλθε από την επεξεργασία των στοιχείων της

έρευνας δανεισμού των νοικοκυριών που είχε γίνει για λογαριασμό της Τράπεζας της Ελλάδος και στην οποία το 4,92% των νοικοκυριών με αρχηγό μετανάστη εμφανιζόταν να έχει λάβει δάνειο για αγορά ή ανέγερση κατοικίας, ενώ ένα επιπλέον 0,4% και 0,5% των μεταναστών είχε λάβει τραπεζικό δάνειο για επισκευή της κατοικίας του ή αγορά οικοπέδου. Έτσι, η καταναλωτική και επενδυτική δαπάνη των μεταναστών συνέβαλε από μόνη της στο 2,3% του Α.Ε.Π. της χώρας. Το τελευταίο ποσοστό δεν συμπεριλάμβανε και τις μεταβιβάσεις εμβασμάτων των μεταναστών προς το εξωτερικό. Οι εν λόγω μεταβιβάσεις εκτιμήθηκαν σε 454,3 εκατομμύρια ευρώ.

Από την πλευρά των λογαριασμών δημιουργίας του εισοδήματος οι εκτιμήσεις της μελέτης ανέβαζαν την συμβολή των μεταναστών στο Α.Ε.Π. στο 2,8%. Η συμβολή αυτή προερχόταν από την ανάλογη συμβολή των αμοιβών εξαρτημένης εργασίας (μισθών και ημερομισθίων) των μεταναστών κατά 7,6% στο σύνολο των μισθών της χώρας καθώς και την μικρή μόνο συμμετοχή τους (0,5%) στην αντίστοιχη αμοιβή του κεφαλαίου (κέρδη).

Τέλος από την πλευρά της απασχόλησης των μεταναστών η οποία αποτελούσε το 10,2% της συνολικής απασχόλησης της χώρας και με δεδομένη την σχέση των μέσων αποδοχών ελλήνων και μεταναστών προέκυπτε μία ανάλογη συμβολή των μεταναστών στο Α.Ε.Π. ίση με 2,5%.

Τελικά η συμμετοχή των μεταναστών στη δημιουργία του Α.Ε.Π. της χώρας κυμάνθηκε το 2004 από 2,5%-2,8%. Το ποσοστό αυτό δεν συμπεριλάμβανε τις έμμεσες ή δευτερογενείς επιδράσεις της παρουσίας των μεταναστών στο οικονομικό σύστημα της χώρας.

«Πόσο θα επηρέαζε την εθνική οικονομία μια αποχώρηση των αλλοδαπών εργαζόμενων από την Ελλάδα;»

Οι Κόντης-Ζωγραφάκης-Μητράκος προσπάθησαν να απαντήσουν στο ερώτημα του κατά πόσον θα επηρέαζε την εθνική οικονομία μία ενδεχόμενη αποχώρηση των αλλοδαπών εργαζομένων από την Ελλάδα. Η μείωση της ζήτησης, εξαιτίας της μη κατανάλωσης των μεταναστών, θα μείωνε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης θα ήταν η πίεση των τιμών προς τα κάτω και μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών με μια μικρή αύξηση των εξαγωγών και με

μία πολύ μεγαλύτερη μείωση των εισαγωγών. Οι επενδύσεις θα περιορίζονταν ενώ αν και θα αυξανόταν οι πραγματικοί μισθοί τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών θα μειωνόταν. Η μείωση αυτή των εισοδημάτων θα περιορίζε την δαπάνη των νοικοκυρών. Περίπου 100 με 124 χιλιάδες θέσεις εργασίας θα χάνονταν από πλευράς απασχόλησης. Από αυτές τις θέσεις 85 με 100 χιλιάδες περίπου θα αντιστοιχούσαν σε Έλληνες εργαζόμενους.

Οι μετανάστες, ως καταναλωτές, δημιουργούν μια επιπλέον ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών η οποία για να αντιμετωπισθεί απαιτείται η απασχόληση τουλάχιστον 100 χιλιάδων ελλήνων εργαζομένων. Νέες θέσεις εργασίας που θα βελτιώναν τη θέση των φτωχών ελληνικών νοικοκυριών. Ο «μύθος» ότι οι μετανάστες αυξάνουν την ανεργία, μάλλον είναι ψεύτικος βάση αυτής της υπόθεσης. Τα αποτελέσματα της παραπάνω υπόθεσης, θα ήταν:

- Μείωση του Α.Ε.Π. από 1,3% έως 1,55%.
- Μείωση των τιμών 5% με 6%.
- Μείωση 85 με 110 χιλ. θέσεων εργασίας για Έλληνες και 15 χιλ. θέσεων για μετανάστες εργαζόμενους.
- Αύξηση των πραγματικών μισθών.
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών και περιορισμό των εισαγωγών.
- Τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών ελληνικών νοικοκυριών θα μειώνονταν σε αντίθεση με των πλουσίων ή μεσαίου εισοδήματος ελληνικών νοικοκυριών.
- Τα έσοδα του κράτους από το φόρο εισοδήματος, τον ΦΠΑ κλπ θα περιορίζονταν και το έλλειμμα θα αυξανόταν.

Μεταβολές σε βασικά μακροοικονομικά μεγέθη με βάση το σενάριο της αποχώρησης των αλλοδαπών από την ελληνική οικονομία

	Ελληνική Οικονομία Μακροοικονομικά μεγέθη 2004	Σενάριο: Το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό αποχωρεί από την ελληνική οικονομία		
		Ευελιξία μισθών στους μετανάστες	Ευελιξία μισθών στους μισθωτούς Έλληνες και στους μετανάστες	Πλήρη ευελιξία μισθών σε όλες τις ομάδες εργαζομένων
Σε σταθερές τιμές (σε εκατ. ευρώ)				
Α.Ε.Π σε τιμές συντελεστών	147,195.9	-1.32%	-1.21%	-1.06%
Α.Ε.Π σε τιμές αγοράς	167,169.1	-1.54%	-1.44%	-1.30%
Ιδιωτικές Επενδύσεις	34,752.0	-3.64%	-3.60%	-3.72%
Εξαγωγές (Σύνολο)	35,132.0	0.69%	0.81%	1.06%
Εισαγωγές (Σύνολο)	49,189.8	-3.92%	-4.03%	-4.39%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Σύνολο πληθυσμού	94,322.2	-3.08%	-3.03%	-3.04%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Ελληνικών νοικοκυριών	91,539.1	-0.36%	-0.34%	-0.35%
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως % στο Α.Ε.Π	-9.56	0.03	-0.08	-0.28
Έλλειμμα (-) / Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης ως % στο Α.Ε.Π	-6.43	0.11	-0.09	-0.15
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Πληθωρισμός) - (Δείκτης: 2004=100)	100	-5.19%	-5.69%	-6.93%
Πραγματικός Μισθός - Σύνολο Οικονομίας - (Δείκτης: 2004=100)	100	5.32%	4.64%	3.65%
Ποσοστό ανεργίας στους Έλληνες εργαζόμενους	10,58%	12.99%	12.79%	12.46%

Πραγματικός μισθός σε ομάδες εργαζομένων (Δείκτης: 2004=100)

μετανάστες με λίγες δεξιότητες	100	5.83%	5.64%	5.32%
μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	100	3.90%	3.61%	3.38%
Έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	100	5.19%	3.95%	3.81%
Έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	100	5.19%	4.02%	3.90%
Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	100	5.19%	5.69%	2.57%
Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	100	5.19%	5.69%	2.22%

Απασχολούμενοι - Σύνολο Πληθυσμού (σε χιλιάδες)

Σύνολο Πληθυσμού	4.519.0	-123.7	-114.7	-99.7
- Έλληνες	4.056.2	-109.1	-100.2	-85.1
- Μετανάστες	462.7	-14.6	-14.5	-14.6
- Μετανάστες με λίγες δεξιότητες	388.1	-12.7	-12.6	-12.7
- Μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	74.6	-1.9	-1.9	-1.9
- Έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	1.680.1	-46.3	-37.6	-39.0
- Έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	1.086.5	-22.7	-19.0	-19.7
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	984.6	-31.3	-33.7	-21.1
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	305.1	-8.8	-9.9	-5.2

Πηγή: Σ. Ζωγραφάκης, Α. Κόντης, Θ. Μητράκος, 2006

5.4. Η επίδραση των μεταναστών στην απασχόληση και στα εισοδήματα σύμφωνα με τον Η. Ιωακείμογλου

Ο Ηλίας Ιωακείμογλου βασιζόμενος στον υπολογισμό σύμφωνα με το υπόδειγμα του «πολλαπλασιαστή» του John Meynard Keynes προχώρησε τέλος σε μια προσέγγιση αριθμητική του τρόπου με τον οποίο οι μετανάστες επιδρούν τόσο στα εισοδήματα όσο και στην απασχόληση. Ο μεγαλύτερος όγκος της εργασίας των μεταναστών είναι στον αγροτικό τομέα και σε ορισμένες ειδικότητες του κλάδου της οικοδομής.

Έστω ότι το καθαρό ετήσιο προϊόν της εργασίας τους, αφού αφαιρέσουμε τα μερίδια των μισθών των μεταναστών σε αυτό το προϊόν ανέρχεται σε L/Y , όπου L η μάζα των μισθών, ενώ το μερίδιο των κερδών ανέρχεται σε P/Y , όπου P η μάζα των κερδών ($P+L=Y$.) Εάν η ροπή προς κατανάλωση των μεταναστών και των εργοδοτών τους είναι cL και Cp αντίστοιχα, τότε η κατανάλωση των μεν ανέρχεται σε $cLL(1-t)$, ενώ η κατανάλωση των δε ανέρχεται σε $cPP(1-t)$, όπου P η μάζα των κερδών, (t) το ποσοστό του εισοδήματος που καταβάλουν σε φόρους οι εργοδότες ή μεταβιβάζουν στο εξωτερικό οι μετανάστες. Η συνολική κατανάλωση (μεταναστών και εργοδοτών) ανέρχεται σε $cLL(1-t)+cPP(1-t)$ και η συνολική κατανάλωση για εγχώρια προϊόντα ανέρχεται σε $(1-m)(1-t)[cLL+cPP]$, όπου m είναι ο βαθμός διεύθυνσης των εισαγωγών στην εγχώρια αγορά.

Η συνολική κατανάλωση των μεταναστών και των εργοδοτών μετατρέπεται σε ζήτηση για εγχώρια προϊόντα, σε ζήτηση που απευθύνεται σε άλλες επιχειρήσεις. Η συνολική ζήτηση που θα δημιουργηθεί έτσι, θα ανέρχεται σε C έξοδα για την αγορά πρώτων υλών, μηχανημάτων κλπ., ανέρχεται σε Y . Το $[(1-m)(1-t)[cLL+cPP]]$, ήτοι σε C/Y του αρχικού καθαρού προϊόντος Y , με $C=(1-m)(1-t)[cL(L/Y)+cP(P/Y)]Y$.

Αυτοί οι οποίοι θα παράγουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που ζητούν οι μετανάστες και οι εργοδότες τους, θα βρεθούν, αφού πουλήσουν στους πελάτες τους τα προϊόντα τους, με ένα εισόδημα $YI=C=(1-m)(1-t)[cL(L/Y)+cP(P/Y)]Y$. Θέτοντας $c=(1-m)(1-t)[cL(L/Y)+cP(P/Y)]$, τότε $YI=C=cY$, όπου (c) η μέση ροπή προς κατανάλωση. Εάν υποθέσουμε ότι αυτοί οι οποίοι θα παράγουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που ζητούν οι μετανάστες και οι εργοδότες τους να δαπανήσουν το εισόδημα που αποκτούν από την παραγωγή αυτών των αγαθών και υπηρεσιών, κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο δαπάνησαν το εισόδημά τους οι πελάτες τους (οι μετανάστες και οι εργοδότες που πραγματοποίησαν τον πρώτο κύκλο παραγωγής), τότε θα δαπανήσουν το (C/Y) του εισοδήματός τους για εγχώρια αγαθά και υπηρεσίες, άρα το $C1=(C/Y)Y1=cY1=c2Y$. Το προϊόν $Y1$ είναι και εισόδημα, άρα θα κάνει και αυτό την ίδια διαδρομή με το Y : θα μετατραπεί και αυτό σε ζήτηση για άλλες επιχειρήσεις, επομένως και σε νέο εισόδημα, το οποίο θα δαπανηθεί κατά την ίδια αναλογία, και ούτως καθεξής.

Συνεχίζοντας με τον ίδιο τρόπο, βρίσκουμε ότι η τελική αύξηση του προϊόντος, πέραν του προϊόντος του πρώτου κύκλου παραγωγής (στον οποίο συμμετείχαν οι μετανάστες) είναι το άθροισμα $Y1+Y2+Y3+\dots+Yn$ ($n \rightarrow \infty$). Αυτή η παραγωγή έχει γίνει δυνατή μόνον χάρη στην εργασία των μεταναστών, επειδή αυτοί καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που αλλιώς θα έμεναν κενές. Άρα χωρίς τους μετανάστες, δεν θα είχαμε την αύξηση της παραγωγής ούτε κατά τον πρώτο κύκλο (αύξηση Y), ούτε κατά τους επόμενους (αύξηση $Y1+Y2+Y3+\dots+Yn$).

Για να αυξηθεί όμως η παραγωγή κατά $Y1+Y2+Y3+\dots+Yn$, θα πρέπει να απασχοληθούν επιπλέον άτομα. **Η εργασία των μεταναστών, δημιουργεί επομένως απασχόληση για επιπλέον άτομα.** Η επιπλέον αύξηση της παραγωγής είναι $Y1+Y2+Y3+\dots+Yn=Y(c1+c2+c3+\dots+cn)=c/(1-c)$. Για τις παραμέτρους m , t , cL , (L/Y) , cP , (P/Y) , είναι δυνατό να κάνουμε ορισμένες εύλογες υποθέσεις: ότι $m=0,2$ όσο δηλαδή η διείσδυση των εισαγωγών στην εγχώρια αγορά, $t=0,2$ για το ποσοστό του εισοδήματος που καταβάλλεται ως φόρος, $cL=0,5$ διότι γνωρίζουμε πως οι μετανάστες μεταβιβάζουν στο εξωτερικό, ένα μεγάλο μέρος των εισοδημάτων τους, $(L/Y)=0,4$ και $(P/Y)=0,6$ διότι γνωρίζουμε από την καθημερινή εμπειρία πως το μεγαλύτερο μέρος του καθαρού προϊόντος των μεταναστών το ιδιοποιείται ο εργοδότης, $cP=0,8$ διότι το ποσοστό του εισοδήματος που αποταμιεύουν κατά μέσο όρο οι Έλληνες ανέρχεται σε 20% περίπου.

Με αυτά τα δεδομένα, προκύπτει $c=0,45\%$ περίπου και επιπλέον αύξηση της παραγωγής κατά 80%.

Σύμφωνα με το παραπάνω συμπέρασμα ο Ιωακείμογλου κάνει τις εξής υποθέσεις:

A) Εάν υποθέταμε ότι η παραγωγικότητα των μεταναστών είναι ίση με αυτήν των Ελλήνων τότε η απασχόληση 100 μεταναστών σε θέσεις που δεν ενδιαφέρονται να απασχοληθούν Έλληνες θα αύξανε την απασχόληση των Ελλήνων κατά 80 θέσεις εργασίας.

B) Δεύτερη υπόθεση είναι ότι η παραγωγικότητα των μεταναστών δεν είναι ίση με αυτή των Ελλήνων αλλά μικρότερη. Επομένως θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι τελικά δημιουργούνται κάπως λιγότερες θέσεις εργασίας π.χ. 70 θέσεις.

Γ) Εάν οι οικονομικοί μετανάστες είναι 100 οι 60 από αυτούς εργάζονται σε δουλειές που δεν θέλουν οι Έλληνες, ενώ οι 40 εκτοπίζουν Έλληνες. Οι 60 μετανάστες που εργάζονται σε δουλειές που δεν θέλουν οι Έλληνες, δημιουργούν $60 \times 70 = 42$ θέσεις εργασίας για Έλληνες, ενώ 40 εκτοπίζουν Έλληνες. Άρα η παρουσία των μεταναστών στην χώρα μας μεταβάλλει την απασχόληση κατά 42 μείον 40 ίσον +2 θέσεις. **Οι μετανάστες, λοιπόν, δεν μειώνουν την απασχόληση των Ελλήνων**, εφόσον το ποσοστό εκείνων που εργάζονται σε δουλειές που δεν αποδέχονται οι Έλληνες, υπερβαίνει το 60%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

6.1 Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

6.1.1. Γεωγραφική θέση

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων είναι μια νησιωτική περιφέρεια. Η Περιφέρεια έχει συνολική έκταση 2.318 τ. χλμ, καλύπτει δε το 1,8% της συνολικής έκτασης της χώρας. Αποτελείται από τους Νομούς Κερκύρας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας & Ιθάκης και Ζακύνθου και σύμφωνα με τη νέα διοικητική διαίρεση («Καποδίστριας») αποτελείται από 33 νέους δήμους και 6 κοινότητες, οι οποίες παρέμειναν για εθνικούς ή οικονομικούς λόγους. Η έδρα της Περιφέρειας βρίσκεται στην Κέρκυρα.

6.1.2. Πληθυσμός-Δημογραφική εξέλιξη

Σύμφωνα με την εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για το 2011, ο πληθυσμός της Περιφέρειας ανερχόταν σε 207.855 κατοίκους και αντιστοιχούσε στο 1,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Ο αστικός πληθυσμός ανερχόταν στο 26% του συνολικού πληθυσμού (1991) με αυξητικές τάσεις σε σχέση με το 1981, ο αγροτικός πληθυσμός ανερχόταν στο 63% του συνολικού πληθυσμού με μικρή άνοδο, ενώ ο ημιαστικός πληθυσμός ανερχόταν στο 11% του συνολικού πληθυσμού με σταδιακή μείωση.

Υπολογίσιμη αύξηση του πληθυσμού εμφάνιζε ο νομός Ζακύνθου (4,2% την περίοδο 1991-97), μικρότερη ο νομός Κεφαλληνίας & Ιθάκης (2,7% αντίστοιχα), ενώ ο πληθυσμός του νομού Λευκάδας κατά το διάστημα αυτό ουσιαστικά παρέμενε ο ίδιος. Αξιοσημείωτο στοιχείο ήταν ότι το 1997 η Ζάκυνθος είχε φυσική αύξηση του πληθυσμού 1,1% ανά 1.000 κατοίκους, έναντι 0% της χώρας. Το αντίστοιχο ποσοστό στο νομό Κεφαλληνίας ήταν -4,2%. Η μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού σημειωνόταν στον νομό Κερκύρας, ο οποίος κατά την απογραφή του 1991 είχε ξεπεράσει κατά πολύ τον πληθυσμό του 1961 και το 1997 ανήρχετο στους 111.700 κατοίκους, συγκεντρώνοντας το 55% του πληθυσμού της Περιφέρειας. Αντίθετα, ο πληθυσμός του νομού Λευκάδας, ο οποίος βρίσκεται δίπλα στην

ηπειρωτική Ελλάδα και κατά το 1994 είχε παρουσιάσει τάσεις συγκράτησης και αύξησης του πληθυσμού του, υπολείπονταν κατά πολύ του αντίστοιχου πληθυσμού του 1961.

Οι μετανάστες συγκεντρωνόταν στις παράκτιες ζώνες της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων και στις περισσότερο οικονομικά ανεπτυγμένες. Το 59,53% του μεταναστευτικού πληθυσμού των Ιονίων Νήσων εγκαθίστανται στις αγροτικές περιοχές της περιφέρειας, ενώ μόνο το 40,47% δήλωνε ως τόπο εγκατάστασης αστικές περιοχές (Κ. Παππάς, 2007).

Σύμφωνα με έρευνα του Κωνσταντίνου Παππά (2007), κυρίαρχη εθνικότητα ήταν η Αλβανική (περίπου 69% του πληθυσμού των μεταναστών). Με πολύ μικρότερα ποσοστά ήταν μετανάστες από την Βουλγαρία και τις υπόλοιπες πρώην σοσιαλιστικές χώρες. Παρόλα αυτά, στα Ιόνια Νησιά, το 20% του πληθυσμού των μεταναστών αποτελούνταν από επαναπατρισθέντες από τις ΗΠΑ, την Αυστραλία και τον Καναδά, καθώς και από πολίτες χωρών της Ε.Ε. (Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Γερμανία) που είχαν αποφασίσει να ζήσουν εδώ μετά την συνταξιοδότησή τους.

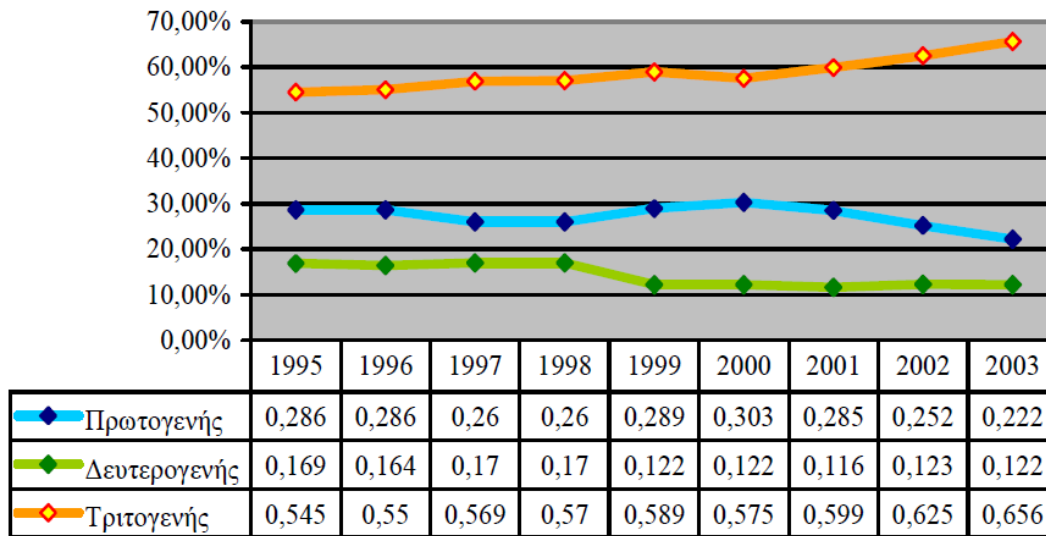
6.2 Η οικονομική κατάσταση της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων

6.2.1 Γενικά

Στα Ιόνια Νησιά υπήρξε εξάρτηση της Περιφέρειας από τον τριτογενή τομέα (κυρίως από τον τουρισμό), όπως επίσης και διαφοροποίηση πλούτου μεταξύ των νησιών. Ο νομός Κέρκυρας αποτελούσε τον πλουσιότερο, ακολουθούσε ο νομός Ζακύνθου, μετά ο νομός Κεφαλληνίας & Ιθάκης και τελευταίος ερχόταν ο νομός Λευκάδας σύμφωνα με την έρευνα του Κ. Παππά (2007).

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων παρήγαγε το 1,74% του συνολικού Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της χώρας. Το Ακαθάριστο κατά Κεφαλή Προϊόν ανερχόταν σε 80% του εθνικού μέσου όρου. Στον πρωτογενή τομέα παραγόταν το 17% του Περιφερειακού Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, στον δευτερογενή το 14% και στον τριτογενή τομέα το 69%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα (1994) ήταν 15% για τον πρωτογενή τομέα, 25% για τον δευτερογενή και 60% για τον τριτογενή. Διαχρονικά, παρατηρήθηκε μια στροφή της περιφερειακής οικονομίας των Ιονίων προς τον τριτογενή τομέα αφού είχε αυξηθεί η συμμετοχή του στο συνολικό Περιφερειακό Α.Ε.Π., ενώ είχε μειωθεί η συμμετοχή των άλλων δύο τομέων της οικονομίας.

Μεταβολή της τομεακής κατανομής της απασχόλησης στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων (% ανά τομέα)

Πηγή: Κ.Παππάς, 2007

6.2.2. Ανεργία-Απασχόληση

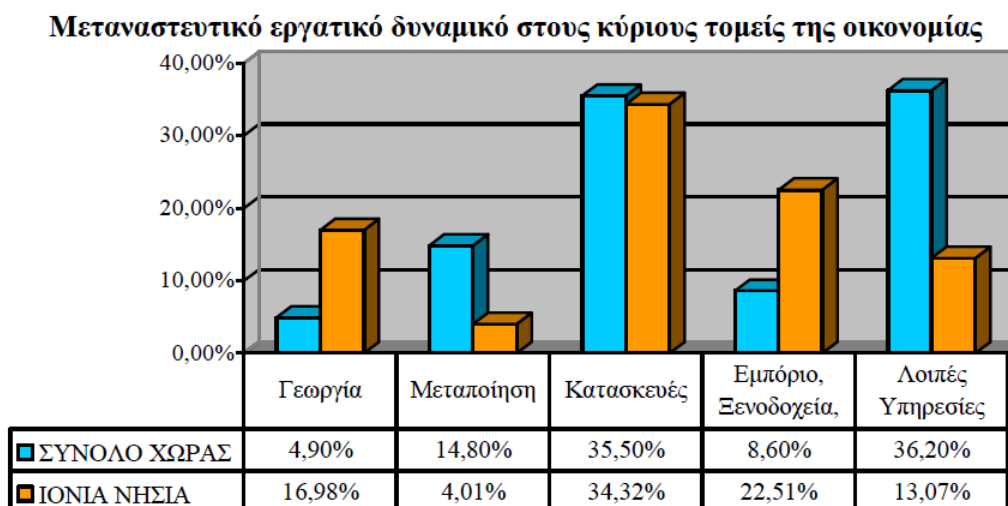
Το ποσοστό ανεργίας στην περιφέρεια των Ιονίων Νήσων αυξήθηκε από 3,4% το 1999 σε 6,7% το 2001 (ΕΣΥΕ, 2002). Όμως ήταν σημαντικά χαμηλότερο από το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της χώρας. Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν λίγο μεγαλύτερο του ποσοστού ανεργίας των ανδρών. Την περίοδο 1990-2001 το ποσοστό ανεργίας των γυναικών αυξήθηκε κατά 12,1% ενώ το ποσοστό ανεργίας των ανδρών περίπου πενταπλασιάστηκε. Ενώ το 1990 το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν εξαπλάσιο του ποσοστού ανεργίας των ανδρών, το 2001 ήταν 1,2 φορές μεγαλύτερο.

6.2.3 Συμμετοχή των μεταναστών στο εργατικό δυναμικό

Σε ποσοστά άνω του 80% οι μετανάστες απασχολούνταν ως μισθωτοί, κυρίως σε μη εξειδικευμένες και χειρωνακτικές εργασίες. Μικρό ποσοστό αυτών (7-8%) ήταν αυτοαπασχολούμενοι. Είναι σημαντικό, επίσης, να σημειωθεί ότι η επιχειρηματική δραστηριοποίησή τους ήταν σημαντική στην περιφέρεια αγγίζοντας το 4,22% του εργατικού δυναμικού των μεταναστών (Κ. Παππάς, 2007).

6.2.4. Τομείς απασχόλησης των μεταναστών

Στα Ιόνια Νησιά οι «κατασκευές» ήταν ο κύριος τομέας απασχόλησης των μεταναστών (34,32%), με δεύτερο το «εμπόριο και τις υπηρεσίες» (22,51%). Ακολουθούσε η Γεωργία, με σχεδόν 17% και η μεταποίηση με μόλις 4%.

Πηγή: Κ. Παππάς, 2007

Κυρίαρχη εθνικότητα μεταναστών, σε όλους τους τομείς της οικονομίας, ήταν η Αλβανική. Κύριος τομέας απασχόλησης των Αλβανών ήταν οι «κατασκευές», η γεωργία και το «εμπόριο-υπηρεσίες» (σχεδόν 19% σε κάθε έναν από τους δύο τομείς).

Κατά τα τελευταία χρόνια ο ρυθμός αύξησης του μεταναστευτικού ρεύματος (περίπου 10% ετησίως) ήταν μικρότερος συγκριτικά με το παρελθόν. Επίσης καταγράφηκε τάση μείωσης των Αλβανών, με παράλληλη αύξηση των υπολοίπων εθνικοτήτων (Βούλγαροι, Ρουμάνοι, Τσέχοι).

6.3 Η συμβολή της οικονομικής δραστηριότητας των μεταναστών στο ΑΕΠ της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων

6.3.1 Κατανάλωση-Αγορά Κατοικιών

Οι τομείς της κατανάλωσης και της αγοράς κατοικιών έχουν μεγάλη επίδραση στην οικονομία της περιφέρειας.

Η παρουσία των μεταναστών μπορεί να συμβάλει θετικά και στους δύο τομείς. Η κατανάλωση επηρεάζεται θετικά καθώς οι μετανάστες καταναλώνουν μέρος των χρημάτων που κερδίζουν από την εργασία τους, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο την συνολική ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες και κατ' επέκταση την κατανάλωση. Με την αύξηση της κατανάλωσης, υπάρχει αύξηση της ζήτησης των προϊόντων, άρα και αύξηση της παραγωγής που οδηγεί με τη σειρά της στην αύξηση της ζήτησης εργασίας. Βέβαια η ροπή προς κατανάλωση των μεταναστών είναι μικρότερη από την αντίστοιχη των Ελλήνων, καθώς οι μετανάστες αποταμιεύουν ένα μεγάλο μέρος του εισοδήματος ή το στέλνουν στις οικογένειές τους στις χώρες προέλευσης.

Όμως σύμφωνα με μια μελέτη της εταιρίας ερευνών Focus-Bari(Εφημερίδα Τα ΝΕΑ, Φ 23/08/2007) φαίνεται ότι οι μετανάστες είναι επίσης αρκετά καταναλωτικοί. Συγκεκριμένα το 93,2% των αλλοδαπών διαθέτει κινητό τηλέφωνο, το 56,7% οδηγεί ιδιόκτητο αυτοκίνητο και το 20% σκοπεύει να αγοράσει αυτοκίνητο τους επόμενους μήνες. Επιπρόσθετα το 76% είναι κάτοχος συσκευής DVD, το 67% έχει βίντεο και το 34% διαθέτει δορυφορική τηλεόραση.

Ο ισχυρός ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στην ηλικιακή ομάδα των 30 έως 44 ετών (1,3% σε ετήσια βάση κατά την ίδια περίοδο συγκριτικά με 0,3% για τον συνολικό πληθυσμό) και η μείωση του μέσου μεγέθους του νοικοκυριού, συντέλεσαν στην επιτάχυνση δημιουργίας νέων νοικοκυριών, άρα και αυξημένης ζήτησης για νέες κατοικίες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ερευνητικό έργο του Επίκουρου Καθηγητή Α. Κόντη, το 85% των κατοικιών των μεταναστών είναι κατασκευασμένο πριν από το 1980, ενώ μόλις το 0,9% κατοικεί σε σπίτια που κατασκευάστηκαν πρόσφατα.

6.3.2. Αποταμίευση

Ενώ την δεκαετία του 1980 η ιδιωτική αποταμίευση ως ποσοστό του Α.Ε.Π. βρίσκονταν στο 28,5%, το 1999 βρέθηκε στο 16,9% και το 2000 σε πιο χαμηλά επίπεδα, και πιο συγκεκριμένα στο 15,5% πολύ παρακάτω από τον μέσο όρο των χωρών της ζώνης του ευρώ (19,6%) και τον μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (18,2%). Σύμφωνα με το μηνιαίο δελτίο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, τον Οκτώβριο του 2007, οι συνολικές ακαθάριστες αποταμιεύσεις της χώρας, οι οποίες συνίστανται από ιδιωτικές και δημόσιες αποταμιεύσεις, μειώθηκαν στο 15,3% του Α.Ε.Π. έναντι 21,5% στην Ευρωζώνη.

Μείωση των αποταμιεύσεων σημαίνει και μείωση του διαθέσιμου κεφαλαίου που μπορεί να διατεθεί στις επενδύσεις. Η έλλειψη των αποταμιεύσεων μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο αν δανειστούμε κεφάλαια από το εξωτερικό. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά το υπόδειγμα του Solow, αν το ποσοστό αποταμίευσης είναι υψηλό, τότε και η οικονομία θα έχει μεγάλο απόθεμα κεφαλαίου και υψηλό επίπεδο παραγωγής. Αυτό ισχύει τουλάχιστον στην βραχυχρόνια περίοδο. Η επίπτωση του χαμηλού αποθέματος αποταμιεύσεων γίνεται εμφανής στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μιας χώρας, όπου σύμφωνα με την Διεύθυνση Μελετών της Alpha Bank, το έλλειμμα του ισοζυγίου αναμένεται να ανέλθει στο 11,5% του αναθεωρημένου, πλέον, Α.Ε.Π. ακολουθώντας μια ανησυχητική αυξητική πορεία καθώς το 2006 ανέρχονταν στο 9,6% του Α.Ε.Π. και το 2005 στο 6,3%. Οι ρυθμοί αύξησης του ελλείμματος είναι ιδιαίτερα υψηλοί και οφείλονται στο ότι ο υψηλός ρυθμός των επενδύσεων τα τελευταία χρόνια χρηματοδοτείται από πόρους που εισέρχονται στην ελληνική οικονομία από το εξωτερικό. Το συμπέρασμα είναι ότι η μείωση του ποσοστού των αποταμιεύσεων, που οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό στην αύξηση της πιστωτικής επέκτασης των τελευταίων χρόνων, έχει ως συνέπεια στην ταχεία αύξηση των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών μειώνοντας την μελλοντική εγχώρια παραγωγική ικανότητα της χώρας.

Όπως φαίνεται και από τα σχετικά στοιχεία, οι μετανάστες έτειναν να γίνουν οι βασικοί υποστηρικτές των αποταμιεύσεων που διαρκώς μειωνόταν. Η τάση για αποταμίευση ήταν εντονότερη στους μετανάστες καθώς πίστευαν, σύμφωνα με μια μελέτη της εταιρείας ερευνών Focus-Barfi, ότι αποταμιεύοντας θα τους δίνονταν η δυνατότητα να αγοράσουν αργότερα ένα αυτοκίνητο ή ακόμη και ένα σπίτι εφόσον επιθυμούσαν να μείνουν μόνιμα στην περιοχή. Επίσης η λύση της αποταμίευσης των χρημάτων σε μια τράπεζα, ήταν ο ευκολότερος τρόπος για έναν μετανάστη να ασφαλίσει κάπου τα χρήματά του, αντί να επιλέξει να τα επενδύσει κάπου αλλού. Βασικό στοιχείο ήταν και ο υψηλός βαθμός εμπιστοσύνης που είχαν οι μετανάστες στις εγχώριες Τράπεζες. Συγκεκριμένα το μέσο υπόλοιπο των καταθέσεων των αλλοδαπών ήταν περίπου 10.000-15.000 € σε σύγκριση με των Ελλήνων που ήταν μόνο 7.000€. Συνολικά το ποσό που είχαν καταθέσει οι μετανάστες σε 250.000 τραπεζικούς λογαριασμούς σε ελληνικές τράπεζες, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος το 2002, άγγιζε το νούμερο των 3 δις €. Αν λάβουμε υπόψη και το γεγονός του ότι οι περισσότεροι εκ των μεταναστών βρισκόταν στην παραγωγική τους ηλικία, εύκολα μπορούσε να συμπεράνει κανείς ότι αφού θα εργαζόταν

θα συνεισέφεραν με τις αποταμιεύσεις τους στην πτωτική πορεία που παρουσίαζε το συγκεκριμένο οικονομικό μέγεθος της χώρας.

6.3.3. Απασχόληση

Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδας οι μετανάστες έχουν συμβάλει στην αύξηση του εργατικού δυναμικού. Ειδικότερα, στο διάστημα 1998-2006 τα 4/10 της ετήσιας αύξησης του εργατικού δυναμικού (1%) αποδίδονται στην αυξημένη παρουσία μεταναστών.

Όπως αναφέρεται και στο δελτίο της Alpha Bank (2005) οι διεθνώς ανταγωνιστικές θέσεις εργασίας που δημιουργούσε μια οικονομία σε κάθε χρονική περίοδο αυξανόταν όταν αυτή η οικονομία είχε τη δυνατότητα να καλύψει σε ανταγωνιστικό κόστος, μέσω της εισροής μεταναστών, τις ανάγκες της σε προσωπικό σε τομείς όπου υπήρχαν σημαντικές ελλείψεις στην εγχώρια οικονομία. Αντίθετα, όταν αυτά τα κενά σε βασικές κατηγορίες εργατικού δυναμικού δεν ήταν δυνατόν να καλυφθούν, τότε χάνονταν θέσεις εργασίας και σε τομείς στους οποίους υπήρχε επάρκεια προσφοράς εργασίας στην εγχώρια οικονομία.

Γεωργία

Σύμφωνα με την έρευνα του Κωνσταντίνου Παππά (2007), σχετικά με την μετανάστευση στις Περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Δυτικής Ελλάδας, οι μετανάστες που εργάζονταν στον αγροτικό τομέα απασχολούνταν ως εργάτες είτε μόνιμα, κυρίως στις ελιές και στα αμπέλια, είτε εποχιακά κυρίως στην συγκομιδή της σταφίδας και στο μάζεμα των ελιών.

Οι μετανάστες συνέβαλλαν στην κάλυψη των αναγκών που δημιούργησαν:

- ✓ Οι δημογραφικές αλλαγές
- ✓ Η αποστρόφη των ντόπιων στις βαριές γεωργικές εργασίες και
- ✓ Η στρόφη του ντόπιου πληθυσμού σε άλλους κλάδους, κυρίως στον τουρισμό.

Ικανοποιητικό ποσοστό μεταναστών νοίκιαζαν κτήματα μαζί με ντόπιους αγρότες με αποτέλεσμα τη μετατροπή των μεταναστών σε αγρότες. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε, κυρίως, στο γεωργικό τομέα και, λιγότερο, στον κτηνοτροφικό.

Κατασκευές

Σημαντική η παρουσία των μεταναστών και στον κλάδο των «κατασκευών». Οι απασχολούμενοι στον κλάδο ήταν κυρίως Αλβανοί. Απασχολούνταν, κυρίως, με τις πιο βαριές δουλειές. Αρκετοί συγκροτούσαν δικά τους συνεργεία, αλλά δεν δραστηριοποιούνταν αυτόνομα αναλαμβάνοντας υπεργολαβίες.

Τουριστικός κλάδος

Ο τουριστικός κλάδος βρίσκονταν σε άνθηση και σε αυτό συνέβαλε η παρουσία των μεταναστών, αφενός, αποδεσμεύοντας τον εγχώριο πληθυσμό από τη γεωργία, καλύπτοντας τις κενές θέσεις εργασίας και, αφετέρου, επιταχύνοντας τις προϋποθέσεις για επενδύσεις στην περιοχή, επιτρέποντας στις επιχειρήσεις του κλάδου την επίτευξη χαμηλού λειτουργικού κόστους και μεγάλων περιθωρίων κέρδους.

Στον κλάδο του τουρισμού οι μετανάστες απασχολούνταν σε πιο «βαριές» δουλειές.

6.3.4. Κάλυψη των αναγκών σε εργατικό δυναμικό

Ο πληθυσμός των Ιονίων Νήσων παρουσίασε συνεχή μείωση τη μεταπολεμική περίοδο. Τη δεκαετία του 1970 ουσιαστικά σταθεροποιήθηκε γύρω στις 185.000 κατοίκους. Αντίθετα το 1991 ανήρχετο σε 193.734 κατοίκους. Όμως η φυσική αύξηση του πληθυσμού παρέμενε αρνητική. Οι θάνατοι το 1991 υπερέβησαν τις γεννήσεις κατά 600 άτομα, ενώ το 1996 κατά 400.

Γενικά η εξέλιξη του πληθυσμού στα Ιόνια Νησιά εμφανιζόταν με υψηλότερη αύξηση από την αντίστοιχη της χώρας, γεγονός το οποίο δεν οφειλόταν σε φυσική αύξηση του πληθυσμού αλλά σε εισροή μεταναστών από άλλες περιφέρειες και το εξωτερικό, κυρίως στο νομό Κέρκυρας. Το ποσοστό των μεταναστών επί του συνολικού πληθυσμού στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ήταν 9,14%. Η πλειονότητα των μεταναστών βρισκόταν στις παραγωγικές ηλικίες μεταξύ 15 και 64 ετών, με τους Αλβανούς να αποτελούν νεότερη εθνικότητα.

Οι μετανάστες συνέβαλαν ουσιαστικά στην κάλυψη των αναγκών σε εργατικό δυναμικό που προέκυψε κυρίως από την δημογραφική κατάρρευση της περιφέρειας, την αποστροφή προς τη γεωργική εργασία, την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων όπως για παράδειγμα ο τουρισμός και οι κατασκευές. Η στροφή του ντόπιου πληθυσμού προς τον τουρισμό ισχυροποίησε την δουλειά των μεταναστών προς τον γεωργικό κλάδο, αφού σε διαφορετική περίπτωση οι τιμές των αγροτικών προϊόντων θα είχαν ανατιμηθεί αισθητά. Οι μετανάστες συνέβαλαν με την εργασία τους στη συντήρηση και επέκταση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της περιοχής και κατ' επέκταση στη διατήρηση σημαντικού εισοδήματος προς όφελος της περιφερειακής οικονομίας.

Η άνθηση του τουριστικού κλάδου σε ολόκληρη την περιφέρεια ήταν ένα γεγονός στον οποίο συνέβαλαν ουσιαστικά οι αλλοδαποί εργαζόμενοι. Αναλαμβάνοντας τις γεωργικές εργασίες, με τις οποίες απασχολούνταν παραδοσιακά οι κάτοικοι των Ιονίων Νήσων, βοήθησαν τους γηγενείς να στραφούν προς την ανάπτυξη και προσφορά τουριστικών υπηρεσιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων στον τουριστικό κλάδο, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και παράλληλα την διατήρηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μετανάστευση αποτελεί ένα θετικό οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο που αυξάνει την ευημερία της χώρας μας. Η μετανάστευση προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, η αξιοποίηση των οποίων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον σχεδιασμό των πολιτικών διαχείρισης.

Με την απασχόληση αλλοδαπού εργατικού δυναμικού με την οποία αξιοποιούνται οι τοπικοί παραγωγικοί πόροι δημιουργείται ένα «πλεόνασμα μετανάστευσης» με μεγάλο όφελος για την περιοχή των Ιονίων Νήσων. Έτσι ωφελούνται οι εγχώριοι εργοδότες, οι ίδιοι οι μετανάστες και αυξάνεται το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) της περιφέρειας. Αν επίσης υποθέσουμε ότι το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό ασκεί ανειδίκευτες εργασίες, τότε ωφελείται ειδικότερα το ειδικευμένο ημεδαπό εργατικό δυναμικό και ζημιώνεται το ανειδίκευτο.

Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών εργάζεται σε χειρωνακτικά επαγγέλματα. Παρατηρείται όμως έντονη διαφοροποίηση κατά φύλο και υπηκοότητα ως προς τα επαγγέλματα τα οποία ασκούν οι άνδρες μετανάστες. Σε σχέση με τους άνδρες, στις γυναίκες παρατηρείται πολύ μικρότερη διαφοροποίηση ανάλογα με την υπηκοότητα. Αυτό συμβαίνει διότι η μεγάλη πλειοψηφία κάθε υπηκοότητας γυναικών απασχολείται στα επαγγέλματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών. Το ποσοστό των γυναικών που βρίσκεται στην επαγγελματική αυτή ομάδα κυμαίνεται στο 96% για τις προερχόμενες από τις Φιλιππίνες και μέχρι το 71% για τις προερχόμενες από την Ρουμανία. Οι μετανάστριες, όποια και αν είναι η χώρα προέλευσης τους, είναι συνηθισμένο να ασκούν επαγγέλματα που περιλαμβάνουν την καθαριότητα, την φροντίδα ηλικιωμένων και γενικά εξαρτώμενων ατόμων.

Το ιδιαίτερα μικρό ποσοστό της απασχόλησης των μεταναστών σε επιστημονικά και τεχνολογικά επαγγέλματα έρχεται σε αντίθεση με το ποσοστό των μεταναστών που εμφανίζουν αξιόλογα εκπαιδευτικά προσόντα, αποκαλύπτοντας το χαμηλό ποσοστό αξιοποίησης των επαγγελματικών δεξιοτήτων που κατέχουν αρκετοί από τους μετανάστες.

Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών εργάζεται με μισθό ή ημερομίσθιο, ενώ ένα μικρό ποσοστό δηλώνουν αυτοαπασχολούμενοι. Σε όλες τις υπηκοότητες κυριαρχεί η μισθωτή απασχόληση.

Συνοπτικά, οι μετανάστες στην Ελλάδα απασχολούνται ως επί το πλείστον σε εργασίες που δεν επιθυμούν να απασχοληθούν πλέον Έλληνες εργαζόμενοι, άρα όσον αφορά την επίπτωση στην απασχόληση των ντόπιων εργαζομένων από την παρουσία των μεταναστών, προκύπτει το συμπέρασμα ότι κατά βάση δεν επηρεάζεται αρνητικά η απασχόληση των Ελλήνων εργαζομένων.

Αν και προκαλούνται θετικά αποτελέσματα από το καθεστώς νομιμότητας των μεταναστών στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, ένα μεγάλο και διαρκώς μεταβαλλόμενο ποσοστό των μεταναστών είναι παράνομοι. Το χαμηλό επίπεδο των αμοιβών τους, το οποίο οφείλεται κατά ένα μεγάλο βαθμό στο ότι εργάζονται παράνομα, συνέβαλε και συνεχίζει να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας. Συγκεκριμένα, οι χαμηλές αμοιβές συγκράτησαν το κόστος εργασίας σε χαμηλά επίπεδα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν μεγάλες αυξήσεις στις τελικές τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών, και να διατηρηθούν η τουριστική κίνηση, η εξαγωγή γεωργικών προϊόντων και η κατανάλωση σε ικανοποιητικά μεγέθη. Η συμπίεση του κόστους παραγωγής σε χαμηλά επίπεδα αύξησε την κερδοφορία πολλών εργοδοτών, επιτρέποντας την διατήρηση και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Η σταθερότητα στις τιμές προϊόντων και υπηρεσιών ευνόησε σημαντικά την τουριστική κίνηση, της οποίας η συμβολή στο περιφερειακό Α.Ε.Π. είναι θεμελιώδης. Επιπρόσθετα η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών επιθυμούσε την μακρόχρονη διαμονή στην περιοχή, καταναλώνοντας και δημιουργώντας θετικά σωρευτικά αποτελέσματα στην τοπική οικονομία, αποταμιεύοντας και δίνοντας μια ενίσχυση στις ιδιωτικές αποταμιεύσεις που μειώνονταν και τέλος συμβάλλοντας εν μέρει στην δημογραφική ανανέωση της περιοχής, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών βρίσκεται σε νεαρές, παραγωγικές ηλικίες.

Η εμπλοκή των μεταναστών σε όλους τους κλάδους της οικονομίας συνέβαλε θετικά σε ολόκληρο το φάσμα της οικονομικής ζωής, ιδιαίτερα δε στον πρωτογενή τομέα. Παρά τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού, η αγροτική οικονομία είχε αναζωογονηθεί χάρη των μεταναστών, νόμιμων και παράνομων. Σημαντική ήταν η συμβολή των μεταναστών και στην αλιευτική δραστηριότητα της περιφέρειας.

Το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό κάλυψε τα «κενά» στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας και μεγέθυνε τη δυναμική της τοπικής οικονομίας, αντικαθιστώντας την οικογενειακή εργασία και ανακουφίζοντας την οικογένεια από το βάρος της χειρωνακτικής εργασίας.

Η απασχόληση των μεταναστών συνέβαλε στην αύξηση του περιφερειακού Α.Ε.Π. και της παραγωγής στα Ιόνια Νησιά, αυξάνοντας την προσφορά εργασίας στην περιοχή και μειώνοντας τις ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό. Επέτρεψε την καλύτερη αξιοποίηση της παραγωγικής δραστηριότητας, παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες που δεν υπήρχαν ή τα υπάρχοντα με χαμηλότερες τιμές. Οι μετανάστες συγκράτησαν ένα σημαντικό αριθμό παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια, περιόρισαν τις αυξήσεις των τιμών και των μισθών/ημερομισθίων, βελτίωσαν την κερδοφορία των επιχειρήσεων και επέτρεψαν στην περιφερειακή οικονομία να παραμείνει ανταγωνιστική σε έναν κλάδο ή να αναπτύξει πλεονεκτήματα σε έναν άλλον. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συντέλεσαν στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης διότι το χαμηλό εργατικό κόστος και η υψηλή γεωγραφική κινητικότητα συνέβαλαν στην αύξηση της εγχώριας παραγωγής.

Εν τέλει, η παρουσία των μεταναστών στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων βελτίωσε τις συνθήκες διαβίωσης στην περιοχή αυτή.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ποικιλομορφία είναι δύναμη

Σύμφωνα με την εφημερίδα το ΒΗΜΑ,Φ.5/6/2016 έρευνες από τον Ρόμπερτ Πούτναμ από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ καταλήγουν ότι η ηθελημένη απομάκρυνση των ανθρώπων από την πολυπολιτισμικότητα μπορεί να είναι προβληματική. Ο Πούτναμ διαπιστώνει ότι η αυξημένη ποικιλομορφία μειώνει το «κοινωνικό κεφάλαιο», όπως η εμπιστοσύνη, η συνεργασία και ο αλτρουισμός. Ωστόσο αυτό μπορεί να ξεπεραστεί σε κοινωνίες οι οποίες μπορούν να διαχειριστούν, αντί να προσπαθούν να απαλείψουν, την ποικιλομορφία δημιουργώντας «μια νέα, ευρύτερη έννοια του εμείς». Με άλλα λόγια, η επιτυχία δεν βρίσκεται στην αφομοίωση αλλά στην προσαρμογή και από τις δύο πλευρές. Ο Καναδάς αποτελεί παράδειγμα χώρας που έχει προσπαθήσει να επιτύχει κάτι τέτοιο βασίζοντας την εθνική ταυτότητά του στη μετανάστευση. Ο καναδός πρωθυπουργός Τζάστιν Τριντό δήλωσε πρόσφατα στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός στην Ελβετία ότι «η ποικιλομορφία είναι ο κινητήρας των επενδύσεων. Παράγει δημιουργικότητα η οποία πλουτίζει τον κόσμο».

Την άποψη αυτή συμμερίζεται και ο Σκοτ Πέιτζ, αναλυτής σύνθετων συστημάτων στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν στο Αν Αρμπορ. Υποστηρίζει ότι οι ομάδες με πολιτισμική ποικιλομορφία συστηματικά ξεπερνούν σε επιδόσεις τις λιγότερο ποικιλόμορφες ομάδες εξαιτίας της «γνωσιακής ποικιλομορφίας» τους. «Η μετανάστευση προσφέρει μια σταθερή εισροή νέων τρόπων να βλέπουμε και να σκεφτόμαστε-εξ ου και η μεγάλη επιτυχία των μεταναστών στις νεοφυείς επιχειρήσεις, στην επιστήμη και στις τέχνες» λέει. Η μεγαλύτερη ποικιλομορφία σημαίνει ωστόσο περισσότερη πολυπλοκότητα. Το γεγονός ότι οι μετανάστες έχουν εγκατασταθεί με μεγαλύτερη επιτυχία σε ορισμένα μέρη από ό,τι σε άλλα υποδηλώνει ότι απαιτούνται προσπάθειες εκ μέρους των κρατών για να γίνει αυτό σωστά.

Έτσι ίσως είναι καλύτερα να μάθουμε να διαχειριζόμαστε την ποικιλομορφία γρήγορα γιατί αυτή αναμένεται να εκτιναχθεί στα ύψη στις πλούσιες χώρες. Καθώς τα ποσοστά γεννήσεων πέφτουν, υπάρχει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι οι εργαζόμενοι από το εξωτερικό θα χρειαστεί να αναλάβουν τη σκυτάλη. Επιπροσθέτως, η γονιμότητα των νεοφερμένων μπορεί να παραμείνει υψηλότερη από αυτή των γηγενών πολιτών για αρκετές γενιές.

Ακόμη όμως και αν κατορθώσουμε να χειριστούμε άριστα την πολυπολιτισμικότητα, ένας παράγοντας που θα μπορούσε να αλλάξει τους όρους του παιχνιδιού караδοκεί ενδεχομένως στον ορίζοντα. Η μαζική αυτοματοποίηση και η χρήση της ρομποτικής ενδέχεται να καταστήσουν την παραγωγή λιγότερο εξαρτώμενη από την ανθρώπινη εργασία. Αυτή η «τέταρτη βιομηχανική επανάσταση» ίσως οδηγήσει τις κυβερνήσεις να καταβάλλουν στους πολίτες τους έναν εγγυημένο ελάχιστο μισθό ανεξαρτήτως εργασίας. Όμως το ερώτημα είναι πώς κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επηρεάσει το μετακινούμενο παγκόσμιο εργατικό δυναμικό. Κάποιοι προειδοποιούν ότι η φθηνή, αυτοματοποιημένη παραγωγή στις πλούσιες χώρες ενδέχεται να καταστρέψει τις εξαγωγικές αγορές για τις φτωχές χώρες. Κάτι τέτοιο θα εντείνει την ανεργία και την πολιτική αστάθεια-και επίσης θα ενισχύσει μαζικά τη μεταναστευτική πίεση.

Ένας τρόπος για να προετοιμαστούμε θα ήταν να υιοθετήσουμε μια περισσότερο συντονισμένη και στρατηγική προσέγγιση απέναντι στο παγκόσμιο εργατικό δυναμικό.

Παραδόξως, λέει ο Ίαν Γκόντιν από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης ότι, δεν υπάρχει παγκόσμιο σώμα το οποίο επιβλέπει τις κινήσεις των ατόμων. Οι κυβερνήσεις ανήκουν στον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης αλλά αυτός δεν αποτελεί επίσημη υπηρεσία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, οπότε δεν μπορεί να θέσει κοινή πολιτική. Αντ'αυτού κάθε χώρα διαφυλάσσει με ζήλο τα σύνορά της ενώ παράλληλα ανταγωνίζεται για εργατικά χέρια. Συμμεριζόμενοι την άποψη του Ίαν. Γκόντιν ίσως θα έπρεπε να υπάρχει μια υπηρεσία του ΟΗΕ η οποία θα διαχειρίζεται τη μετανάστευση υπέρ του παγκόσμιου συμφέροντος αντί αυτή να αφήνεται σε κράτη με διαφορετικά συμφέροντα- και δύναμη. Ίσως κάτι τέτοιο σε συνδυασμό με μια πραγματική εμπειρική κατανόηση των επιπτώσεων της μετανάστευσης θα μπορούσε τελικά να επιτρέψει στην ανθρωπότητα να επωφεληθεί από το τεράστιο θετικό δυναμικό της πανάρχαιας τάσης της να μετακινείται.

Ας επωφεληθούμε λοιπόν από την τάση της ανθρωπότητας να μετακινείται και ας διαχειριστούμε την ποικιλομορφία, η οποία μπορεί να προάγει τη δημιουργικότητα, ως παράγοντα δύναμης και πλούτου όλων των κρατών.

Βιβλιογραφία

Έλληνες Συγγραφείς

Alpha Bank (2005a), «Οι οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα: από την νομιμοποίηση στην ένταξη και προσέλκυση» οικονομικό δελτίο, 95, Σεπτέμβριος, σελ. 15-28.

Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2006), «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα», εισήγηση στο συνέδριο «Εγκληματολογικές όψεις της μετανάστευσης», 15 Φεβρουαρίου 2006, Αθήνα.

Ζωγραφάκης, Σ., Κόντης, Α., Μητράκος, Θ. (2006), «Οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ελληνική οικονομία», εισήγηση στο συνέδριο του ΙΜΕΠΟ: «Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές», 23-24 Νοεμβρίου 2006, Αθήνα.

Ιωακείμογλου, Η., (2001), «Οι μετανάστες και η απασχόληση», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Κασίμης, Χ. (2003 α), «Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελληνική ύπαιθρο. Πρόσφατα αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας», εισήγηση στην ημερίδα: Μετανάστευση στην Ελλάδα. Δεδομένα, επιπτώσεις, μεταναστευτική πολιτική», ΚΕΠΕ, 3 Μαρτίου 2003, Αθήνα.

Κλαυδιανός, Π. (2000), «Τα «ξένα χέρια» στη μάχη κατά του πληθωρισμού», Οικονομικός, 24 Ιουνίου 2000.

Κόντης, Α. (1998γ), «Το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό στην Ελληνική αγορά εργασίας», Αντί, 655, 27 Φεβρουαρίου 1998.

Κρητικίδης, Γ. (2004 α), «Η μετανάστευση στην Ελλάδα», Ενημέρωση, 104, σελ. 15-35.

Κρητικίδης, Γ. (2004 β), «Οι μετανάστες στις περιφέρειες της χώρας», Ενημέρωση, 110, σελ. 10-25.

Λαμπριανίδης, Λ., Λυμπεράκη, Αντ. (2005), «Αλβανοί Μετανάστες στην Θεσσαλονίκη», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Λιανός, Θ., Καρβουνίδη, Τζ., (2012), «Μεταναστευτικά Ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20^ο αιώνα», ΚΕΠΕ, Αθήνα.

Μπάγκαβος, Χρ., Παπαδοπούλου, Δ., (2003), «Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική», ΙΝΕ Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.

Μπάγκαβος, Χρ., Παπαδοπούλου, Δ., Συμεωνάκη, Μ. (2006), «Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα», ΙΝΕ, Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ Αθήνα.

Ναζάκης, Χ. και Χλέτσος, Μ. (2001), «Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Παπάς, Κ. (2007), «Η μετανάστευση στις Περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Δυτικής Ελλάδας», εισήγηση στην ημερίδα: Μετανάστες και περιφερειακές αγορές εργασίας», 8 Ιουνίου 2007, Κέρκυρα.

Πετράκου, Η., Χριστόπουλος, Δ., Ιωακείμογλου, Η., Ψημμένος, Ι., Παύλου, Μ., (2001), «Μετανάστες στην Ελλάδα», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Πετρινώτη, Ξ. (1993), «Η μετανάστευση προς την Ελλάδα», Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα.

Ρομπόλης, Σ. (2005), «Οικονομία, αγορά εργασίας και μετανάστευση στην Ελλάδα», ΙΝΕ Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.

Sarris, A. and Zografakis, S. (1999), «A computable General Equilibrium Assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy», *Journal of Population Economics*, 12, 1, p.p. 155-182.

Σαρρής, Α. (2003 β), «Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα», εισήγηση στην ημερίδα: Μετανάστευση στην Ελλάδα, Δεδομένα, επιπτώσεις, μεταναστευτική πολιτική», ΚΕΠΕ, 3 Μαρτίου 2003, Αθήνα.

Τσαούσης, Δ. (1991), «Η κοινωνία των ανθρώπων. Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Gutenberg, Αθήνα.

Το Βήμα, Science, Μεταναστεύω άρα υπάρχω, 2016.

Φακιολάς, Ρ. (2002β), «Ο δύσκολος δρόμος για τη μείωση της ανεργίας», Καθημερινή, 25 Αυγούστου 2002.

Χλέτσος, Μ. (2001), «Η πολιτική οικονομία της μετανάστευσης», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Ξένοι Συγγραφείς

Baldwin-Edwards, M. (2004c), Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα, ΙΜΕΠΟ-Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, ΙΑΠΑΔ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Borjas, G. (1994), The Economics of Immigration, *Journal of Economic Literature*, 32, pp. 1667-1717.

Borjas, G. (1995), The economic benefits from immigration, *Journal of Economic Perspectives*, 9, pp. 3-22.